Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Neža Terglav

Prestopniško vedenje mladih: dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in mladostnikovi podporni dejavniki

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Univerza v Ljubljani

Fakulteta za socialno delo

Neža Terglav

Prestopniško vedenje mladih: dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in mladostnikovi podporni dejavniki

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: as. dr. Tadeja Kodele

Ljubljana, 2020

ZAHVALA

Najprej iskrena hvala mentorici, doc. dr. Nini Mešl, in somentorici, as. dr. Tadeji Kodele, za strokovno podporo, odzivnost, potrpežljivost in usmerjanje pri pisanju diplomske naloge.

Hvala tudi vodstu Prevzgojnega doma Radeče, ki ste mi omogočili opravljanje raziskave. Poleg tega pa hvala tudi vsem mladostnikom in strokovnim delavkam, ki ste sodelovali v raziskavi in ste z menoj podelili svoje izkušnje.

Največja zahvala pa gre vsem mojim najbližjim, ki ste mi ves čas študija in nastajanja diplomske naloge stali ob strani, me podpirali in verjeli vame.

Hvala vsem!

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Neža Terglav

Naslov diplomske naloge: Prestopniško vedenje mladih: dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in mladostnikovi podporni dejavniki

Mentorica: doc. dr. Nina Mešl

Somentorica: as. dr. Tadeja Kodele

Kraj: Ljubljana

Leto: 2020

Število strani: 123

Število prilog: 4

Število tabel: 4

Povzetek diplomske naloge: V diplomski nalogi raziskujem dejavnike, ki so pri mladostniku prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in dejavnike, ki so bili oz. so mladostniku v podporo. Poleg tega raziskujem, kako zaposleni strokovni delavci v Prevzgojnem domu Radeče podpirajo tam nameščene mladostnike. V teoretičnem delu najprej predstavim obdobje odraščanja, nato se osredotočim na prestopniško vedenje in z njim povezane dejavnike, ki so prispevali k razvoju le-tega, nato pišem o odpornosti in podpornih dejavnikih, socialnem delu z družino in delu z mladostniki, ki so razvili prestopniško vedenje. Empirični del je potekal z izvedbo kvalitativne raziskave. Preko intervjujev sem pridobila informacije od mladostnikov, ki so nameščeni v Prevzgojnem domu Radeče in od tam zaposlenih strokovnih delavcev. V raziskavi sem ugotovila, da je razvoj prestopniškega vedenja pri mladostniku povezan z več različnimi dejavniki, najpogosteje se kot dejavnik pojavljajo izzivi v družini, kot so ločitev oz. razveza staršev, vzgojne strategije staršev ipd. Pomemben dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja je tudi družba, ki je mladostnike nagovarjala k prestopništvu. Ugotovila sem, da mladostniki v svojem življenju različno prepoznajo podporne dejavnike. Večina mladostnikov je govorila o družini kot podpornem dejavniku. Pomemben podporni dejavnik pri mladostnikih pa je tudi spremenjen pogled na življenje in prisotnost drugačnih vrednot, kot so jih imeli včasih. Poleg tega sem ugotovila, da strokovni delavci na različne načine podpirajo in opremljajo mladostnike za življenje po odpustu, s čimer se strinjajo tudi mladostniki, saj je večina njih večkrat poudarila, da so jim strokovne delavke v Prevzgojnem domu v podporo.

Ključne besede: mladostništvo, dejavniki odraščanja, mladostniško prestopništvo, podpora, Prevzgojni dom Radeče

Title: Deviant Behaviour Among Young People: Contributing Factors to the Development of Delinquent Behaviour and Adolescent's Supporting Factors

Abstract: In my diploma thesis I research the contributing factors to the development of delinquent behaviour in adolescents and the factors that were or are in their support. In addition, I am researching how the professionals employed at the Radeče Correctional Facility support the adolescents, who were put there. In the theoretical part, I first present the growing up period, then I focus on delinquent behaviour and related factors that contributed to its development, then I write about resilience and supporting factors, social work regarding the family and work with adolescents who have developed delinquent behaviour. The empirical part was carried out by conducting a qualitative research. Through interviews I obtained information from adolescents who are accommodated in the Radeče Correctional Facility and from the professionals employed there. During research, I found that the development of delinquent behaviour in adolescents is associated with several different factors, the most common ones being family problems, such as divorce, parenting strategies, etc. An important factor for the development of delinquent behaviour is also the society which encourages adolescents to delinquent behaviour. I have found that adolescents recognize supporting factors in their lives in different ways. Most adolescents spoke of their family as a supportive factor. An important supporting factor in adolescence is also a changed outlook on life and the presence of different values than they once had. In addition, I found that professionals support and prepare adolescents for life after discharge in a variety of ways, which adolescents also agree with, as most of them have repeatedly emphasized that they have the support of the professionals at the correctional facility.

Key words: adolescence, factors of growing up, juvenile delinquency, support, Radeče Correctional Facility

PREDGOVOR

Tema diplomske naloge izhaja iz mojega dolgoletnega veselja za delo z otroki in mladostniki. Odločilno za izbor teme je bilo opravljanje prakse v 3. letniku študija na Fakulteti za socialno delo. Prakso sem namreč opravljala v Prevzgojnem domu[1] Radeče, kjer sem imela priložnost spoznati veliko mladostnikov, ki so razvili prestopniško vedenje. Na začetku si nisem predstavljala, da bom izvedela toliko zgodb mladostnikov, ki bivajo v zavodu. Na ta način sem pridobila njihove slike življenja, spoznala njihov smisel, zgodbe iz preteklosti in vizijo za prihodnost. Te zgodbe so me vedno znova nagovorile, ves čas pa sem se spraševala, kaj so bili dejavniki, ki so povezani z razvojem prestopniškega vedenja pri mladostniku ter ali jim bo po odpustu iz PD Radeče v življenju uspelo. Predvsem vprašanje, kako je do prestopniškega vedenja pri mladostnikih prišlo, mi je predstavljalo izziv in zanimanje, da to temo bolj raziščem. Na otrokov razvoj vpliva veliko socialnih sistemov in podsistemov, v katere je otrok vključen – družina, šola, druge socialne skupine in institucije. Te lahko odraščajočega v razvoju podpirajo ali pa predstavljajo vir obremenitev, doživljanja nesprejetosti, neuspešnosti, čustvenih in odnosnih težav (Mikuš Kos, 1991; Mikuš Kos, 1999; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Namen diplomske naloge je raziskati dejavnike, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja pri mladostniku. Na to temo je bilo izvedenih že več raziskav, s svojo raziskavo pa želim dosedanje raziskovanje nadgraditi, zato bom raziskala tudi dejavnike, ki so bili mladostniku v podporo v preteklosti in kaj mu je v podporo danes. Prav tako pa želim raziskati, kako strokovni delavci v PD Radeče krepijo dejavnike, ki delujejo podporno na mladostnika in blažijo dejavnike, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in mladostnika na njegovi poti ovirajo oz. mu predstavljajo tveganje. Poštrak (2006, str. 3–4) meni, da oseba z nasilnimi dejanji (kar je ena od oblik prestopniškega vedenja) na simboliziran način nekaj sporoča. Sporoča, da se v njegovem življenju nekaj dogaja, kar je zanj neprijetno in ogrožajoče. Zato je pomembno, da starši, učitelji, svetovalci in drugi ta sporočila prepoznajo, jih znajo razumeti in nanje pravilno reagirajo. Menim, da so znanja o dejavnikih, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja in znanja o podpornih dejavnikih otrok in mladostnikov, zelo pomembna za strokovne delavce na vseh področjih dela z njimi Na ta način lahko namreč pomembno zmanjšajo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja.

V teoretičnem delu diplomske naloge sem predstavila pomembna znanja o obdobju odraščanja, pri čemer sem se najbolj osredotočila na dejavnike, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja, kar sem povezala tudi z ugotovitvami ACE študij. V nadaljevanju sem predstavila, kaj je odpornost mladostnikov, kako poteka socialno delo z družino v primeru, da je mladostnik razvil prestopniško vedenje in kakšen je proces dela z mladostnikom s prestopniškim vedenjem.

Empirični del je potekal z izvedbo kvalitativne raziskave, v kateri sem s pomočjo metode spraševanja, natančneje intervjuja, pridobila podatke s strani mladostnikov, ki so nameščeni v PD Radeče in tam zaposlenih strokovnih delavk. Empirični del sem zaključila z razpravo, sklepom in predlogi. Namen empiričnega dela je bil s pomočjo pridobljenih rezultatov prikazati, kateri so dejavniki, ki so povezani z razvojem prestopniškega vedenja in kateri so podporni dejavniki pri mladostnikih. Poleg tega pa sem želela prikazati, kako strokovni delavci v PD Radeče podpirajo tam nameščene mladostnike.

V nalogi izmenično uporabljam moško in žensko slovnično obliko, v vseh primerih pa je zamenljiva.

[1] V nadaljevanju bom za prevzgojni dom uporabljala okrajšavo PD.

KAZALO VSEBINE

1. TEORETIČNI UVOD 1
1.1. Odraščanje 1
1.1.1. Adolescenca 2
1.2. Mladostniško prestopništvo 3
1.1.2. Razširjenost prestopniškega vedenja mladih v Sloveniji 4
1.1.3. ACE študije 6
1.1.4. Dejavniki odraščanja, ki so povezani z razvojem mladoletniškega prestopništva 7
1.1.5. Odpornost mladostnikov in družin 10
1.3. Socialno delo z družino 12
1.4. Delo z mladimi s prestopniškim vedenjem 15
1.1.6. Prevzgojni dom Radeče 18
2. FORMULACIJA PROBLEMA 20
2.1. Raziskovalna vprašanja 21
3. METODOLOGIJA 22
3.1. Vrsta raziskave 22
3.2. Merski instrument 22
3.3. Populacija in vzorčenje 22
3.4. Zbiranje podatkov 24
3.5. Obdelava in analiza podatkov 25
4. REZULTATI 26
4.1. Intervjuji z mladostniki 26
4.1.1. Življenjski svet mladostnika 26
4.1.2. Ukrepi za varstvo koristi otroka 34
4.1.3. Prestopniško vedenje 36
4.2. Intervjuji z zaposlenimi 39
4.2.1. Dejavniki, ki po mnenju strokovnih delavk predstavljajo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja 39
4.2.2. Podporni dejavniki mladostnikov po mnenju strokovnih delavk 41
4.2.3. Podpora mladostnikom v PD Radeče 42
4.2.4. Kompetence strokovnih delavk 45
4.2.5. Ovire s katerimi se srečujejo strokovne delavke na svojem delovnem mestu 45
5. RAZPRAVA 47
5.1. Prispevek in omejitve raziskave 56
6. SKLEPI 58
7. PREDLOGI 60

8. UPORABLJENA LITERATURA 61
9. PRILOGE 67
9.1. Vodilo za intervju z mladostniki v PD Radeče 67
9.2. Vodilo za intervju s strokovnimi delavkami v PD Radeče 67
9.3. Odprto kodiranje 68
9.3.1. Intervjuji z mladostniki 68
9.3.2. Intervjuji s strokovnimi delavkami 96
9.4. Osno kodiranje 112
9.4.1. Intervjuji z mladostniki 112
9.4.2. Intervjuji s strokovnimi delavkami 118

KAZALO TABEL

Tabela 1.1.: Število obsojenih oseb in vrsta dodeljene kazni (Statistični urad Republike Slovenije, 2018).....5
Tabela 3.1.: Značilnosti vzorca mladostnikov.....23
Tabela 3.2.: Značilnosti vzorca zaposlenih strokovnih delavcev.....23
Tabela 3.3.: Primer odprtega kodiranja strokovne delavke.....25

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Odraščanje

Potovanju posameznika ali posameznice skozi življenjski cikel, od rojstva do smrti, pravimo življenjski potek. Znotraj tega pa se srečamo s številnimi življenjskimi prehodi med različnimi življenjskimi obdobji in situacijami. Prehode iz enega življenjskega obdobja v drugo pogosto zaznamujejo različni formalni in neformalni obredi prehoda (npr. vstop v šolo, rojstvo otroka, prva zaposlitev ipd.). Ti so lahko povezani z negotovostmi, tveganji in predstavljajo življenjski izziv za posameznika. Eden od pomembnih prehodov pa je prehod iz otroštva v odraslost (Ule, 2008, str. 17–22), ko se gradijo temelji posameznikovega življenja (Mihevc Ponikvar in Rok Simon, 2009, str. 96). Mnogi raziskovalci otroštva opozarjajo, da je zaradi številnih vsakodnevnih obremenitev (zgodnja storilnostna vzgoja otrok, zgodnje izobraževanje otrok, konkurenca za učni uspeh), ki so jim danes izpostavljeni otroci, vse manj otrok deležnih brezskrbnega otroštva. Otroštvo je močno nadzorovano obdobje, kar privede do tega, da se vse mlajši vključujejo v intenzivno vsakdanje življenje, kar povzroča sindrom otroške naglice (Švab, 2006; Krajnčan in Miklavžin, 2010; Loreman, 2009). Švab (2006, str. 80–81) je izoblikovala izraz protektivno otroštvo, s katerim poimenuje sodoben proces intenzivne skrbi za otroke, njihovo blaginjo in izobraževanje. S tem pride do pojava podaljšane mladosti, ko se od mladih pričakuje, da si pridobijo čim višjo izobrazbo, v ospredju so dosežki ter talenti, popravljanje pomanjkljivosti (jecljanje, šKiljenje ipd.) in spodbujanje razvijanja sposobnosti (učenje jezikov, raznih inštrumentov, smučanja ipd.) (Švab, 2006, str. 81–82).

V družbi, kjer je odraščanje stvar izbire, odločanja in odgovornost posameznika, se je izoblikoval pojem mladosti, ki predstavlja prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo (Ule, 2008, str. 48), obenem pa predstavlja obdobje priložnosti in tveganj (Pinter, 2015, str. 35). Mladost pomeni obdobje socialnega eksperimentiranja s seboj in socialnim svetom, je občutljivo obdobje, prostor, kjer se konstruirajo socialne vloge in statusi, predstave o smotrih življenja, vrednostnih ocenah dejanj in dosežkih ljudi (Ule, 2008, str. 49). V primerjavi s prejšnjimi generacijami današnje generacije mladostnikov hitreje biološko dozorijo, kasneje pa dosežejo duševno in socialno zrelost ter ekonomsko neodvisnost. Tako imajo mladostniki po eni strani več možnosti samostojnega in osebnega razvoja, po drugi strani pa to privede do novih obremenitev, ki privedejo do novih tveganj in negotovosti, kar pa je vzrok za naraščanje deleža socialnih problemov, psihičnih motenj in telesnih bolezni pri mladostnikih (Pinter, 2015, str. 35).

1.1.1. Adolescenca

Obdobju, ko so bili starši in otroci čustveno tesno povezani ter je bila družina središče otrokovega sveta, sledi obdobje adolescence, ko se mladi postavljajo na svoje noge in odhajajo v svet (Fenwick in Smith, 1997, str. 8) ter se začnejo spopadati s kompleksnimi, težavnimi in zahtevnimi razvojnimi nalogami odraslosti (Tomori, Stergar, Pinter, Makovec in Stikovič, 1998, str. 5). Pojem mladost se od pojma adolescenca razlikuje v tem, da zajema daljše časovno obdobje ekonomske odvisnosti in podrejenega položaja mladih v družbi (Ule, 2008, str. 53). Ule (2008, str. 53) s pojmom adolescence opiše biološke in psihološke procese razvoja med 12. in 18. letom. Svetovna zdravstvena organizacija to obdobje zamejuje z 10. in 19. letom (Pinter, 2015, str. 35), Fenwick in Smith (1997, str. 15) pa to obdobje opišeta kot obdobje med puberteto (pojav sekundarnih spolnih značilnosti) in 18. letom. Adolescenca vključuje spremembe na področju telesnega razvoja, spoznavnih sposobnosti, psihološkega dozorevanja in socialnih spretnosti (Tomori, Stergar, Pinter, Makovec in Stikovič, 1998, str. 5). V nekaterih primerih pa je za adolescenta to tudi čas ločitve staršev, ker se te pogosto dogajajo ravno v času, ko gre prvorojeni otrok v obdobje adolescence (Pušnik, 1999, str. 7). Je obdobje zbiranja izkušenj, učenja, raziskovanja, preizkušanja, prepletanja progresivnih in regresivnih procesov (Tomori, Stergar, Pinter, Makovec in Stikovič, 1998, str. 5). Čas adolescence je zahteven tako za otroke kot za njihove starše in bližnje. Dolga leta je veljalo, da so glavni vzrok za to hormonske spremembe pri otrocih, ko stopajo v svet odraslih. V zadnjih letih so znanstveniki ugotovili, da na razvoj značilnega vedenja in težav najstnikov najbolj vplivajo spremembe, ki so posledice intenzivnega razvoja možganov, hormonske spremembe pa imajo le manjši pomen. Intenzivni razvoj možganov ne poteka samo do petega leta starosti, kot je bilo znano, ampak tudi v obdobju najstništva. Ta razvoj je razlog, da so najstniki nestabilni, nagnjeni k nepremišljenemu vedenju, ne razumejo samih sebe in pogosto jih ne razumejo tudi drugi. V tem času se razvijajo nove povezave med možganskimi celicami, nekatere pa izginjajo. Poleg tega, da poteka intenziven razvoj možganov, pa v tem obdobju možgani vsrkajo in si zapomnijo tisto, kar jim je na voljo. V otrokovo možgansko strukturo se shranijo tako dobre, koristne stvari kot tudi slabe in stresne. Zato je najstniško obdobje odločilno, ker to, kar otrok dela v teh letih in v kakšnem okolju živi, bistveno vpliva njegovo nadaljnje življenje (Kandare Šoljaga, 2017 str. 15–16).

Kako človek obvladuje prehod iz otroštva v adolescenco in iz adolescence v odraslost, določa uspešnost njegove kasnejše biografije, psihosocialnega razvoja in socialne umeščenosti. Na otrokov razvoj vpliva veliko socialnih sistemov in podsistemov, v katere je vključen – družina, šola, druge socialne skupine in institucije. Te lahko odraščajočega v razvoju podpirajo ali pa

predstavljajo vir obremenitev, doživljanja nesprejetosti, neuspešnosti, čustvenih in odnosnih težav (Mikuš Kos, 1991; Mikuš Kos, 1999; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Zato je pomembno, da starši in vsi tisti, ki delajo z otrokom, poznajo nova spoznanja o intenzivnem razvoju možganov in na podlagi tega lažje razumejo, kaj se otroku zares dogaja ter lažje pomagajo (Kandare Šoljaga, 2017, str. 17).

Nekateri otroci leta od otroštva do odraslosti preživijo mirno in brez večjih pretresov, za večino družin pa je lahko to obdobje kar burno (Fenwick in Smith, 1997, str. 27). Številni avtorji (Tomori, Stergar, Pinter, Makovec in Stikovič, 1998; Pušnik, 1999; Tomori, 2000) se strinjajo, da se v adolescenci povečajo možnosti tveganih vedenj, saj je za to obdobje značilno radovedno raziskovanje sveta in samega sebe. Vedenjski problemi[2] so lahko bolj ali manj ogrožajoči, v nekaterih primerih pa lahko prerastejo v prestopniško vedenje. Vedenjski problemi, ki se pojavijo šele v adolescenci, pogosto izzvenijo in so prehodne narave, tisti, ki pa se vlečejo že iz otroštva, pa lahko predstavljajo problem za nadaljnji razvoj prestopniškega vedenja.

1.2. Mladostniško prestopništvo

V literaturi najdemo različna poimenovanja za mladostnike, ki razvijejo neustrezne strategije ravnanja. Krajnčan, Miklavžin (2010) in Filipčič (2000) govorijo o mladostnikih s čustvenimi in vedenjskimi težavami oz. s težavami v socialni integraciji. Pred časom se je uporabljal pojem čustvene in vedenjske motnje, vendar je ta pojem zamenjal manj stigmatizirajoč pojem čustvene in vedenjske težave, zaradi negativne konotacije besede motnja. Kobolt (2010) pa težave v socialni integraciji poimenuje še širše – s terminom izstopajoče vedenje. Nekateri avtorji (Meško, 1997; Tomori, 2000; Brinc, 2000; Tivadar, 2000; Bavcon in Šelih, 2003; Antončič, 2005; Dekleva, 2010 in Jug, 2015) pa pišejo o mladostniškem prestopništvu oz. prestopniškem vedenju mladih. Ker večina avtorjev uporablja izraz prestopniško vedenje, poleg tega pa se ta izraz uporablja tudi v kazenskem pravu, sem se odločila, da ga bom tudi sama uporabljala v moji diplomski nalogi. Menim, da s tem izrazom poudarimo, da ne gre samo za vedenjske in čustvene težave, ki so lahko prehodne narave in so del odraščanja večine mladostnikov, ampak gre za vedenje, s katerim je mladostnik prestopil mejo zakona (kazniva dejanja) in je njegovo vedenje tako ogrožajoče, da je bil zaradi njega obravnavan s strani sodišča.

[2] Na tem mestu namesto izraza vedenjske motnje uporabljam izraz vedenjski problemi oz. težave, v poglavju 1.2 Mladostniško prestopništvo pa opozorim na (ne)ustreznost poimenovanja mladostnikov, ki so razvili neustrezne strategije ravnanja.

Prestopniško vedenje mladih je širok pojem, katerega različni avtorji različno definirajo, skupno definicijam pa je, da ga opisujejo kot različna odklonska vedenja otrok in mladostnikov, s katerimi oškodujejo sebe ali druge, pri tem pa ni nujno, da so ta vedenja po zakonski opredelitvi kazniva (npr. tatvine, povzročitev nasilja, spolne zlorabe, zloraba drog, neopravičeno izostajanje od pouka, beg od doma, alkoholizem) (Meško, 1997; Bavcon in Šelih 2003; Antončič, 2005; Dekleva, 2010; Jug, 2015).

Antončič (2005, str. 268) prestopniško vedenje definira kot najtežje oblike odklonskega vedenja otrok in mladih. Najpogosteje se izraz prestopniško vedenje uporablja za vse kršitve vedenjskih pravil (Dekleva, 2010, str. 384), iz pravnega vidika pa v okvir mladostniškega prestopništva spadajo kazniva dejanja, dejanja, ki jih izvršijo otroci in imajo znake kaznivih dejanj, in druge oblike deviantnega oz. negativnega odklonskega vedenja mladih (Bavcon in Šelih, 2003, str. 530). Kazenskopravne postopke delimo na to, kakšen obseg mladoletniškega prestopništva sprejemajo. Na eni strani imamo pravne sisteme, ki so se odločili za ožji pojem mladoletniškega prestopništva (prestopništvo so samo kazniva dejanja) in tiste, ki sprejemajo širši pojem prestopništva (prestopništvo so kazniva dejanja, dejanja z znaki kaznivega dejanja in odklonska vedenja mladostnikov). V Sloveniji se je uveljavil ožji pojem, kar pomeni, da so mladoletni prestopniki osebe, ki kaznivo dejanje ali več teh izvršijo že ob dopolnitvi 14. leta, niso pa še stari 18 let (Meško, 1997; Bavcon in Šelih, 2003; Dekleva, 2010). Tako bi v širšem smislu prestopniškemu vedenju rekli odklonskost, v ožjem pa kriminaliteta (Dekleva, 2010, str. 384).

1.1.2. Razširjenost prestopniškega vedenja mladih v Sloveniji

V Sloveniji obseg mladoletniškega prestopništva ni velik, se pa med leti zelo spreminja. Kot sta ugotavljala že Bavcon in Šelih (2003, str. 532) lahko glede na podatke Statističnega urada Republike Slovenije razberemo, da je to dinamičen pojav, saj število obsojenih mladoletnih oseb v nekem obdobju narašča, v drugem pada, so pa tudi obdobja, ko to število bolj kot ne stagnira.

Iz tabele (Tabela 1.1.) Statističnega urada Republike Slovenije je razvidno, da se je število obsojenih mladoletnih oseb v obdobju od leta 2000 do leta 2018 zmanjšalo za več kot 60 %. V letu 2000 je bilo obsojenih 590 mladostnikov, v letu 2017 269 mladostnikov, v letu 2018 pa 226 mladostnikov. Število ovadenih mladostnikov pa se je povečalo za 3 %, v letu 2017 je bilo ovadenih 1474 mladostnikov, v letu 2018 pa 1517. Od vseh obsojenih mladoletnikov je bil enemu izrečen mladoletniški zapor, ostalim pa vzgojni ukrep. Med vzgojnimi ukrepi je bil 51 % mladostnikom, katerim je bil izrečen vzgojni ukrep, izrečen vzgojni ukrep nadzorstva organa

socialnega skrbstva, 27 % mladostnikom vzgojni ukrep navodila in prepovedi, 14 % mladostnikom ukor, 6 % mladostnikom oddaja v vzgojni zavod, 1 % mladostnikom pa je bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v PD, kar je glede na prejšnja leta zelo malo (Statistični urad Republike Slovenije, 2018).

Kazniva dejanja mladoletnih oseb se v veliki meri razlikujejo od kaznivih dejanj polnoletnih oseb. Mladoletni storilci kaznivih dejanj ta dejanja pogosto izvajajo v skupinah in so večkrat rezultat mladostniške nepremišljenosti. Pri mladostnikih je največ kaznivih dejanj zoper premoženje, v zadnjem času pa je porast nasilnih kaznivih dejanj (Bavcon in Šelih, 2003, str. 533).

Tabela 1.1.: Število obsojenih oseb in vrsta dodeljene kazni (Statistični urad Republike Slovenije, 2018)

	2000	**2001**	**2002**	**2003**	**2004**	**…**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Glavna kazen - SKUPAJ	590	571	728	568	612	…	319	315	319	269	226
101 Mladoletniški zapor	9	5	6	4	8	…	1	2	2	3	1
102 Vzgojni ukrepi (skupaj)	576	561	715	560	599	…	313	313	317	266	224
10201 Vzgojni ukrep - ukor	174	167	217	171	147	…	33	36	33	31	32
10202 Vzgojni ukrep - navodila in prepovedi	134	104	106	76	95	…	42	30	70	76	61
10203 Vzgojni ukrep - nadzorstvo organa socialnega skrbstva	241	270	363	275	328	…	201	223	188	136	114
10204 Vzgojni ukrep - oddaja v vzgojni zavod	10	12	24	29	19	…	26	13	13	13	14
10205 Vzgojni ukrep - oddaja v PD	17	7	5	9	9	…	9	10	13	10	3
10206 Vzgojni ukrep - oddaja v zavod za usposabljanje	-	1	-	-	1	…	2	1	-	-	-
103 Denarna kazen	5	5	7	4	5	…	-	-	-	-	-
104 Ni izrečen vzgojni ukrep ali kazen	-	-	-	-	-	…	5	-	-	-	1

1.1.3. ACE študije

Kljub temu, da se je odstotek obsojenih mladoletnih oseb zmanjšal, še vedno obstaja vprašanje, kaj prispeva k prestopniškemu vedenju mladostnika. V nadaljevanju bom predstavila ACE[3] študije, izvedene v tujini, z namenom boljše predstave o tem, kateri dejavniki v družini so lahko povezani z razvojem prestopniškega vedenja. Poleg tega pa so študije pomembne za razumevanje tega, s čim vse se lahko mladostniki srečujejo v obdobju odraščanja. Ugotovljeno je bilo, da so izkušnje iz otroštva povezane z odraslim obdobjem, kar pomeni, da je prestopniško vedenje mladostnikov lahko povezano tudi z obremenjujočimi izkušnjami iz otroštva (Felitti idr., 1998). Kratica ACE izvira iz izraza »Adverse Childhood Experiences«, kar v slovenščini prevedemo v »obremenjujoče izkušnje v otroštvu«. Med leti 1995 in 1997 je bila izvedena prva ACE študija v ZDA. Študija raziskuje, kako izkušnje iz otroštva do dopolnjenega 18. leta vplivajo na naše odraslo obdobje. Te študije so pokazale na pomen različnih obremenjujočih izkušenj v otroštvu, ki lahko pomembno vplivajo na odraslo obdobje (Adverse Childhood Experiences, b.d., lasten prevod). Obremenjujoče izkušnje so razdeljene v tri skupine: otroška zloraba, zanemarjanje in drugi izzivi v družini. Zlorabo natančneje razdelijo na čustveno zlorabo (žaljenje, ravnanje, ki pri otroku vzbuja strah), fizično zlorabo (porivanje, pretepanje, brcanje) in spolno zlorabo (dotikanje intimnih predelov, prisilen spolni odnos). Med izzive v družini uvrščajo situacije, kjer je eden izmed družinskih članov žrtev fizičnega ali psihičnega nasilja s strani drugega člana; zloraba prepovedanih substanc ali alkohola med družinskimi člani; duševna bolezen med družinskimi člani; ločitev staršev ali razveza; prestajanje zaporne kazni družinskega člana. Zanemarjanje delimo na čustveno zanemarjanje (odsotnost topline, pomoči, podpore, občutka ljubljenosti in pomembnosti) in fizično zanemarjanje (odsotnost varnosti in skrbi za otroka, pomanjkanje hrane ter čistih oblačil) (Felitti idr., 1998, str. 248, lasten prevod).

Te obremenjujoče izkušnje vplivajo na posameznikovo pozornost, impulzivno vedenje, odločanje, učenje in izražanje čustev. Ob prisotnosti teh izkušenj je večje tveganje za razvoj zdravstvenih težav pri odraslih, tako fizičnih kot duševnih, odrasli imajo lahko pogosto slabši socialno-ekonomski položaj, bolj so dovzetni za duševne in kronične bolezni, težave imajo pri vzpostavitvi stabilnih odnosov, prisotna je lahko finančna in delovna nestabilnost, otroci s takimi izkušnjami se pogosto borijo za dokončanje šolanja, lahko pa privede celo do prezgodnje smrti osebe ipd. Prav tako take izkušnje v otroštvu pripomorejo k uživanju drog in alkohola,

[3] ACE je kratica za angleško besedno zvezo Adverse Childhood Experiences, s to kratico pa se poimenujejo tudi študije izvedene na to temo.

nasilnemu vedenju ter kriminalnim dejanjem v kasnejšem obdobju življenja (Centers for Disease Control and Prevention, 2019, str. 8, lasten prevod).

Travmatični dogodki v otroštvu so prisotni v vseh populacijah, vendar so nekatere populacije zaradi socialnih in ekonomski razmer, v katerih živijo, delajo in se šolajo, bolj ranljive. Rezultati študije so denimo pokazali, da je skoraj dve tretjini anketiranih odraslih oseb poročalo o vsaj eni obremenjujoči izkušnji v otroštvu, več kot ena od petih pa je poročala o treh ali več obremenjujočih izkušnjah (Adverse Childhood Experiences, b.d., lasten prevod). Na podlagi rezultatov prvih ACE študij, izvedenih v letih 1995–1997 (Felitti idr., 1998), je bila ugotovljena povezava med številom obremenjujočih izkušenj, ki jih je doživel posameznik in tveganjem za razvoj zdravstvenih težav v odraslem obdobju. Ugotovili so, da imajo osebe, ki so doživele štiri ali več obremenjujočih izkušenj v primerjavi s tistimi, ki niso doživeli nobene, od 4 do 12-krat povečano tveganje za zdravje, zlorabo drog, alkohola, depresijo in samomor. Imajo od 2 do 4-krat povečano tveganje za kajenje, več spolnih partnerjev in spolno prenosljive bolezni ter od 1,4 do 1,6-krat povečano tveganje za neaktivnost in debelost (Felitti idr., 1998, str. 245, lasten prevod).

V nadaljevanju pa bom predstavila še druge pomembne dejavnike v obdobju odraščanja mladostnika, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja. V številnih raziskavah (Pečnik, 2007; Aljaž, 2009; Pajić, 2009; Gladović, 2011; Mrežar, 2013; Mezgec, 2014; Tomelj, 2014; Mikluš, 2019) so namreč ugotovili, da je težko izločiti en dejavnik, ki je pri posamezniku prispeval k razvoju prestopniškega vedenja, saj je teh navadno več in so med seboj povezani ter prepleteni.

1.1.4. Dejavniki odraščanja, ki so povezani z razvojem mladoletniškega prestopništva

V obdobju odraščanja se posameznik sreča s številnimi življenjskimi izkušnjami in dejavniki, ki vplivajo na kasnejša obdobja življenja. Dejavniki oz. izkušnje so lahko podporni in posamezniku pomagajo na njegovi življenjski poti ter premagovanju ovir, lahko pa tovrstni dejavniki oz. izkušnje posameznika na njegovi poti ovirajo, ga omejijo ter zanj pomenijo tveganje. V nadaljevanju bom predstavila pomembne dejavnike odraščanja, ki lahko posameznika na njegovi poti ovirajo in prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja.

Pomembno se je zavedati, da se prestopniško vedenje ne pojavi kar naenkrat, ampak se znaki takšnega vedenja pogosto pojavijo že zelo zgodaj v otroštvu. Dejavnike v življenju mladostnika, ki povečajo verjetnost za razvoj prestopniškega vedenja, številni avtorji (Mikuš Kos, 1991;

Meško, 1997; Krajnčan in Miklavžin, 2010; Tivadar, 2000; Bavcon in Šelih, 2003; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010; Tomori, 2000) definirajo tudi kot dejavniki tveganja. Te dejavnike najpogosteje delijo na: osebnostne značilnosti, družina, šola, spol in socialno okolje (Mikuš Kos, 1991; Meško, 1997; Krajnčan in Miklavžin, 2010; Tivadar, 2000; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010; Tomori, 2000).

Prvi dejavnik, ki lahko mladostnika na njegovi poti ovira, omeji ali celo pomeni tveganje zanj, so njegove osebnostne značilnosti. Te delimo na tiste, ki so določene z njegovo naravo (npr. impulzivnost, ekstravertiranost, zvišan prag za vzburjanje ipd.) in tiste, ki se razvijejo v interakciji z okoljem (npr. slabša socialna zrelost, potreba po sprejetosti v skupini vrstnikov, nesposobnost za prevzemanje odgovornosti, nizka raven samospoštovanja ipd.) (Tomori, 2000, str. 96–98). Pušnik (1999, str. 77–78) meni, da ima veliko vlogo temperament osebe. Otrok, ki pogosto in intenzivno izkazuje čustva, se negativno odziva na nove situacije in neznane osebe, pogosto ignorira in ne izpolnjuje zahteve staršev ipd., se lahko hitro znajde v težavah in je še bolj občutljiv za pritiske v okolju. Fenwick in Smith (1997, str. 229) kot pomemben faktor razvoja prestopniškega vedenja izpostavljata predvsem nenehne neuspehe, čustveno nesprejetost v okolju in pomanjkanje ustreznega socialnega uveljavljanja, kar lahko vpliva na samospoštovanje. V takšnem primeru se oseba uveljavi in zadovoljuje svoje potrebe na drug način.

Drugi dejavnik, ki pomembno vpliva na osebnostni razvoj mladostnika, je družina. Družino, ki lahko predstavlja vir tveganja za razvoj težav in s tem tudi prestopniškega vedenja, sem z vidika ACE študij predstavila že v prejšnjem poglavju, v tem poglavju pa bom predstavila še teoretska ozadja drugih avtorjev (npr. Meško, 1997; Rener, 2000; Tivadar, 2000; Tomori, 2000; Bavcon in Šelih, 2003; Ule, 2008; Krajnčan in Miklavžin, 2010).

Družina je skupina, v kateri poteka primarna socializacija otroka; razvijanje občutka lastne vrednosti, razvoj odnosa do avtoritete, učenje sposobnosti za obvladovanje stresov, oblikovanje vrednostnega sistema, ki usmerja motive, vedenje in ravnanja posameznika (Tomori, 2000, str. 89). Družina je prvi socialni sistem ki, naj bi otroku predstavljala varen kraj za odraščanje, razvoj in učenje življenja v družbi, kar pa ne drži vedno (Hrovat Kuhar, 2015, str. 89). V družini lahko prihaja tudi do zanemarjanja skrbi za otroka, zavračanja otroka, lahko je prisotno pomanjkanje medsebojnih vezi med družinskimi člani ipd., kar sovpliva na nastanek mladoletniškega prestopništva (Bavcon in Šelih, 2003; Tomori, 2000; Meško, 1997). Ule (2008) in Rener (2000) sta kot pomemben dejavnik, ki lahko mladostnika na njegovi poti ovira

ali omejuje, izpostavila družinske procese (kakovost starševstva, navezanost med otroci in starši, oblike nadzorovanja, izražanja čustev, družinska kohezija) in ne toliko elemente družinske strukture (razveza, zaposlenost staršev in odklonsko vedenje staršev). Pri fantih je pomemben dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja odsotnost intenzivne interakcije s starši, pri dekletih pa je večje tveganje za razvoj prestopniškega vedenja, če nimajo nadzora s strani staršev (Rener, 2000, str. 106). Krajnčan, Miklavžin (2010) in Tivadar (2000) kot pomemben dejavnik, ki lahko pomeni razvoj tveganih ravnanj, poudarjajo še socialno-ekonomski status družine (slojevski položaj, stanovanjski pogoji), vrstni red rojstev otrok, velikost družine in izobrazbo staršev.

Naslednji dejavnik, ki lahko pomembno prispeva k razvoju prestopništva, je šola in predvsem z njo povezana šolska neuspešnost (Tomori, 2000, str. 103). Šola je prva formalna avtoriteta, s katero so otroci v daljšem stiku, zato so šolske izkušnje temeljne za odnose do ostalih družbenih avtoritet. Pomembno je, da si otroci ustvarijo mnenje, da so s strani učiteljev obravnavani pravično, saj to pripomore k dobremu mnenju otrok o šoli, hkrati pa vodi k spoštovanju institucionalnega reda šole (Tivadar, 2000). Mikuš Kos (1991, str. 108) poudarja še en vidik šolanja, ki prispeva k prestopniškemu vedenju, in sicer oznako učenca s strani učitelja, da je »vedenjsko problematičen«. Učenec se s to oznako srečuje najmanj eno leto in v tem času lahko to negativno vpliva na njegov razvoj (prav tam). Mikuš Kos (1991, str. 42–43) kot dejavnike, ki lahko mladostnike omejujejo, ovirajo ali zanje predstavljajo tveganja, navaja tudi nizka pričakovanja glede dela in vedenja učencev, slabe odnose z učitelji/vrstniki, slabo otrokovo šolsko izkušnjo, nespoštovanje otrok s strani učiteljev, če šola nima posluha za potrebe otrok, nima dobre discipline, če otrok ne nagrajujejo, ampak jih v pretirani meri kaznujejo ipd. Vedenje, ki ni v skladu s šolskimi pravili, kmalu privede do izključitve mladostnika iz rednega šolanja, s čimer je otrok prikrajšan za socializacijo in povezovanje z vrstniki (Tomori, 2000, str. 103–104). Otrok to pogosto nadomesti z vključevanjem med tiste, ki so takšni kot on, ostali ob robu, in ki mu ne dajejo občutka manjvrednosti in nesposobnosti. Takšni mladostniki imajo premalo samodiscipline, da bi se ukvarjali z neškodljivimi ali celo koristnimi dejavnostmi (prav tam).

Dodaten dejavnik je socialno okolje – prestopniško vedenje je povezano z neugodnimi splošnimi gmotnimi in socialnimi razmerami, s kulturno in ekonomsko prikrajšanostjo in s kakršnokoli obrobnostjo (Tomori, 2000, str. 104). Pri prestopniškem vedenju prevladujejo mladi iz urbanih okolij pred mladimi iz ruralnega okolja (Meško, 1997; Krajnčan in Miklavžin, 2010). Dejavniki, ki povečujejo prestopništvo v urbanem okolju, so migracije, raznolika

nacionalna in rasna struktura, slabo delovanje nadzorstvenih institucij ipd. (Meško, 1997). Pomemben dejavnik je tudi premoženjsko stanje družine, saj imajo mladostniki tako več možnosti za preživljanje prostega časa, npr. svoje sobe, kamor povabijo prijatelje, po drugi strani pa imajo tudi več nadzora pri preživljanju prostega časa. Premoženjsko stanje pa vpliva tudi na udejstvovanje v šolskih aktivnostih in s tem na občutek prikrajšanosti ter odrinjenosti od ostalih (Tivadar, 2000, str. 158). Tivadar (2000, str. 168) pa piše tudi o povezavi med religioznostjo in prestopniškim vedenjem. Pri tem poudarja, da religija bolj vpliva na vedenja, ki nimajo jasnih družbenih pravil, ali so dovoljena ali ne, kot so kajenje, uživanje alkohola, izostajanje iz šole ipd. in ne toliko na kazniva dejanja, ki jih družbene norme in zakoni že tako prepovedujejo.

Prestopniško vedenje pa se povezuje tudi s spolom mladostnika, pri dečkih je desetkrat pogostejše kot pri dekletih (Tomori, 2000, str. 104). Razlog za te razlike je predvsem v tem, da se dečkom v socializacijskih procesih pogosto posreduje vrednote, kot so pogum, upornost, žilavost, trdnost ipd., pri deklicah pa se spodbuja nežnost, preudarnost in previdnost (Tivadar, 2000, str. 154). Drugi dejavniki za večji delež prestopniškega vedenja pri dečkih je tudi različen odnos do formalnih avtoritet, drugačno preživljanje prostega časa, kulturni dejavniki, različna ideologija ipd. (Krajnčan in Miklavžin, 2010, str. 44).

Mladostnik se v obdobju odraščanja sreča z različnimi izkušnjami v družini, šoli, socialnem okolju in med prijatelji. Te izkušnje na vsakega mladostnika drugače vplivajo in vsak se nanje drugače odzove. V primeru, da te izkušnje tvegano in negativno vplivajo na mladostnika, se lahko odzove s prestopniškim vedenjem. V nasprotnem primeru pa lahko mladostnik v teh okoljih doživi dobre izkušnje, ki mu pomagajo pri njegovem razvoju in krepijo njegovo odpornost.

1.1.5. Odpornost mladostnikov in družin

V tem poglavju bom govorila o osebni odpornosti, družinski odpornosti in o podpornih dejavnikih, ki krepijo odpornost mladostnikov in njegove družine. Odpornost je človeška sposobnost, da se oseba upre in odskoči od neugodnih življenjskih izzivov. Oseba, ki je odporna, se bojuje naprej kljub številnim razlogom, da bi lahko obupala oz. se zaprla vase (Moore, 2014). Kobolt in Pelc Zupančič (2010, str. 67) odpornost definirata kot lastnost oz. sposobnost osebe, da zmore uspešno delovati, se prilagoditi v hudi razvojni ali življenjski ogroženosti in ob tem vzpostavi dobro psihično stanje. Masten (2001, str. 235) odpornost poimenuje kot »vsakdanji čudež«, ki ga v sebi nosi vsak otrok, družina, skupina in skupnost. V

preteklosti je veljalo, da je odpornost nekaj s čimer se rodimo, danes pa številni avtorji (Pušnik, 1999; Mikuš Kos, 2001; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010; Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019) poudarjajo, da je to nekaj, kar se lahko naučimo, razvijemo in krepimo. Lahko govorimo tudi o specifični odpornosti, ker je vsak posameznik odporen na določene situacije – okoliščine in je lahko v neki drugi situaciji popolnoma neprilagojen in ranljiv (Mikuš Kos in Slodnjak, 2000; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Odpornost ima tri glavne vire: notranji viri moči osebe, zunanja podpora osebe (družina, šola, socialna mreža) in sposobnosti osebe za spretno reševanje problemov. Kadar socialni sistemi, ki so ključni pri razvoju otroka, otroka ne podprejo, ampak bremenijo, takrat otrok ne more razviti odpornosti in prilagajanja (Kobolt in Pelc Zupančič, 2010, str. 68–73).

Odpornost je zelo dragocena sposobnost tako posameznikov kot tudi družin, ki se razvije skozi čas. Pomemben del odpornosti pa sestavljajo podporni dejavniki, ki jih razvije vsak posameznik, saj določen dejavnik na vsakega posameznika deluje drugače.

Mikuš Kos in Slodnjak (2000, str. 25) podporne dejavnike definirata kot dejavnike oz. dogajanja, ki delujejo kot protiutež dejavnikom, ki ogrožajo mladostnika, pri čemer zmanjšajo mladostnikovo prizadetost ali pa mu omogočijo razvoj strategij za obvladovanje stresov. Pomembno pa se je zavedati, da dejavniki pri različnih osebah in v različnih situacijah delujejo drugače; nekje so lahko v vlogi varoval, drugič pa nas lahko ogrožajo. Nekateri avtorji (Mikuš Kos, 1997; Domiter Protner, 2011) navajajo nekaj podpornih dejavnikov, kot so temperament otroka (prilagajanje na nove okoliščine, občutljivost), otrokove socialne spretnosti, sposobnost poiskati pomoč v svojem okolju, ugoden čustveni odnos z vsaj eno osebo v družini ali zunaj nje, šolska uspešnost in dobro počutje v šoli, podpora učiteljev/svetovalnih delavcev/sošolcev. Kobolt in Pelc Zupančič (2010, str. 76–80) poleg že navedenih podpornih dejavnikov navajata še ženski spol, proaktivno orientacijo (posameznik je prepričan v lasten uspeh in je samoiniciativen), razvit samoregulacijski sistem, sposobnost samokontrole nad mišljenjem, emocijami in vedenjem, vključenost in pripadnost določeni skupini, kognitivne sposobnosti, sposobnost prevzemanja različnih vlog v skupini, dobre intelektualne sposobnosti, širše socialno okolje, družino (otrok dobi izkušnjo povezanosti, zaupanja in sprejemanja, razvije zdravo samopodobo in samozaupanje) ipd. Mešl in Kodele (2016a) navajata še nekatere druge dejavnike, kot so npr. vztrajnost, borbenost, osebna moč, pozitivnost, organiziranost ipd. Tomori (2000, str. 108) kot dejavnik, ki lahko podpira mladostnika, izpostavlja čas, kdaj se prestopniško vedenje razvije. Podporno je, če se takšno vedenje razvije čim kasneje, pred tem pa mladostnik doživi nekaj pozitivnih izkušenj, na podlagi katerih ga lahko kasneje odvrnemo

od prestopniškega vedenja. Andrejč (2014, str. 28) pa kot pomemben dejavnik, ki podpira mladostnika, navaja še socialno-ekonomski položaj staršev in stopnjo izobrazbe staršev, predvsem v primeru ločitev oz. razvez. Pomembna je krepitev dejavnikov, ki podpirajo mladostnika, saj ti zmanjšujejo negativne vplive in blažijo težave ali povečujejo odpornost.

Poleg osebne odpornosti govorimo tudi o družinski odpornosti, čeprav je osebna odpornost del družinske, je ta veliko več kot samo seštevek posameznikov v družini. Družinska odpornost je dinamičen proces, ki pri članih spodbuja prilagajanje na krize in stres, s katerim se srečujejo. Opira se na moč okrevanja družin po težkih življenjskih izkušnjah, kaj jim v teh trenutkih pomaga, kako si opomorejo in kako se tveganju zoperstavljajo (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 120–126). Odporne družine v kriznih situacijah razvijejo svoje pomene, se spoprimejo z okoliščinami in delujejo znotraj njih, pri tem pa ohranijo svoje vrednote. Constable in Lee (2004, str. 45) izpostavljata nekaj temeljev, ki so pomembni za dobro delovanje in počutje v družini: dobra in odprta komunikacija, stik, fleksibilnost in spretnosti za reševanje problemov. Vsekakor pa vsaka družina razvije lasten model razvoja družinske odpornosti, saj se vsaka družina na svoj način spopade z dejavniki, ki jo ogrožajo, poleg tega pa ima vsaka družina tudi svoje podporne dejavnike (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 120–126).

1.3. Socialno delo z družino

V tem poglavju bom pisala o socialnem delu z družino, ki je kompleksno področje socialnega dela. Znotraj tega področja pa se srečamo tudi s socialnim delom z družino, v kateri je mladostnik razvil prestopniško vedenje. Poštrak (2006, str. 3–4) meni, da oseba z nasilnimi dejanji (kar je ena od oblik prestopniškega vedenja) na simboliziran način nekaj sporoča. Sporoča, da se v njegovem življenju nekaj dogaja, kar je zanj neprijetno in ogrožajoče, zato je pomembno, da starši, učitelji, svetovalci in drugi tovrstna sporočila prepoznajo, jih znajo razumeti in nanje pravilno reagirajo.

Vedenje otrok, ki je označeno kot neprimerno, ima iz njihove strani nek smisel. S takšnim vedenjem otrok poskuša vzpostaviti ravnovesje, ki je bilo ogroženo zaradi različnih vzrokov. Pomembno je, da razmišljamo o tem ravnovesju, ki ga želi otrok ponovno vzpostaviti in kaj njegovo vedenje sporoča. Takšno vedenje je pogosto klic po varnosti (Mrgole in Mrgole, 2016, str. 378).

Podobno kot Poštrak (2006) Lisec in Metelko Lisec (2004) prestopniška dejanja mladih opišeta kot »krik« po odrasli osebi, po nekom, ki bo mladostnika z avtoriteto, doslednostjo in zgledom

zaustavil ter mu postavil mejo. Mladi spadajo v ranljivo družbeno skupino in so izpostavljeni številnim pričakovanjem družine, okolja in družbe, ta pričakovanja pa so lahko upravičena ali pa tudi ne. Krize in stiske se lahko mladostnika dotaknejo zelo osebno, zato v tem času igra ključno vlogo njegova družina. Mnogim mladostnikom njihovi starši niso bili vzor in spodbuda pri njihovi rasti, odraščali so z občutkom prikrajšanosti, zagrenjenosti in tesnobe. Gre za ranljive mladostnike, ki zaradi predhodne ranjenosti pogosto kršijo veljavna pravila in norme, zato jim je najprej potrebno ponuditi novo priložnost, ki je niso dobili niti v družini in šoli, niti v življenjskem okolju oz. širši družbi (Lisec in Metelko Lisec, 2004, str. 223–229).

V družinah, kjer rešujejo probleme s prestopniškim vedenjem otrok oz. mladostnikov, so ranljivi tako mladostniki kot tudi družina sama.

Kot pravita Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 169) je družina otroka s prestopniškim vedenjem v resnični stiski. Na prvem mestu je osramočenost, ker svojega otroka niso uspeli vzgojiti v skladu z normami in vrednotami družbe. Poleg tega pa starše skrbi tudi prihodnost njihovih otrok. Starši pogosto nimajo moči, da bi vodili in varovali svoje otroke, zato je pomoč nujna, da se zmanjša občutek osramočenosti in krivde. S tem pa se poveča učinkovitost in moč staršev. Starši sicer delo s socialnimi delavci vidijo kot grožnjo, stigmatizacijo, ponižanje, zato je takšno delo zelo zahtevno ter zahteva čas in prostor.

Pomembna naloga socialnega dela pri reševanju kompleksnih psihosocialnih težav otrok in mladostnikov z odklonskim vedenjem je vzpostavljanje socialne mreže, ki najprej otrokom in potem tudi vsem udeleženim v problemu omogoči novo učenje in nove dobre izkušnje za spoštovanje sebe in drugih ljudi (Čačinovič Vogrinčič, 2000, str. 77).

Glavni cilj je otroku omogočiti novo, boljšo možnost za življenje in razvoj. Zelo pomembno je povezati nosilno mrežo za otroke pomembne ljudi: člane družine, učitelje, sošolce, prostovoljce, delavce ipd. (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 166).

Socialna mreža otroka je ključni vir pomoči in jo je za uspešno pomoč potrebno upoštevati. Pri tem pa se je pomembno zavedati, da to niso samo starši in njegovi najbližji. Socialna mreža otroka je lahko po eni strani vir moči, prijateljstva samospoštovanja, v nasprotnem primeru pa je lahko vir stresa, pritiskov, izkoriščanja in zlorabe. Zato jo je pri vsakem posamezniku potrebno posebej raziskati. Glavna naloga socialnih delavcev je odkriti, raziskati in mobilizirati otrokove socialne mreže ali pa soustvariti nove (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 170).

Model dela po Blumu (2001) poudarja, da je z otrokom, ki ne zna obvladati jeze, potrebno soustvariti kompleksno učenje. Pomagajoči se mora najprej naučiti prepoznati nemoč otroka pri obvladovanju jeze, nato pa mora otroka naučiti ravnanja z njo.

V procesu pomoči se mladostnik nauči prevzeti odgovornost za svoja dejanja in se odločiti, da ne bo ravnal nasilno. Uči se empatije do sebe in do drugih. Dela na tem, da prepozna in sprejme čustva, kot sta strah in žalost, poleg tega pa dela tudi na lastni ranljivosti, tako da sprejme čustva, kot so strah, tesnoba, panika, bolečina ipd. Pokazatelji učinkovite pomoči bi bili novo učenje, spremenjeno vedenje, več samospoštovanja, manj stresa in več moči za obvladovanje življenja (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 167–168). Model dela po Blumu (2001), v katerem socialni delavec v delovnem odnosu soustvari in varuje izvirni delovni projekt učenja z otrokom, je zelo kompleksen, saj na eni strani zahteva odraslega zavzetega sogovornika, na drugi strani pa čas in prostor za soustvarjanje.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 174–175) pišeta tudi o modelu nenasilnega odpora, ki je uporaben v številnih okoliščinah (pomoč staršem otrok, ki so razvili odklonsko vedenje, pomoč učiteljem, rejniškim družinam ipd.). Ključnega pomena je, da se pri starših zmanjša nemoč v odnosu do otroka in da zmorejo odpor, ob tem pa se ne odzovejo z nasilnim vedenjem, poniževanjem ali stopnjevanjem nasilnega vedenja. Pri tem pa potrebujejo strokovno pomoč. Glavni namen nenasilnega odpora je, da se starši uprejo nasilnemu vedenju otroka, da vzpostavijo avtoriteto, ki ne temelji na fizični moči, ampak na navzočnosti v otrokovem življenju. S tem, ko starši vzpostavijo navzočnost v otrokovem življenju, je veliko več možnosti, da otrok opusti odklonsko vedenje in se vzpostavi dialog med starši in otrokom.

Čačinovič Vogrinčič (2011) je oblikovala izraz »spoštljivi in odgovorni zavezniki« s katerim je opredelila vlogo odraslih do otrok in mladostnikov. Prav tako je socialni delavec v odnosu do svojih uporabnikov vedno spoštljiv in odgovoren zaveznik, uporabnik pa je strokovnjak na podlagi osebnih izkušenj (Čačinovič Vogrinčič, Kobal, Mešl in Možina, 2005). Na to se navezuje Loremanov (2009) koncept spoštovanja otroštva. Koncept se nanaša na to, da se otroka sliši, da dobi pravico do resničnosti, da ima pravico do vseh čustev in da se ga obravnava resno s strani odraslih oseb. Potrebno je spoštovati otrokov čas, njegovo uživanje otroštva, odnose z drugimi, prispevek družini in družbi, individualnost in različnost ter otrokove spretnosti in sposobnosti, poleg tega pa mu je potrebno zagotoviti temeljne življenjske potrebe. Potrebno je poudariti, da se je večino strokovnega znanja o otrocih zbralo s strani odraslih, brez

udeležbe otrokovega glasu. Zato je zelo pomembno, da delamo z otrokom in vsemi drugimi udeleženimi v problemu in ne zgolj zanj, brez njegovega glasu (prav tam).

Za učinkovito pomoč družini, kjer se mladostnik vede odklonsko, dela ne smemo zaključiti v krogu družine, ampak je potrebno soustvariti nove možnosti za udeleženost družine v šoli in skupnosti (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 169).

1.4. Delo z mladimi s prestopniškim vedenjem

Delo z mladimi, ki so razvili prestopniško vedenje, se navadno začne pri socialnih delavcih, ki se z mladostnikom srečajo v njegovem okolju ali na Centru za socialno delo[4]. V primeru kaznivih dejanj pa se mladostniku na sodišču izreče potreben ukrep. Glede na to, da bodo ciljna populacija v moji diplomski nalogi mladostniki, ki imajo izkušnjo obravnave[5] s strani sodišča, bom v tem poglavju predstavila pravni vidik dela z mladostniki, ki razvijejo prestopniško vedenje.

Vedenja mladostnikov, ki jih štejemo za odklonska in prestopniška, nam sporočajo, da ti mladostniki potrebujejo pomoč in podporo. Pomembno vlogo pri tem imajo socialnovarstveni organi in sodišča (Filipčič, 2000, str. 165). Poznamo več različnih ukrepov in sredstev, katerih namen je zmanjševanje in preprečevanje mladostniškega prestopništva in odklonskega vedenja. Na eni strani imamo »nepenalne ukrepe«, ki nimajo narave kazenske sankcije (organizacija izrabe prostega časa, organizacija šolstva, interesne dejavnosti v šoli in izven nje) (Bavcon, Šelih, 2003, str. 539). Socialnovarstveni organi lahko uporabijo ukrepe zoper mladostnika (tudi v primeru odklonskega vedenja), če je to potrebno zaradi varstva in vzgoje mladoletnika. Pri tem pa je potrebno upoštevati otrokove pravice in vedno delovati v korist otroka. Na drugi strani pa imamo »kazenskopravne« ukrepe, ki imajo naravo kazenskih sankcij in se uporabijo le v skrajnih primerih, ko mladi storijo kaznivo dejanje. Ti mladostniki so obravnavani na sodišču. Namen le-teh je, da se zagotovi potrebna vzgoja ali pa se doseže njegova prevzgoja. Glavni namen izreka kazenske sankcije je, da bi se mladostnik usposobil za koristno in družbeno

[4] V nadaljevanju bom za Center za socialno delo uporabljala okrajšavo CSD.

[5] V tem poglavju bom uporabljala termin obravnava, saj bom vključila pravni vidik dela z mladostnikom, ki je razvil prestopniško vedenje. V socialnem delu pa se je razvil jezik, ki opogumlja in vključuje, tako so termin obravnava nadomestili termini, kot so soustvarjanje, odkrivanje, sodelovanje, delovni odnos ipd. V jeziku socialnega dela je pomembno, da besede dodajajo moč in ne razvrednotijo človeka. V nasprotju s to perspektivo je termin obravnava, ki v ospredje postavlja obravnavo stranke s strani strokovnjaka, tako ta termin da strokovnjaku moč, da določi in označi, ne obsega pa sodelovanja ter soustvarjanja, kar je bistvo socialnega dela (Čačinovič Vogrinčič, 2003; Mešl in Kodele, 2016b).

sprejemljivo življenje ter aktivno in ustvarjalno vključil v družbo (Bavcon in Šelih, 2003, str. 544).

V Družinskem zakoniku (2017) ločimo med ukrepi za varstvo otroka, ki jih izreka Center za socialno delo – delimo jih na nujne ukrepe in ukrepe trajnejšega značaja (nadzor izvajanja starševske skrbi) ter ukrepe za varstvo otrok, ki jih izreka sodišče. V primeru, ko ukrepe izreče sodišče, mora pravnomočno sodno odločbo poslati na CSD, ki potem spremlja izvajanje izrečenega ukrepa. Ukrepi, ki jih izreče sodišče, se delijo na začasne odredbe (stiki pod nadzorom, odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju) in ukrepe trajnejšega značaja (omejitev starševske skrbi, odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju, omejitev ali odvzem pravice do stikov in prepoved približevanja, odvzem otroka staršem, namestitev otroka v zavod, odvzem starševske skrbi). Pred odločitvijo o trajnejšem ukrepu mora sodišče pridobiti mnenje CSD-ja, ki pa mora pred odločitvijo o ukrepu izdelati načrt pomoči za družino ter otroka (Družinski zakonik, 2017).

V nadaljevanju bom predstavila zakonodajo na področju dela z mladimi, ki so razvili prestopniško vedenje, saj trenutno poteka obdobje sprejemanja novega zakona in je kar nekaj nejasnosti na tem področju. Z namenom boljše predstave pa bom opisala postopek obravnave v primeru, ko mladostnik stori kaznivo dejanje.

Na področju obravnave mladoletnih storilcev kaznivih dejanj se pripravlja nov zakon, ki bo ločen od splošne kazenske zakonodaje. V novem zakonu bodo združeni in ustrezno dopolnjeni oz. spremenjeni zakoni iz treh zakonov, ki se nanašajo na obravnavo mladoletnikov: Kazenski zakonik (KZ-1), Zakon o kazenskem postopku (ZKP) in Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1). Predlog zakona je bil dan v javno razpravo aprila 2019 in je trenutno v medsektorskem usklajevanju (Ministrstvo za pravosodje, 2020).

Trenutno je v veljavi kazenski zakonik (KZ-1) iz leta 2012, vendar se za obravnavo mladoletnikov uporabljajo določbe še iz prejšnjega Kazenskega zakonika (KZ) iz leta 2004.

Po Kazenskem zakoniku (2004) so mladostniki razvrščeni v tri kategorije: otroci, mlajši mladoletniki in starejši mladoletniki. Otroci, mlajši od 14 let, še niso kazensko odgovorni, zato jih obravnavajo organi socialnega varstva. Mlajši mladoletniki so osebe, ki so ob storitvi kaznivega dejanja dopolnile 14 let, ne pa še 16 let. Proti njim se lahko izreče le vzgojni ukrep, ne sme pa se jih kaznovati. Starejši mladoletniki so osebe, ki so ob storitvi kaznivega dejanja stari 16 let, ne pa še 18 let. Poleg tega, da se jim lahko izrečejo vzgojni ukrepi, se jih v izjemnih primerih sme tudi kaznovati (denarna kazen, mladoletniški zapor). V primeru izreka kazni se

lahko kot stranska kazen izreče prepoved vožnje motornega vozila ali izgon tujca iz države. V primeru izreka vzgojnega ukrepa, mladoletniškega zapora ali denarne kazni pa se mladostniku lahko izrečejo tudi varnostni ukrepi (prav tam).

Kazenski postopek proti mladostnikom se lahko uvede za vsa kazniva dejanja na zahtevo državnega tožilca. Državni tožilec lahko odstopi od uvedbe kazenskega postopka, zahteva uvedbo pripravljalnega postopka pri sodniku za mladoletnike (preizkusi vse okoliščine in zbere gradivo), zahteva dopolnitev pripravljalnega postopka, poda senatu predlog za kaznovanje oz. vzgojni ukrep ali ustavi postopek. Potem ko zadevo prevzame senat za mladoletnike, lahko ustavi postopek, mladoletniku izreče vzgojni ukrep s sklepom, denarno ali zaporno kazen s sodbo (Zakon o kazenskem postopku, 2007).

V primeru povzročitve kaznivega dejanja se lahko mladostniku izreče kazen ali vzgojni ukrep. Podrobneje bom predstavila vzgojne ukrepe, ki so najpogostejša oblika ukrepa zoper mladostnikov, ki so povzročili kaznivo dejanje.

V Kazenskem zakoniku (2004) je naštetih 6 vzgojnih ukrepov: ukor, navodila in prepovedi, nadzorstvo organa socialnega varstva, oddaja v vzgojni zavod, oddaja v PD, oddaja v zavod za usposabljanje. Sodišče mladostniku izreče ukor, navodila in prepovedi ali nadzorstvo organa socialnega varstva v primeru, ko je potrebno mladostnika opozoriti na nepravilnost njegovega ravnanja, s tem pa zagotoviti vzgojo, prevzgojo in pravilen razvoj v njegovem dotedanjem okolju. Mladostnikom, pri katerih so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi, s tem pa tudi popolna ali delna izločitev iz dotedanjega okolja, sodišče izreče ukrep oddaja v vzgojni zavod, oddaja v PD ali oddaja v zavod za usposabljanje (Kazenski zakonik, 2004). Po Družinskem zakoniku (2017) sodišče odloči o namestitvi otroka v zavod in ne več CSD kot je bilo to urejeno pred tem v Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004). Slednji je namreč prenehal veljati v letu 2019. Sodišče lahko otroka v primeru njegovih psihosocialnih težav, ki se izražajo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v odraščanju, namesti v zavod. Prav tako lahko otroka namesti v zavod, če je ogrožen on sam in v primeru, ko on ogroža druge otroke v družini.

Ti ukrepi se izvajajo le v skrajnih primerih. Sodišče pri izbiri vzgojnega ukrepa upošteva mladostnikovo starost, duševno razvitost, njegove psihične lastnosti, dotedanjo vzgojo, okolje in razmere, v katerih je živel, njegova nagnjena, nagibe, iz katerih je dejanje storil, težo in naravo kaznivega dejanja, ali mu je bila že pred tem izrečena kazen ali vzgojni ukrep in druge pomembne okoliščine (Kazenski zakonik, 2004). Vzgojni ukrep je po izreku sodišča možno

spremeniti, saj lahko sodišče ustavi njegovo izvrševanje ali pa ga nadomesti z drugim (Bavcon in Šelih, 2003, str. 546). Glede na upoštevanje namena vzgojnih ukrepov – vzgoja in prevzgoja, se trajanje vzgojnega ukrepa ne določi vnaprej, ampak traja dokler ga sodišče ne ustavi ali nadomesti z drugim. Za vsak vzgojni ukrep je določena le zgornja in spodnja meja trajanja (prav tam).

1.1.6. Prevzgojni dom Radeče

Eden od vzgojnih ukrepov, ki sem jih predstavila v prejšnjem poglavju, je oddaja mladostnika v PD. V Sloveniji imamo le en PD – v Radečah, kjer sem tudi sama v 3. letniku študija opravljala prakso. Tekom prakse sem dobila tudi idejo za temo moje diplomske naloge. V nadaljevanju bom omenjeni zavod na kratko predstavila.

Izvajanje vzgojnega ukrepa oddaje v PD temelji na določbah Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (2006), Pravilniku o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v PD (2000), Vzgojnem programu PD Radeče in Hišnega reda PD Radeče. Vzgojni ukrep oddaje v PD se mora izvajati tako, da mladostniku omogoča izobraževanje in usposabljanje za delo, poleg tega pa mora imeti mladostnik možnost za športno, kulturno in ustvarjalno udejstvovanje (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017).

Mladostniku se izreče vzgojni ukrep oddaja v PD, če so potrebni učinkovitejši prevzgojni ukrepi. Sodišče pri odločanju upošteva zlasti naravo in težo storjenega kaznivega dejanja ter ali je bilo mladostniku že pred tem izrečen vzgojni ukrep ali kazen (Kazenski zakonik, 2004). V PD so navadno nameščeni mladostniki, ki so izvršili katero izmed težjih kaznivih dejanj in mladostniki, ki ponavljajo z izvrševanjem kaznivih dejanj (Bavcon in Šelih, 2003).

Vzgojni ukrep oddaje v PD se v Republiki Sloveniji izvršuje v PD Radeče, ki je notranja organizacijska enota Uprave Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij. Njihovo glavno poslanstvo je izvrševanje kazenskih sankcij, pripora in vzgojnih ukrepov oddaje v PD. V njem so nameščeni mladostniki in mladostnice s pravnomočnim sklepom sodišča oddaje v PD. Stari so od 14 let, ko so kazensko odgovorni, in do vključno 23 let. Ob izreku ukrepa s strani sodišča ne določijo, koliko časa bo trajal ta ukrep, ampak o tem odločijo pozneje. Ukrep oddaje v PD traja najmanj eno leto in največ tri leta. Dolžina ukrepa je odvisna od uspešne realizacije in uspešnega prizadevanja pri osebnem načrtu mladostnika. Delo z mladostniki je organizirano tako, da omogoča usposabljanje za življenje na prostosti in jih odvrača od ponavljanja kaznivih dejanj. Glavni cilj je, da bodo mladostniki po prestajanju kazni živeli v

skladu z veljavnimi pravnimi in moralnimi normami (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017).

Program temelji na skupinskih in individualnih oblikah pomoči in na sodelovanju z zunanjim okoljem. Cilji so vzgojno-izobraževalni ter usmerjeni k socialni integraciji mladostnikov. Celotno delo z mladostniki je strukturirano na način, da se jim kvalitetno zapolni celoten dan. V vsakodnevne dejavnosti vključujejo delo, izobraževanje, vzgojo in načrtovanje prostočasnih dejavnosti. V PD se lahko vsi mladostniki vključijo v izobraževanje (osnovnošolsko, nižje poklicno ali srednje poklicno izobraževanje). V delavnicah (mizarski, kovinarski, ličarski, kuharski ipd.) poteka tudi delovno usposabljanje, tako lahko mladostniki ob odhodu iz zavoda dobijo potrdilo o delovni usposobljenosti (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017).

Mladostniki so razporejeni v štiri manjše vzgojne skupine, ki jih vodijo matični pedagogi[6]. Obravnava poteka na treh ravneh, prva raven je matična skupina iz katere lahko napredujejo na drugo raven – oddelek brez drog, nato pa še na tretjo raven – odprti oddelek. Na vsaki ravni obravnave imajo mladostniki določene ugodnosti in možnosti, ki se jim po načelu postopnosti širijo. Nujni pogoji na vseh ravneh obravnave so abstinenca od psihoaktivnih snovi, korektno upoštevanje hišnega reda in izpolnjevanje osebnega načrta. V primeru, da mladostnik ne uresničuje osebnega načrta, je posledica vrnitev na nižjo raven obravnave (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2019).

[6] Zaposlene strokovne delavke, ki delajo na oddelku za vzgojo v PD Radeče, imajo naziv višje svetovalke – pedagoginje, poleg njih pa je na oddelku zaposlena tudi vodja oddelka za vzgojo. V nadaljevaju bom višje svetovalke – pedagoginje poimenovala kot pedagoginje. Raziskava pa je pokazala, da mesto pedagoga zavzemajo delavci različnih profilov (npr. univ. dipl. socialna delavka, delavka z visokošolsko ekonomsko izobrazbo, magistrica znanosti iz sociologije in socialnega dela v skupnosti)

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Na temo dejavnikov, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja, je bilo izvedenih že kar nekaj raziskav (Pečnik, 2007; Aljaž, 2009; Pajić, 2009; Gladović, 2011; Mrežar, 2013; Mezgec, 2014; Tomelj, 2014; Mikluš, 2019). Ugotovitve teh raziskav so pokazale, da je pri posameznemu mladostniku težko izločiti en dejavnik, ki je ključen za razvoj prestopniškega vedenja, ker se ti med seboj povezujejo in prepletajo. Glavna ugotovitev je, da se posameznik znajde v kršenju pravil in norm zaradi predhodne ranljivosti (slabi odnosi v družini, neustrezni vzgojni stili staršev, nizki dohodki, neuspešnost v šoli, nesprejetost med vrstniki, socialna izključenost ipd.), v nekaterih primerih pa je razlog za takšno vedenje dolgčas in potreba po užitku. Mrežar (2013) je v svoji diplomski nalogi ugotovila, da je šolska neuspešnost in neenakovredno obravnavanje s strani učiteljev pomemben dejavnik tveganja, Mikluš (2019) pa v svoji magistrski nalogi kot pomemben dejavnik tveganja navaja družino, pri čemer pa glavno vlogo igrajo vzgojne strategije staršev in ne sama struktura družine.

Ob tem pa gre poudariti, da se kljub dejstvu, da je novim generacijam na voljo veliko novih priložnosti in možnosti, to s sabo prinaša tudi nove probleme, ki se vežejo predvsem na nasilje, pornografijo, droge ipd. (Kandare Šoljaga, 2017, str. 22–23). Danes je med mladimi vse pogostejša uporaba prepovedanih drog. Ravno s prepovedanimi drogami pa je povezan velik del prestopniškega vedenja mladih, saj za nakup le-te potrebujejo denar, ki ga pogosto pridobijo s kaznivimi dejanji. Današnje generacije pa se srečujejo tudi z vse več obremenitvami in zunanjimi pritiski, kar lahko prav tako privede do raznih težav, nesoglasij, negotovosti in tveganj, s katerimi se srečajo v obdobju odraščanja ter so povezane z razvojem prestopniškega vedenja (Švab, 2006; Ule, 2008; Krajnčan in Miklavžin, 2010; Pinter, 2015).

V študijskem letu 2018/2019 sem prakso opravljala v PD Radeče. Na začetku opravljanja prakse si nisem predstavljala, da bom izvedela toliko zgodb mladostnikov, ki bivajo v zavodu. Na ta način sem pridobila njihove slike življenja, spoznala njihov smisel, njihove zgodbe iz preteklosti in vizijo za prihodnost. In prav te zgodbe so me nagovorile za izbor teme diplomske naloge. Večina raziskav temelji na dejavnikih, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja, sama pa želim to nadgraditi. Zato bom v svoji diplomski nalogi raziskala dejavnike v življenju mladostnika, ki so povezani z razvojem njegovega prestopniškega vedenja, poleg tega pa želim raziskati tudi dejavnike, ki so bili mladostniku v podporo v preteklosti in kaj mu je v podporo danes. Prav tako želim raziskati, kako strokovni delavci v PD Radeče krepijo dejavnike, ki

podpirajo mladostnika in blažijo dejavnike, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja in mladostnika na njegovi poti ovirajo oz. mu predstavljajo tveganje.

V Sloveniji imamo več zavodov, ki so namenjeni mladostnikom, ki razvijejo prestopniško vedenje. Glede na to, da je PD Radeče edini PD v Sloveniji in v njem ni bilo izvedenih veliko raziskav, bom raziskavo opravila prav tam. Poleg tega pa je oddaja v PD strožji ukrep, v primeru, ko mladostnik stori kaznivo dejanje, zato me zanimajo dejavniki odraščanja pri teh mladostnikih, ki potrebujejo trajnejšo vzgojo in prevzgojo.

2.1. Raziskovalna vprašanja

1. Kateri dejavniki so povezani z razvojem prestopniškega vedenja pri mladostniku?
2. Kateri dejavniki v življenju mladostnika, ki je razvil prestopniško vedenje, delujejo podporno oz. varovalno?
3. Kakšna je vloga strokovnih delavcev PD Radeče pri krepitvi dejavnikov, ki so mladostniku v podporo in blaženju dejavnikov, ki mladostnika na njegovi poti ovirajo oz. zanj predstavljajo tveganje?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, poizvedovalna in empirična. Kvalitativna, ker osnovno izkustveno gradivo, zbrano z metodo spraševanja, predstavljajo besedni opisi, ki sem jih pridobila od mladostnikov in zaposlenih v PD Radeče. Prevladujejo osebne izkušnje sogovornikov, pripovedi in njihov pogled na raziskovano temo. Zbrane besedne opise sem analizirala na beseden način in brez uporabe merskih postopkov (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 85). Raziskava je empirična, saj bom s spraševanjem na terenu zbirala novo neposredno izkustveno gradivo (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 84). Raziskava je eksplorativna ali poizvedovalna, ker želim z intervjuji ugotoviti, kateri so dejavniki odraščanja mladostnikov, ki so razvili prestopniško vedenje. Pri zaposlenih pa želim ugotoviti, kako se na te dejavnike odzivajo in ravnajo z njimi pri svojem delu (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 80).

3.2. Merski instrument

Pri raziskavi sem za merski instrument uporabila vprašalnik. Sestavila sem dva vprašalnika, enega za zaposlene in drugega za mladostnike. Za mladostnike sem pripravila nestrukturiran vprašalnik[7], saj sem izluščila le glavne teme (družina, šola, prijatelji, socialno okolje, osebne značilnosti), nisem pa oblikovala vprašanj. Začela sem z odprtim vprašanjem: »Opiši mi življenjsko zgodbo.« Na podlagi njihovih odgovorov in pripovedi sem nato sproti oblikovala vprašanja in vodila pogovor tako, da se je navezoval na glavne teme, ki so me zanimale. Vsebino vprašanj, formulacijo in vrstni red vprašanj sem prilagajala vprašancu in njegovemu načinu mišljenja, življenjski situaciji, vsebinam, o katerih je govoril, in drugim značilnostim (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 217). Za zaposlene sem oblikovala delno strukturiran vprašalnik[8], ki sem ga oblikovala na podlagi odgovorov mladostnikov. Vodilo mi je pomagalo pri izvedbi intervjujev. Vsebuje 5 vprašanj odprtega tipa, glede na odgovore zaposlenih pa sem podala tudi podvprašanja in določena vprašanja razložila z drugimi besedami.

3.3. Populacija in vzorčenje

V raziskavi populacijo predstavljajo mladostniki s sklepom oddaje v PD, ki so bili v marcu 2020 vključeni v PD Radeče. Poleg mladostnikov populacijo predstavljajo strokovni delavci

[7] Vodilo za intervjuje z mladostniki je priloženo v prilogi 9.1.
[8] Vodilo za intervjuje z zaposlenimi je priloženo v prilogi 9.2.

(višji svetovalci – pedagogi in vodja oddelka za vzgojo), ki so bili v maju 2020 zaposleni na oddelku za vzgojo v PD Radeče. Izbrala sem profil zaposlenih, ki so v zavodu prisotni vse dni v tednu in imajo največ stika z mladostniki, saj vsi zaposleni nimajo stika z vsemi mladostniki.

V raziskavi imam dva vzorca, ki sta neslučajnostna in priložnostna. Prvi vzorec obsega pet mladostnikov (Tabela 3.1.) od tega 4 mladostnike in 1 mladostnico. Vsi sodelujoči mladostniki v raziskavi so stari med 17 in 19 let. Izbor le-teh je potekal s pomočjo mentorice, s katero sem v 3. letniku študija sodelovala pri opravljanju prakse. Vzorec sva izbrali glede na to, kdo je bolj zgovoren in kdo bi bil pripravljen sodelovati. Značilnosti vzorca so prikazane v tabeli.

Tabela 3.1.: Značilnosti vzorca mladostnikov

Oznaka pogovora	**Spol**	**Vključenost v izobraževanje v PD Radeče**	**Čas bivanja v PD Radeče**
A	Moški	Da	več kot 2 leti
B	Ženska	Da	1-2 leti
C	Moški	Da	manj kot 1 leto
D	Moški	Da	1-2 leti
E	Moški	Da	1-2 leti

Drugi vzorec obsega štiri zaposlene (Tabela 3.2.) strokovne delavke, ki sem jih izbrala glede na pripravljenost za sodelovanje. Vse v raziskavi sodelujoče strokovne delavke so v PD Radeče zaposlene na oddelku za vzgojo, ena je vodja oddelka, druge pa so višje svetovalke – pedagoginje. Sodelujoče strokovne delavke imajo različne izobrazbe, dve sta univerzitetni diplomirani socialni delavki, ena je magistrica znanosti iz sociologije in socialnega dela v skupnosti, ena pa ima visokošolsko ekonomsko izobrazbo. Značilnosti vzorca so prikazane v tabeli.

Tabela 3.2.: Značilnosti vzorca zaposlenih strokovnih delavcev

Oznaka pogovora	**Spol**	**Starost**	**Število let delovne dobe**	**Število let dela v PD Radeče**
F	Ženska	46-50	21-25 let	21-25 let
G	Ženska	51-55	31-35 let	26-30 let
H	Ženska	36-40	16-20 let	1-5 let
I	Ženska	46-50	21-25 let	21-25 let

3.4. Zbiranje podatkov

Za zbiranje kvalitativnih podatkov sem uporabila metodo spraševanja. S spraševanjem sem pridobila odgovore petih mladostnikov in štirih zaposlenih[9]. Z mladostniki sem izvedla nestandardizirane intervjuje, saj sem izluščila le glavne teme (družina, šola, prijatelji, socialno okolje, osebne značilnosti), ki me zanimajo, nisem pa oblikovala vprašanj. Pri zaposlenih pa sem izvedla delno standardizirane intervjuje. Za izvajanje intervjujev z mladostniki in z zaposlenimi strokovnimi delavci sem predhodno pridobila soglasje Urada RS za izvrševanje kazenskih sankcij, saj to zahteva način dela v PD Radeče in sem s tem upošteva tudi zakonitost dela. Prav tako sem se pred opravljanjem intervjujev sestala z zaposleno socialno delavko v PD Radeče, ki je bila v 3. letniku moja mentorica za prakso. Predstavila sem ji mojo idejo opravljanja intervjujev in se dogovorila glede formalnosti. Dogovorila sem se tudi, da lahko intervjuje snemam z mobilnim telefonom. Poleg tega sem za mladostnike pripravila soglasja, kjer sem opisala namen moje diplomske naloge in jih prosila za sodelovanje v intervjuju ter privolitev za snemanje. 9. 3. 2020 sem vzpostavila telefonski klic z mojo mentorico, v katerem sva se dogovorili, katere mladostnike bom spraševala in kdaj lahko intervjuje tudi opravim. Na dan izvajanja intervjujev je prišlo pri izbiri mladostnikov, s katerimi sem opravila intervju, do manjših sprememb, ker nekateri mladostniki niso želeli sodelovati.

Spraševanje mladostnikov je bilo ustno in neposredno, potekalo je dva dni, in sicer 11. in 12. marca. Intervjuji z mladostniki so potekali individualno, v sobi za obiske v PD Radeče. Spraševanje sem začela z mojo predstavitvijo, povedala sem namen moje raziskave in spodbudila sogovornika k temu, da vpraša, če ga kaj zanima. Iz uvodnega dela sem prešla na vprašanja, zaključila pa sem s komplimenti in zahvalo. Intervjuji z mladostniki so v povprečju trajali 40 minut.

Po opravljenih intervjujih z mladostniki pa sem se z mentorico dogovorila še za opravljanje intervjujev z zaposlenimi. Glede na situacijo COVID-19 sem odgovore zaposlenih pridobila preko elektronske pošte v maju 2020, nato pa sem vsako strokovno delavko tudi poklicala in jo prosila za dopolnitev oz. razjasnitev odgovorov, pri tem pa sem pogovor snemala, da sem ga kasneje lažje zapisala. Z eno strokovno delavko nisem uspela vzpostaviti kontakta preko telefona, tako sem odgovore pridobila le preko elektronske pošte. Vse zaposlene in mladostnike

[9] Vsi intervjuji so shranjeni v mojem osebnem arhivu.

sem seznanila z anonimnostjo, kar pomeni, da njihova imena ne bodo razkrita in da bodo podatki uporabljeni zgolj v namen moje diplomske naloge.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Pridobljene podatke sem analizirala na kvalitativen način. Po izvedbi intervjujev z mladostniki sem najprej naredila transkripcijo le-teh in jih označila s črkami A, B, C, D in E. Pri transkriptih intervjujev z mladostniki nisem uporabila knjižnega jezika, saj sem želela ohraniti pristnost odgovorov. Odgovore na vprašanja zaposlenih sem pridobila preko elektronske pošte, tako, da sem sama pripisala le informacije, ki sem jih pridobila preko telefonskega klica. Intervjuje z zaposlenimi sem označila s črkami E, F, G in H. Nato sem pri vsakem transkriptu izbrala izjave, ki se navezujejo na temo raziskovanja, nepomembne informacije pa sem izpustila. Vsako izjavo sem označila s črko intervjuja in zaporedno številko (npr. A1). Izjave sem nato najprej odprto kodirala[10] v obliki tabele, pripisala sem pojme, kategorije, teme, pri mladostnikih pa tudi nadkategorije. Nato sem naredila osno kodiranje[11], kjer sem pojme vseh intervjujev združila po posameznih temah, nadkategorijah in kategorijah. Posebej sem odprto in osno kodirala intervjuje z mladostniki in posebej intervjuje z zaposlenimi. Vse to sem urejala v programu Microsoft Word. Na podlagi odprtega in osnega kodiranja sem napisala rezultate.

Tabela 3.3.: Primer odprtega kodiranja strokovne delavke

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Tema**
F1	*Dejavniki, ki vplivajo na razvoj prestopniškega vedenja pri mladostnikih in ga na njihovi poti ovirajo in predstavljajo tveganje zanje, so vpliv družine, predvsem vzgoja v družini,*	Vzgojne strategije staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F2	*socialno ekonomski status družine,*	Socialno ekonomski status družine	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F3	*odklonski pojavi v družini (kazniva dejanja, alkoholizem).*	Odklonski pojavi staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F4	*način preživljanja prostega časa*	Način preživljanja prostega časa	Prosti čas	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F5	*vpliv vrstnikov in šolske sredine*	Slab vpliv družbe	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F6	*vpliv medijev*	Vpliv medijev	Mediji	Dejavniki tveganja pri mladostnikih

[10] Odprto kodiranje je priloženo v prilogi 9.3.
[11] Osno kodiranje je priloženo v prilogi 9.4.

4. REZULTATI

V tem poglavju bom predstavila rezultate raziskave, ki sem jo izvedla z mladostniki v PD Radeče in s tam zaposlenimi strokovnimi delavkami. Rezultate analize bom predstavila po temah, podkrepila jih bom z izjavami sogovornikov, ki jih bom zapisala z ležečo pisavo, te pa bom tudi označila.

4.1. Intervjuji z mladostniki

V okviru raziskave sem najprej opravila intervjuje z mladostniki, ker me je zanimalo predvsem njihovo življenje, preden so prišli v PD Radeče in kako se je njihovo prestopniško vedenje začelo. Spodbudila sem jih k opisu njihove življenjske zgodbe, vsak mladostnik pa je dal poudarek na tiste vsebine, ki so bile zanj najbolj pomembne. Tako sem pridobila informacije o njegovi družini, šoli, družbi, socialnemu okolju, osebnih značilnostih, institucijah, s katerimi so sodelovali, prestopniškem vedenju in drugih pomembnih dogodkih v njihovem življenju. Zanimalo pa me je tudi, kako mladostniki sami vidijo razloge za njihovo prestopniško vedenje.

4.1.1. Življenjski svet mladostnika

Družina

Mladostniki so o družini v pogovoru povedali veliko različnih stvari, vsak od mladostnikov se je osredotočil na zanj najbolj pomembne informacije o njegovi družini (npr. struktura, bivališče, opis staršev, odnos, vzgoja, skrb ipd.).

Analiza rezultatov je pokazala, da trije mladostniki od petih prihajajo iz družin, kjer sta starša ločena oz. razvezana, en mladostnik prihaja iz družine, kjer sta starša v partnerski zvezi, v enem primeru pa sta starša v preteklosti prekinila zvezo, danes pa sta ponovno skupaj. V primerih, ko sta starša ločena oz. razvezana, ima večina mladostnikov stik z enim od staršev. Ti mladostniki so izrazili tudi željo, da se starša ne bi ločila oz. razvezala, saj je to po njihovem mnenju prispevalo k razvoju prestpniškega vedenja *(Js mislm če bi ona bla z nami, da nebi tega blo. Da ne bi biu zdej tuki kjer sm. (E25))*. Zavedali pa so se, da nesoglasja med starši vplivajo na dinamiko celotne družine. Nekateri so izrazili željo, da bi se starši med seboj bolje razumeli. Eden od mladostnik je govoril o tem, da ni uspel najti podpore pri očetu in njegovi novi partnerki, poleg tega pa dlje časa ni poznal biološke matere *(Nimaš stikov z biološko materjo? Ne mam zdej stike prej jih nism meu. Do 10. leta sploh nism vedu, da je živa. (E12))*, kar je zanj predstavljalo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja. Večina mladostnikov ima sorojence,

dva izmed njih pa jih nimata. Eden od mladostnikov, ki je bil tudi sam nameščen v rejniško družino, ima prav tako sestro v rejništvu, saj starša zanjo ne zmoreta skrbeti.

Mladostniki prihajajo iz mest in vasi po Sloveniji. Eden od mladostnikov je opozoril tudi na bivanjsko stisko *(Doma sem bil neki časa, sam mi itak ni blo všeč, ker mamo mejhno bajto – večstanovanjska hiša in ni placa da se umaknem kam. In sm biu skos uzuni in to in sm prhaju ob 3-4ih ponoč domou. (C24))*, drugi pa o nerazumevanju s sosedi *(Hotl so nas že vržt iz stanovanja. Veste kakšne sosede mamo Bosance, tračalice. Zdej se bomo preselil. (C41))*. Eden od mladostnikov pa je izpostavil, da je nekaj časa v obdobju odraščanja preživel tudi kot brezdomec *(In pol tudi doma nisem živel. Ene 10 dni sem kr lutu, sm se drogiru, nisem spal ne nič. Šou sem do kolega se stuširat, lutu sem po Ljubljani. (A23))*, kar je zanj predstavljalo določeno tveganje.

Dva mladostnika, sodelujoča v raziskavi, sta priseljenca. Oba sta živela v istem naselju v Sloveniji, ki sta ga opisala kot naselje z veliko kriminala in priseljencev. Eden od mladostnikov je ob tem izpostavil, da se je moral prisilno priseliti v Slovenijo *(On je zvedu, da sm pustu šolo, da ne hodm več v šolo. Da sm začeu delat. Ni me sploh vprašal zakaj ne nič sam reku je, da si naj spakiram, da gremo za Slovenijo. Ni nč a hočem al nočen ne nič. (E8))*, predvsem zaradi želje starša po boljšem življenju.

V večini so mladostniki govorili, da so materialno preskrbljeni *(Drugače mi ni nič manjkal karkoli sem rabu za oblečt, za jest, za pit sem mel, denarja tko mi pa ni dal. Sem reku rabim denar za čike, mi ga ni dal, pol se je sprijaznil s tem in je šel v trgovino mi kupu čike in mi jih dal. (A3), Pa dobro sm odraščau meu sm use, nič mi ni falilo. Za pit, jest, igrače, obleke, to sm meu. Biu sm prskrbljen za vse. (D1))*, en mladostnik je še posebej izpostavil finančno podporo s strani očeta *(Živel sem sam skoraj dve leti pa pol. Zdej mi je ful bed ko grem na izhod pa fotru rečem za denar, zdej pr 19. Pri 16 pa nisem rabu denarja od njega. Čeprav on mi je tut daju ja. Sma se zmenila tako js sm dal za stanovanje on pa mi je kupu hrano za čez cel mesec. (A24))*. Dva mladostnika pa sta govorila o odsotnosti skrbi in materialne podpore s strani staršev, zato sta si morala večino stvari priskrbeti sama *(Mami pa oči sta mi redko kupila kako coto al pa čevle al pa kej. Mogu sm si use sam zrihtat. Meu sm za jest meu sm obleke meu sm dobre kolege vse sm meu. (C64))*. Mladostnik, ki je bil nameščen v rejniško družino, pove, da je njegova mama sicer želela skrbeti za otroke, vendar tega ni bila zmožna zaradi invalidnosti in slabega finančnega stanja. En mladostnik pa je povedal, da se je njegov oče odpovedal skrbi za njega *(Tuki sm meu sodišče za to, čez dva tedna sm ga meu. Pa smo šli na sodišče pa je fotr izrazu*

svojo željo, da ga sploh ne kličejo zame več, da ne želi vedet zame, kje sm a sem žiu, ne nič. Ne vem pač. Takrat smo se dobil še na kavi in to je to. (E19)), kar je pomenilo, da je ostal brez podpore staršev v Sloveniji, saj njegova mama živi v tujini.

Nekateri mladostniki so v intervjujih opisali tudi svoje starše, ti opisi niso bili ravno gosti, vsebovali so le njihove glavne značilnosti. Večina mladostnikov je poudarila značilnosti očeta, kot na primer, da je oče delaven in pošten *(Sej moj fotr ni napačn človek. Moj fotr sploh nikol ni nč kej tko. Nobenga ni grdo pogledu, ne krade ne nč. Dela non stop. Njegovo življenje je isto težko, zdej sm zvedu, da je neki bolan pa to. (A44))*. Eden od mladostnikov je omenil, da je oče po ločitvi od matere začel s kaznivimi dejanji, ki so vodila do prestajanja zaporne kazni s strani očeta *(Ja je še vedno pač. To je on meu neke svoje fore. To ga je primlo ko sta se ločla in to. Meu je 11 let službo uno, ko je biu gradbenik. Zna delat tko s kopači in to. Je meu normalno plačo in to tko dobro, sam je šou pol on isto malo tako delat take stvari. Pred ločitvijo je delau normalno use (D34))*. Mladostnica je povedala, da ima starše, ki imajo težave z duševnim zdravjem *(In valda doma starši so bili čist vn iz sebe. Itak so bolani in pol te še to bol prizadene, ko se začneš drogirat, da pozabiš na skrbi. Tko da ja. Obadva sta zbolela, depresivna sta ne vem, kako se točno reče. Ja, ne vem, nista mela pol glih nadzora nad mano. (B8))*, kar je po njenem mnenju povečalo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja. Eden od mladostnikov je moral zaradi očeta, ki je imel težave z odvisnostjo od alkohola in invalidsko upokojene mame, v rejniško družino, saj starša nista mogla skrbeti zanj. Isti mladostnik je še opisal življenje z očetom, ki se je soočal s številnimi izzivi, ki so privedli do odvisnosti od alkohola *(Sam moj fotr je biu enak 12 let zaprt ubiu je človeka, kr več jih je ubiu sam to zdej ni pomembn. U vojski je biu. In pol itak ceu življenje in sranje in to iz Bosne so ga vrgl in pol je mogu v Slovenijo tuki se preživljat in je blo itak celo življenje stresno in pol vse v alkohol zapija in to. Sam js cenim da si za svoj denar zapiva (C39))*.

Večina mladostnikov je govorila o tem, da sta jih vzgajala oba starša, v primerih, ko pa so bili starši razvezani oz. ločeni pa je večkrat prišlo do odsotnosti vzgoje katerega od staršev. Veliko mladostnikov je bilo že v osnovni šoli nameščenih v vzgojne zavode, tako je nadaljnja vzgoja potekala prav tam. Mladostniki so večkrat govorili o tem, da so se starši trudili postaviti meje *(Ne vem, ko sem bla mejhna. Fotr vedno se je neki vedno zaletaval prot men llll in pol me je mtka branla. Ampak to ni blo tko, to je blo tko, da vidjo da mi postavjo meje ampak niso mi postavlal mej. Če mene po cel teden ni blo doma, tko ko zdej gledam, pa nista nič rekla. Cel teden sm bla pr fantu. Pa ne vem, sej pol so mi tupil v glavo, sam mi niso mogl stupit. Tko da. (B18))*, želeli so nadzorovati mladostnikovo življenje in se trudili, da bi mladostnik prenehal s

prestopniškim vedenjem. Vendar mladostniki svojih staršev niso poslušali in upoštevali. En mladostnik pa je izpostavil, da je nadzor nad denarjem s strani očeta slabo vplival nanj, ker je začel s krajami ravno zato, ker ni imel denarja za nakup cigaret in kasneje tudi droge.

V nekaterih primerih pa so mladostniki govorili tudi o odsotnosti družinskih pravil *(Pol se mi je nekak v glavi zmešal, ker nisem mela nikogar, ki me drži nazaj. Nisem mela pravil, nisem mela nič. (B2))* in nadzora s strani staršev. Starši, ki svojemu otroku niso postavili meja in pravil, po mladostnikovih besedah sedaj obžalujejo njihov način vzgoje *(Sej mi je rekla mami, ko sem šla v Radeče, boljše, da bi te js tepla kukr pa, da si zdej pod njihovih krovom. (B19))*.

En mladostnik je govoril tudi o nasilju s strani očeta *(Kr pr fotru je blo najprej šamaranje pol se je pa hotu pogovarjat. Jebi ga prepozno. (E30))* ter o neprimernih kaznih kot o načinu vzgoje ki pa je pri mladostniku povečalo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja. Pri tem je še izpostavil, da je njegov brat prevzel vlogo starša *(On vedno tko mi je kupu neki in pol mi je pokazu in reku preden ne boš tega pa tega zrihtu ne boš dubu. To mi je brat reku. (E31))*.

V preteklosti je imela večina mladostnikov slabši odnos s starši (npr. nesporazumi, neupoštevanje pravil, zamere, laži, pogosta odsotnost od doma ipd.) *(In smo ful težko žvel skupi, zarad fotra kr je skos piu, hodu vn ni se mu sploh dal ukvarjat z mano in tko. (C2)*,*... sam fora je pr njemu, da ko je pijan se začne ful dret. Če ne boš copata pospravu v sekundi, se bo dru dokler ga ne boš pospravu. (C40))*. Večina mladostnikov poudari, da se je njihov odnos s starši v zadnjem času spremenil in izboljšal *(Ful sm se zdej začel s familijo pogovarjat, s fotram sm si zdej ful bolš. To mi je ful ušeč a ne. Tko sm se začeu z družino razumet, odkar sem tle, ker tle sm začeu razmišljat, da me bo to spravl naprej na noge. (C27))*. Mladostniki so povedali, da jim družina veliko pomeni in obžalujejo stvari, ki so jih počeli *(Zdej mam ful super odnos sej pravim, da mi je ful žal za stvari, ki sm jima jih delala prej. Zdej bi usak trenutek bla z njimi in tko, mi je ful žou za tiste stvari. (B14))*. V enem primeru pa se je odnos mladostnika z očetom poslabšal, saj se je oče odpovedal skrbi za njega, posledično sta prekinila tudi stike med njima *(Zdej bo tri leta kukr se nismo vidli. /.../ Sam pol me je ono to vsak dan bol in bol grizlo, sm razmišlu da vidm kak bo biu njegov odziv, a mi bo pršu na obisk me pogledat. Da vidm a je res taki člouk kukr se je dokazu al me bo pršu pogledat. In res je tak sploh me ni pršu pogledat. Leto dni bo od takrat ko sm js pršu sm, pa ni pršu sm me pogledat, niti poklicu ni. (E20))*. Po drugi strani pa je mladostnik vzpostavil pogostejši stik z biološko materjo *(Ja zdej se slišmo bol pogosto. Ne vem prejšnji teden je glih mela rojstni dan. Sm šparu ceu teden na govorilnici, da sm jo lahka poklicu, da sm ji vošču. (E24))*, pred tem je bil namreč deležen groženj očeta glede

stikov z biološko materjo *(Fotr je skos govoru, da je ni. Pol pa za 10. rojstni dan je pršu povedat, da je živa, sam, da ne smemo met stika z njo. Ker, če bomo mel stik z njo, če bomo šli slučajno k njej, da lahka nanga kr pozabmo. (E13))*.

Analiza rezultatov kaže, da je družina pomemben zunanji vir podpore mladostnikov, kar so povedali tudi mladostniki sami. Nekateri mladostniki so izpostavili določene družinske člane, kot na primer podporo očeta, predvsem mladostniki, ki niso imeli podpore katerega od staršev, so kot podporni dejavnik navedli npr. podporo punce *(Ja bolš da sem z njo, ko da hodim okol in zapivam denar. V tem času ja punca me ful spodbuja tako, da ne delam bedarij. (A54))*, podporo sorojencev (sestre, brata) *(Ne vem lohk sam povem, da kar znam in kako sm uzgojen pri tem mi je pomagu ful moj brat pa sam sm se nauču. (E28), Ja on je biu eden od razlogov, zato da sem nehu s kokainom in use živo. Eno jutro sm se zbudiu, da nisem meu ne zajest ne nč. /.../ Pa mi je prnesu vrečko polno hrane in še 40€ mi je fuknu na mizo. In je reku razmisli kaj boš. Vedno je mel tak normalni dostop do mene. (E29))*. Večina mladostnikov je govorila o tem, da imajo danes boljše odnose s svojo družino, nekateri so govorili, da jih je družina podpirala tudi v njihovem težavnem obdobju, večini pa družina predvsem danes predstavlja vir podpore *(Drugač mi je pa včasih tudi družina stala ob strani sam ne tok, ko sem delala te stvari. Zdej mi isto samo familija. Samo familijo mam js svojo in tko da mi je tko ne daj bog da se jim kej zgodil. Pa mi je ful tko ko ful mal časa preživljam z njo glih zdej ko sm pametna ratala. Ful mi je žal za nazaj. (B25))*. Eden izmed mladostnikov je govoril, da ga je včasih podpirala punca, ki mu je veliko pomenila, danes pa sta se razšla tako, da tovrstne oblike podpore nima več.

Osebne značilnosti

Mladostniki so se opisali na različne načine. Nekateri so poudarili, kakšne so bile njihove značilnosti včasih, nekateri pa so več pozornosti namenili temu, kako so se danes spremenili. Večino lastnosti, ki so jih imeli včasih, bi lahko razvrstili med dejavnike, ki so prispevali k prestopniškemu vedenju. Mladostniki so opisali, da so bili včasih vzkipljivi, agresivni, izzivalni (*On je takoj vidu, ko sm pršu sem v Slovenijo, da sem problematik, da se rad stepem, tako da izzivam, da udarim prvi. (A60))*, energični, hitre jeze *(Takrat sem bla ful energična, poskočna, vse se je dal z mano pogovarjat, lahka bi šla kamorkol, vse se je dal z mano. Kr mal preveč, ker sm pol use hotla delat in probat. Če mi je kdo kaj reku takoj sm mu zabrusla nazaj. Ful hitr sm se razjezila, impulzivna sm bla. (B12))*. Eden izmed mladostnikov je izpostavil, da je bil naiven *(Biu sm ful naiven pa tudi ne vem kako bi to povedu. Hitr sm biu za use. Biu sm pač tko, da so me lahko hitro nagovorili v karkoli. Naiven. (D12))*. Pri svojih značilnostih je eden izmed

mladostnikov izpostavil, da je nepremišljeno zapravljal denar za drogo. Prav posledice uživanja drog pa so bile po njegovem mnenju eden od možnih razlogov za odsotnost volje do življenja *(Nism se za nič trudu, vse sm uzeu zlahka. Nisem se meu za kaj trudit, nism meu volje. Sej normalno ko ti konzumiraš neki dlje časa ti je usejen za use. (D14))*.

Mladostniki so v svojem opisu izpostavili, da sta jim bila včasih pomembna predvsem denar in zabava, kar bi lahko opredelila kot dejavnik, ki je prispeval k prestopniškemu vedenju *(Men je blo pa sam uživancija, da mam denar in da ga ubijam. Da grem v klub, s kolegi al karkol. (C23))*.

V zadnjem času pa se je večina mladostnikov spremenila, spremenile so se njihove osebne značilnosti, interesi, vrednote, način mišljenja ipd. Veliko mladostnikov je govorilo o spremembi načina mišljenja *(Včasih si nisem predstavljal, da bom js delal nekje za 700-800€, zdej bi šou delat. Zdej bi šel wc pucat za 400€ na mesec, da mam neki za na izhod. Sploh si nisem tega predstavljal. Takrat mi ni bilo to tako js sm ful denarja zapravu. Nisem znal cenit. Zdej pa vidim, ko grem na izhod. Zdej pa vidim kaj lahko dobiš za 50€. (A53))*, da so spoznali, da dejanja, ki so jih počeli, niso bila pravilna, za ta dejanja je večini mladostnikov tudi žal. Na življenje so začeli gledati drugače in v ospredje postavili druge stvari, ne le denar, drogo in zabavo. Mladostniki so spoznali, da so dobri ljudje *(Js bi se drugač opisu kot zlo dobrga fanta, ker sm dost spremeniu pr sebi. C57))*, kar jim daje osebno moč za spremembe. Mladostniki so govorili tudi o jasnih ciljih za prihodnost *(Ma isto fora je to 16 sem bla stara, ko sem pršla sm. 14, 15 do 16 js sm se tok znorela in šla po teh partijih, da mi zdej ni več, da bi šla po partijih. Res mi ni, ne da se mi več gledat istega folka. Ne da se mi. Hočm si ustvart svojo familijo in to je to. In delat in met svojo plačo in izpit za avto in to je to. Nebom več hodila nikamor edin potovala bom mal po svetu, pa po trgovinah. Ker se mi ne da sploh. Tuki končam šolo, pol grem delat pol bomo pa vidl. (B30))*, o prepričanju v uspeh *(Ampak največ morm na seb delat. Js tak vem, da mi bo ratal. V droge itak več nebom šou, ker droga ti daje lažno upanje. Te zadane nasmejan si, vesel si pol ti je pa spet bed. (C66))* in v boljše življenje, saj so se začeli zavedati, da sami oblikujejo svojo usodo *(Moram drugač razmišljat. Moram ni druge. Zdej sm bil na izhodu me kličejo, da grem krast z njimi. Lahek denar lahko bi bilo sam raje sem brez denarja pa ostanem tu notri še. Ne smem več zdej tudi nimam vize, lahko me naženejo iz države. Zdej iščem delo da grem delat. Pa za vikend da bi delu preko študentskega servisa. (A62))* in da morajo delati na sebi, da jim bo uspelo. Mladostniki so naredili že nekaj sprememb v svojem življenju, kot je sprememba načina življenja s tem, da so prenehali z uživanjem drog *(Od novega leta sem vse nehu. Včasih sem tudi tu notri kadil afgan. Tudi s terapijo sem nehal. Ne*

rečem, da ne spijem kaj zunaj ampak ne v klubih. S punco v hotelu par piv. Ne opijam se da sem pijan. Nisem si mislil, da bom bil z njo. Za vikend sem spoznal njene starše. (A64)), pri čemer so jim pomagale različne stvari, npr. spoznanje, da droge škodujejo zdravju in ukvarjanje s športnimi aktivnostmi, nekateri mladostniki pa so se tudi naučili ravnati z jezo. Vse naštete spremembe pa predstavljajo notranji vir podpore mladostnika, ki jih je mladostnik razvil, ko je spoznal, da mora v življenju nekaj spremeniti.

Šola

Vsi mladostniki imajo končano osnovno šolo, večina pa je imela kar nekaj težav, tako učnih kot vedenjskih že v šoli. Nekateri mladostniki so govorili o slabem uspehu v šoli *(Ampak deveti razred sem komi nardila, ker ta droga pa vse to ti mal zbriše možgane in spomin in to. (B9))*, ki je bil v nekaterih primerih posledica uživanja drog. Veliko je bilo tudi izostankov od pouka, pri čemer so nekateri mladostniki celo opustili šolanje *(Pol sm šou pa delat, sm pustu šolo sploh. Sm po cele dni delu. (E5))*. V dveh primerih je bil razlog za opustitev to, da je mladostnik pričel z delom. Eden izmed razlogov za opustitev šolanja pa je bila tudi odsotnost zanimanja za šolo (*Ja ni mene nikol šola dosti zanimala. Pač tako ajde kakšna zgodovina, športna. Šola mi ni nič pomenla, da bi se trudu. Sam zdej mi je pa žau da nism naredu normalno osnovno šolo. Devetletko in pol da bi se upisu tri plus dva al pa karkoli. (D8))*. Zaradi opustitve šolanja je eden izmed mladostnikov dobil opozorilo, da mora obiskovati šolo; tako se je v šolo vpisal zaradi zahteve CSD-ja *(In je prišlo opozorilo od socialne, da če ne bom začel delat šolo, da me bojo dal v PD. Pa sem se vpisal v šolo. Sem šel za pomočnika kuharja al peka. Pa sem začel delat tisti program pa sem hodu v šolo. Vsak dan en mesec pa pol, nisem ne špricu ne nč. (A28))*.

En mladostnik pa je izpostavil tudi pomen podpore s strani svetovalne službe v šoli, ko je socialni delavec v šoli opazil njegovo neprimerno vedenje in mu je želel pomagati *(Me je takoj poklicu v kabinet, ko sm neki ušpiču in mi reku naj nardim 10 sklec. In sm naredu za foro in pol mi je reku ne se zajebavat, končal boš v kakšnem zavodu in boš šel samo še na hujše in hujše. Na koncu pa, če tam ne boš pršu k pameti boš šou pa v Radeče. Tam pa verjamem, da ti ni lušno. Mi je že takrat reku v osnovni šoli v sedmem razredu, da če se bom delu norca, da bom tu končal in res je bilo tako. /.../ (A61))*, kar lahko štejemo kot zunanji vir podpore.

Mladostniki so v veliki večini šolanje nadaljevali v zavodih, trenutno so vsi mladostniki vključeni v srednješolsko izobraževanje v PD Radeče. Več mladostnikov je govorilo o tem, da jim je žal, da niso redno hodili v šolo in jo končali *(Zdej ko vidm ko je šou brat nardit izpite za to in ko dela in kak služ s tem mi je žou da nisem šou nardit to. Če bi delu use drugo okej sam*

za šolo mi je pa žau zakaj je nism naredu. (E34)). Danes so vsi odločeni, da končajo šolo v zavodu *(Šolo bom končal tu. (A63))*, kar lahko štejemo kot pomemben podporni dejavnik v njihovem življenju.

Družba

Mladostniki so v svojih pripovedih o življenju velik del pozornosti namenili tudi njihovemu krogu prijateljev oz. družbi. Opisovali so, kaj počnejo skupaj z njimi, kako se podpirajo, kakšni so ti prijatelji, kakšen je njihov vpliv ipd. Večina mladostnikov je povedala, da imajo oz. so imeli starejšo družbo *(Tam mam isto kolege dobr starejši so 25, 30, 35 let. Všeč mi je ta stara družba, da so starejši in to. Ne maram se družit z mlajšimi in to. Mi je ful zanič. Ni mi všeč moja ta 17, 18… Starejši so mi ful ušeč, ko mi pomagajo in to. (C42)*. Mladostniki so o svojih prijateljih razlagali, da imajo oni prav tako izkušnjo s prestopniškim vedenjem, da je bilo veliko prijateljev vključenih v vzgojne zavode in da večino družbe, ki jo imajo sedaj v PD, poznajo že iz drugih zavodov (*Tle use poznam že od prej sam ene dveh ne poznam. V Logatcu sm biu že prej z njimi. (C62))*. Mladostniki povedo, da so skupaj s prijatelji uživali drogo in izvajali kazniva dejanja. Večina mladostnikov je sedaj spoznala, da družba, ki so jo imeli prej, ni predstavljala pravih prijateljev oz. je bilo teh zelo malo. Prav tako menijo, da od njih niso dobili prave podpore, ob strani so jim stali samo pri izvajanju kaznivih dejanj, ko pa so zares potrebovali pomoč, pa se na njih niso mogli zanesti *(Ma prjatli, ni pravih prjatlu. So ampak to kar sm meu jaz za prjatle zdej vidim, da to sploh niso pravi prjatli. Znanec vrjanta. Ko si v težavah jih ni nikjer. A ko pa smo meli, ko je blo use uredi si biu dobr al karkoli, smo bli skupi. Ko pa je pršl do kakšnega problema, jih pa ni blo. Zdej isto, ko vidjo da sm se spremeniu jih ni več, te gledajo tut tko uno, da so ljubosumni, da si se spremeniu, naredu neki zase. (D10))*, *Ne prjatle ne, ne tuki vse odpade samo familija ti je ob strani. Tuki se pol vidi, če si mel uzuni prijateljstvo tuki vidš se pokažejo pravi obrazi. To hočm rečt. (B24))*.

Večina mladostnikov je kot razlog za prestopniško vedenje izpostavila slab vpliv družbe, saj so to družbo predstavljali predvsem starejši, ki so, že preden se jim je mladostnik pridružil, izvajali kazniva dejanja *(Pa družba je to, ko zapadeš enkrat noter je slabo. Ja to so bili isto vsi starejši od mene, vsi so že prej neki počel kradl pa to. Js pa nisem nobenga tko poznal tam na X. Tam so vsi isti, tam je tako čudno naselje. Vsi neki mutijo, mujatorji težki. Čefurji, Srbi, Makedonci, Albanci, ni da ni, malo je Slovencev. Tam tut murje ne zahajajo tolko. Ja itak slabo so vplival. (A34))*. Družba je mladostnike spodbujala k prestopniškemu vedenju *(Od njih nisi imel nobenega napredka samo, da gremo kej narest ovo, ono. (B7))*, uživanju dovoljenih in

nedovoljenih substanc *(Aha in pol si želela poizkusiti tudi drogo? Ja tko, da pozabim na te skrbi s fantom. Ja in isto družba oni misljo, da jim je dobr, ko to uzamejo in pol sm si še js probala. (B13))* in kaznivim dejanjem.

Dva mladostnika pa sta izpostavila, da je ravno družba nanju delovala podporno in jima pomagala, saj nista imela podpore svojih staršev *(Uf ene stvari pozitivno, ene stvari pa negativno pozitivno je to da sm vidu na koga se lahko oslonim v življenju. Na njih sem se lahko oslonu kadarkoli v življenju kadarkoli sm kej rabu, za prespat, karkoli. Sm lahko šou k enmu od njih. Dok če bi fotra klicu nebi blo niti slučajno nič. (E44))*. Nekatere mladostnike tudi danes podpirajo prijatelji, vendar je večina izpostavila, da od njih nikoli ni imela prave podpore.

4.1.2. Ukrepi za varstvo koristi otroka

V večini so mladostniki svoja prva leta življenja preživeli z biološko družino, nekateri starši so se takrat ločili oz. razvezali, drugi ne. Pri nekaterih že kmalu po vstopu v šolo, pri drugih proti koncu osnovne šole, so se začele pojavljati težave v njihovem vedenju. V vseh primerih mladostnikov so morali izvesti ukrepe za varstvo koristi otroka.

Vsi mladostniki so bili in so še vedno nameščeni v zavod in tako deležni institucionalne obravnave. Skoraj vsi mladostniki (razen enega, za katerega nimam podatka) so pred namestitvijo v PD *(In so mi pač pisali strožji ukrep, predlog za Radeče so mi dal. (D7))* bivali ali v vzgojnem zavodu ali mladinskem domu ali vzgojno-izobraževalnem zavodu. Nekateri mladostniki pa so pred prihodom v PD bivali v več takšnih zavodih *(In pol sm tm začeu pizdarije delat v Ljubljani tm ko sm biu v tem zavodu. In so me vrgl vn iz tega zavoda tam sm biu tri leta in pol so me vrgl še v en zavod Smlednik. (C11)*, *In po treh letih so mi rekl, da bom mogu it še v en zavod Logatec in men se je utrgal. (C15))*. Mladostniki imajo o vzgojnih zavodih in PD različna mnenja.

Kljub temu, da so mladostniki neprostovoljno nameščeni v PD, je večina mladostnikov spoznala, da so jim velika podpora pedagoginje v PD *(Ta moja matična vzgojitlca kaj je ona je velik nardila za mene. Skos je poleg mene, me spraševala, kako sm zdej po tem, ko sm šou s punco narazen… Neke stvari zahteva sam pol pa ti pomaga. Večina je tu takih, ki ti res hočejo pomagat. (E60)*, *Sam to me še gor drži enkrat mi je rekla vzgojiteljca enkrat bo že sonček zate posvetu. Pa js vrjamem da bo, da bo šlo na bolš. (C70))*, ki predstavljajo zunanji vir podpore. Nekateri so poleg pedagoginj omenili tudi podporo drugih zaposlenih (npr. psihologa, paznikov). Prav tako lahko kot zunanji vir podpore štejemo tudi pozitivne pripovedi mladostnikov o PD. Povedali so, da so imeli v PD čas za razmislek o storjenih kaznivih dejanjih,

uživanju prepovedanih substanc, o svoji družini, družbi ipd. Pri tem pa je bila zanimiva pripoved mladostnika, ki je kot pomemben podporni dejavnik izpostavil osebno predstavitev gosta v PD Radeče *(Zadnjič je bil en tu na neki predstavitvi en X. Bil je na heroinu in tuki tut in use še veliko hujš. Pa je razlagu zgodbo kako je šel v Španijo v komuno in je lutu in pol na konc se je ozdravu. In on je prosu Boga, da bi bil rad boljši človek. In je pršu kamor je bil namenjen. Mi je dal lekcijo. Pa fulkrat sem se zamislu vmes tko. (A66))*.

Na drugi strani pa je mladostnica govorila o odsotnosti podpore zaposlenih v PD *(Ne v PD mi ni noben. Odvisno od ljudi lahka maš tut tuki koga, sam men ni noben tuki v podporo. Ti moraš biti sam sep podpora al pa da maš koga od doma, da te podpira. (B26))*. Eden izmed mladostnikov pa je opisal neučinkovitost zavodskega dela v vzgojno-izobraževalnem zavodu *(Al pa ko so me dali v Logatec že tam sfunkcionirat in da me nebi mogl dat sm. Tam je biu bol odprti sistem. Tam ni paznikov, greš vsak vikend domov. Tam sm biu eno leto. In v tem enem letu je šlo samo na hujše. (D24))*.

Ob tem se mi zdi pomembno poudariti, da večina mladostnikov danes obžaluje, da niso poslušali nasvetov staršev, socialnih delavcev, policije, prijateljev in drugih oseb, ki so jim želele pomagati *(Pol so me pa opozorili iz socialne, ker bi mogel vsak mesec hodit na razgovore in nism. Nikamor nism hodu. Pa so me opozoril. Pa že policaji so me opozorili, ko so me poznali po centru. So rekl, ne se delat budale, ko ne boš dobr končal dva tri mesece boš delal tako pa boš zaprt. Pa js nisem jebu sploh. (A27))*. Mladostniki so zavračali podporo, kar se kaže tudi v tem, da so nasprotovali pravilom v zavodih in tako se je prestopniško vedenje stopnjevalo. Večina mladostnikov pa je sedaj spoznala, da so zaposleni, predvsem pedagogi, njihova podpora v PD. En mladostnik je recimo izpostavil, da je od začetka zavračal podporo zaposlenih v PD *(Ampak tlele, ko sm pršu v Radeče sm biu najprej do useh agresivn in to, nism hotu da se spustijo v moj osebni prostor, da mi hočjo pomagat in to. (C29))*, sčasoma pa je spoznal, da mu želijo le pomagati.

Pred namestitvijo v zavod je imel en mladostnik izkušnjo namestitve v krizni center. Mladostnik se je namreč policiji, ki ga je aretirala zaradi kraje, zlagal, da ima modrice zaradi nasilja s strani očeta. Tako so takoj ukrepali in mladostnika namestili v krizni center *(Pol so pa fotru dali prijavo ne, mene so dali v krizni center, ker ne morem bit več doma, ker je fotr nasilen. (A10))*.

Eden izmed mladostnikov pa je bil v drugem razredu osnovne šole nameščen v rejniško družino, ker starša nista bila zmožna skrbeti zanj. Mladostnik je bil nezadovoljen z življenjem v rejniški družini *(Tam mi ful ni blo ušeč in sm začeu delat pizdarije. (C5))*, saj je bil deležen nasilja s

strani rejnice *(Ta gospa me je tut ful tepla, ko sm biu pr njej. (C6))*. Zaradi nezadovoljstva z rejniško družino je pričel z neupoštevanjem pravil, da bi ga premestili drugam. Tako je bil vmes nameščen v zavod, potem pa je tam spoznal novo rejniško družino, ki ga je tudi z veseljem sprejela. Z drugo rejniško družino je bil zadovoljen *(Sm biu neki cajta tam sm začeu hodit tja za vikende najprej sm biu tam neki urc pol se je pa spremenil v spanje, da me je pelala na počitnce in tko, da sm biu tam pr njej. Ful mi je blo ušeč. (C10))*, saj je imel zelo dober odnos z rejnico, ki je predstavljala tudi pomemben vir zunanje podpore. Mladostnik je ta odnos na nek način uničil, saj je rejnici ukradel zlato, ker so ga v to nagovorili drugi mladostniki. Še danes govori o tem, da mu je žal za to, kar ji je naredil, ker sta imela res zelo dober odnos *(Ker ona mi je bla kot matera. In me je mela tko rada ko, da bi bil njen sin. A js sm zajebu. Še dan dans mi je žou, skor usak dan se spounem na njo valda da mi bo težko. (C21))*.

Enemu mladostniku je bil po tem, ko ni obiskoval šole, kar je bilo obvezno v vzgojno-izobraževalnem zavodu, izrečen ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva na domu, kar je oblika nezavodskega vzgojnega ukrepa. Sam pa tudi pove, da je bil ta ukrep neučinkovit, ker je lahko bil vseeno veliko zdoma in tako ni imel pravega nadzora.

4.1.3. Prestopniško vedenje

Mladostniki so razvili različne oblike prestopniškega vedenja. Na začetku so bila prestopniška vedenja mladostnikov povezana predvsem z uživanjem dovoljenih in nedovoljenih substanc. Večina je z uživanjem alkohola, drog, kajenjem cigaret in trave pričela že v osnovni šoli. Na začetku je bilo prisotno bolj preizkušanje *(Začel sem čike kadit in alkohol pa to. Pol ko sem pršu sem v osnovno šolo ajde neki časa je še šlo. Po enem letu sem začel kadit travo. Ni bla še tak panika, nisem še tako redno kadil, če je kdo od starejših tko kadil sem šel zraven. Pol se je pa začel počasi. Itak ne moreš skos kaditi na tuj račun moreš tudi sam kdaj. (A2))*, ki pa je sčasoma prešlo v redno uživanje različnih vrst nedovoljenih drog, predvsem kokaina *(Pol so se pa začela še hujša dejanja. Sem začel s kokainom, s trdimi drogami. (A6))*.

Poleg rednega uživanja dovoljenih in nedovoljenih drog so mladostniki veliko izostajali od pouka, prisotni so bili begi od doma, mladostniki, ki pa so bili nameščeni v vzgojne zavode pa so se posluževali tudi begov iz zavoda. Iz teh oblik prestopniškega vedenja so se v večini primerov razvila kazniva dejanja. Prisotne so bile oblike kot so pretepi, izsiljevanja, preprodaja drog, kraje, ropi, oboroženi ropi, vlomi, posedovanje orožja *(In v Logatcu so se pol kopičla ta kazniva dejanja začel sm več kradit, šmrkat sm začeu kokain, kazniva dejanja so se povečala. Oboroženi ropi, agresija, reket – vzemu sm ljudem stvari k nebi smeu, prsilu sm jih v to, da so*

mi dal stvari, pol sm začeu v Italiji kradit in to pa v Ljubljani, v trgvinah in to. In so se kopičla kazniva dejanja. (C22), *Pa še zato kr sm spiu litr Jack Danielsa pred učitlco sred pouka. In policija mi je isti dan zasegla še eno pištolo na šoli (E37))*.

Razlogi za razvoj prestopniškega vedenja, ki so jih navedli mladostniki, so si med seboj zelo različni, nekateri se navezujejo na družino, drugi na družbo, socialno okolje, zavod, osebne značilnosti ipd.

Mladostniki so kot pogost dejavnik, ki je povezan z razvojem prestopniškega vedenja, izpostavili odsotnost postavljenih meja s strani staršev in to, da so imeli vse kar so želeli, kar je v njih spodbudilo željo po denarju in preizkušanju stvari, ki so jim predstavljale zabavo ter nekaj novega *(Js nisem mela mej,kar sm hotla so mi kupl. Vse najnovejše stvari, js sm jih mela vedno prva. Men je blo to v redu. Sam fora je v tem, da ti hočeš še in še in hočeš gluposti probat, k niso več normalne. K itak veš, da dobre stvari maš in pol greš v gluposti. Tko da ti je pol uno bol zanimivo, ko se neki dogaja, kukr to ko neki dobiš. Rečeš neki, da bi meu pa dobiš. (B16))*. Kot dejavnik, ki je povezan z razvojem prestopniškega vedenja, so izpostavili tudi življenje s starši, ki se soočajo s številnimi izzivi *(Ja pa na začetku sm js kriviu svojo družino, ker če maš ti normalne starše, ki delajo pa to valda, da ne boš pršu do tega. Lahko boš, če boš meu recimo tako družbo. (C45))* in odsotnost podpore s strani staršev *(Ampak tut ta razlog je biu starši pa to. Dajal so mi lažna upanja pa to. Da mi bojo pomagal, zrihtal to in to, če bom priden, da bom pršu iz zavoda. Neki so mi govoril a niso tega nardil. Men je blo pol takrat usejn za use za ceu svet. Pol je pa šlo vse to naprej. Sej ne rečem da so krivi starši za vse to. (C48))*. Ob tem so navajali predvsem nesporazume med starši, ki so vplivali na celotno dinamiko v družini *(Mogoče so res starši kej tako krivi. Sej so se oni tut dost kregal pa to in zato so se tut ločli niso se razumeli. Trpeu sm tudi jaz, psihično nekako po eni strani, da non stop poslušaš, da se nekdo krega in pol sta se ločla. Na nek način ja sm bežau iz tega. (D28))* in to, da sta se starša ločila oz. razvezala *(Kaj bi rekel, da je razlog, da si začel s prestopniškim vedenjem? Ne vem kokr od večine od nas, situacija doma, stanje doma. Ločeni starši. (E51))*.

Večina mladostnikov je kot razlog za prestopniško vedenje navedlo tudi slab vpliv družbe (npr. prijatelji, ki imajo izkušnje s kaznivimi dejanji, spodbujanje mladostnika k uživanju dovoljenih in nedovoljenih substanc, prestopniškemu vedenju in kaznivim dejanjem).

Nekateri mladostniki pa so kot razlog za prestopniško vedenje, katerega oblika so tudi kraje, ropi, vlomi ipd., navedlo potrebo po denarju *(In glih takrat preden sm šou dol sm naredu tu eno pizdarijo, da sm dubu denar, da sm šou lah k mami, s to družbo tuki. Sm si zrihtu denar v eni*

noči in to je to. (E17)). V nekaterih primerih so denar potrebovali za nakup droge, nekateri mladostniki pa so potrebovali denar za preživetje. Uživanje drog je bil nek začetek prestopniškega vedenja, iz potrebe po denarju pa se je to razvilo v kazniva dejanja, kot so kraje, ropi, vlomi, izsiljevanja ipd. *(Js sm začel kradit na začetku, da sm lahka kupu čike. Pol iz čiku je šlo v travo. Ni več blo sam za čike. Ko je blo že prepozno mi je pol on začel dajati čike ampak js sm že za travo kradu. (A47))*. V nekaterih primerih so kraje mladostnikov šle tako daleč, da so kradli tudi svojim bližnjim *(Rejnica me je še vzemala sam eni fantje so me nagovoril, če ma ta rejnica kej denarja. Men je bla ta rejnica ful ušeč js ji nism hotu ukradit sam sm pod prisilo drugih ji mogu ukradit. (C17))*. Mladostnica pa je kot razlog za uživanje drog navedla reševanje stiske, ki jo je doživljala ob izgubi partnerja *(Če bi te nasploh vprašala, kaj je razlog, da si začela s prestopniškim vedenjem, kaj bi rekla? Potrtos to je to, iskala sm srečo v nečim, kjer jo nikol neboš dubu. V drogah. Sam dubu boš pa druge katastrofalne stvari. (B20))*.

Dva mladostnika pa sta kot pomemben razlog, ki je prispeval k začetku prestopniškega vedenja, izpostavila tudi selitev iz vasi v mesto, saj sta tam imela večji dostop do droge *(Ma dol v Bosni se je vse to začel. Dol ko sm hodu tja na vas v osnovno šolo. Tam je finta, da do petega razreda hodiš v osnovno šolo tako na vas, pol od petega razreda naprej pa greš v mesto. Sej js sm v mestu sam šesti razred naredu, pa me je že mogu fotr vzet sabo. Sam je mislu, da bo tuki kej bolš. Js sam, da sm pršu v mesto, da nisem bil na vasi sm takoj začel drugo zgodbo… (A38))*.

Kot sem že zgoraj zapisala, so bili mladostniki pred prihodom v PD nameščeni že v druge zavode, oziroma so jim bili izrečeni določeni ukrepi za varstvo koristi otroka. V večini so se strinjali, da se je prestopniško vedenje v zavodih nadaljevalo, stopnjevalo oz. začelo. Razlogi so bili nezadovoljstvo z bivanjem v vzgojnem zavodu *(/.../ Sem bil priden nisem neki kršil pravil. Ampak so me obdržal tam v osnovnošolski. In se je začelo počasi. Men se ni več dalo bit tam, dipizdil mi je vsega. Pa sem naredu enepar pizdarij notri in sem zvedu, da me bojo dali v Logatec. (A13))* in nezadovoljstvo ob premestitvi v drug zavod *(In sm biu tam res do 9. šolskega razreda. Biu sm priden res učiu sm se pridn sm biu res, delu sm kar so mi reklu use. In po treh letih so mi rekl, da bom mogu it še v en zavod in men se je utrgal. Zapadu sm v droge kazniva dejanja in se mi je nabral neki sodiš in pol so me premestil še v Logatec. (C16))*. Mladostnik, ki pa je bival v rejniški družini, je povedal, da je s prestopniškim vedenjem začel zaradi nezadovoljstva z življenjem v rejniški družini *(Najprej sm začeu delat pizdarije v šoli, ker sem vedu, da bo pol socialna vidla, da mi tam ni ušeč in to in pol so me vrgl vn iz te rejniške družne. (C7))*.

Več mladostnikov je poudarilo, da so bili v njihovem življenju razni dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja, vendar pa so, kot pravijo, za razvoj le-tega odgovorni sami, ker niso poslušali in upoštevali pomembnih drugih (*Velik sem tut sam kriv, js sm najbol sam kriv, da sem zapadu v čike, travo, kazniva dejanja in trde droge. (C49), Sej je to moja odločitev bla tut. Sej me ni noben prsilu, da grem js krast. (A35))*. Dva mladostnika sta izpostavila, da je k prestopniškemu vedenju veliko prispevala tudi želja po adrenalinskih aktivnostih *(Ful sm meu rad adrenalin. Da bežim pred policijo to mi je blo ful ušeč. Da sm ukradu pol sm pa teku to mi je blo ušeč. Ni blo nč dobrga v tem. Js sm meu učasih ko sm kradu slab adrenalin in ko sm kradu sm teku, teku in kozlau. Ker me je slab adrenalin gnau, ker sem vedu da delam slabo in me lahko dobijo. (C68)).* En mladostnik pa je izpostavil, da sta k razvoju prestopniškega vedenja veliko prispevala tudi njegova borbenost in ponos *(Večina nas kar je tu smo Bosanci, Srbi, Hrvati. Ta balkanska kri, ne pustiš da nekdo upravla s tabo pol pa vidiš da si zajebu. (E52))*.

4.2. Intervjuji z zaposlenimi

Po opravljenih intervjujih z mladostniki sem intervjuje opravila še z zaposlenimi strokovnimi delavkami v PD Radeče. Zanimalo me je, kateri so dejavniki za razvoj prestopniškega vedenja pri mladostnikih in kateri so bili oz. so še podporni dejavniki mladostnikov glede na njihove izkušnje dela z njimi. Poleg tega me je zanimalo, kakšno vlogo imajo strokovni delavci pri delu z mladostniki, kako podpirajo mladostnike tako pri krepitvi varovalnih dejavnikov kot zmanjševanju dejavnikov tveganja. Na koncu pa sem jim zastavila še vprašanje o tem, kaj jih pri njihovem delu podpira (znanja, spretnosti) in kaj pri delu zaznajo kot ovire.

4.2.1. Dejavniki, ki po mnenju strokovnih delavk predstavljajo tveganje za razvoj prestopniškega vedenja

Strokovne delavke so pri svojem delu opazile, da se mladostniki soočajo z različnimi situacijami, ki so prispevale k razvoju prestopniškega vedenja. Pri tem so izpostavile, da je pri vsakemu mladostniku razvoj prestopniškega vedenja povezan z več dejavniki, ki na mladostnika delujejo tvegano in da vsak dejavnik na vsakega mladostnika deluje drugače *(Vendar pa vsi ti dejavniki ne vplivajo na posameznika enako, zato je potrebno problem prestopniškega vedenja razčlenjevati individualno. (F8))*.

Vse strokovne delavke so izpostavile, da je glavni dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja družina in s tem povezana vzgoja. Poudarile so, da je veliko odvisno od vzgojnih strategij staršev, med katerimi so nekatere izpostavile vsedopuščajočo vzgojo *(Po drugi strani pa se vedno bolj izoblikujejo mladostniki, ki izkazujejo nadaljnjo potrebo po »razvajenosti«, s katero*

so bili obdani velik del njihovega življenja pred institucionalno obravnavo. Nimajo oz. ne zmorejo poiskati cilja, kaj si želijo, kako do cilja priti, niso prepričani vase… (G14)), odsotnost nadzora s strani staršev in nezanimanje staršev za otroke. Kot dejavnik tveganja se pojavlja tudi vzgojna nemoč staršev *(Tako da ja, nekateri imajo podporo drugi ne, nekateri starši se trudijo, ampak vidi se, da niso zmožni postavljat nekih omejitev, ne razumejo tega, da morajo oni postaviti meje tudi, če se otrok ne strinja z njimi. (I32))*. Pogosto se vzgojne strategije med staršema tudi razlikujejo, kar otroke zmede, ker ne vedo, katerega od staršev bi upoštevali. Kot dejavnik tveganja so pri družini izpostavile še ločitev oz. razvezo staršev, posledica česar so lahko slabi odnosi v družini, ki ne nudijo podpore mladostniku. Nekatere intervjuvane zaposlene so kot dejavnik tveganja navedle tudi socialno ekonomski status mladostnika in družine, priseljenost družin v Slovenijo, predvsem iz držav bivše Jugoslavije *(Menim, da velik dejavnik tveganja za njih predstavlja že to, da je številčno velik delež tistih mladoletnikov, ki prihajajo oz. so njihovi starši iz bivših republik Jugoslavije in nimajo urejenega socialnega statusa. (G2))* in pa pomanjkanje skupno preživetega družinskega časa, kar je tudi vzrok za odsotnost pogovorov med družinskimi člani.

Kot drug pomemben dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja so navedle socialno mrežo mladostnika. Mladostniki se po njihovem mnenju pogosto na družbeno nesprejemljiv način dokazujejo družbi, saj v več primerih nimajo znanja o vzpostavljanju primernih odnosov z drugimi, predvsem se to dogaja mladostnikom, ki so priseljeni in želijo pripadati določeni skupini. Pri tem se pogosto pridružijo družbi, ki jih spodbuja k prestopniškemu vedenju *(Si je našel starejšo družbo, ki je bila problematična, ta družba ga je nagovarjala h kaznivim dejanjem, ker so imeli oni koristi od tega. (I16))*. Predvsem z družbo pa je povezan tudi način preživljanja prostega časa mladih, ki pogosto vključuje uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc, kar navajajo kot pomemben dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja.

Naštele pa so tudi nekaj osebnih značilnosti mladostnikov, ki so prav tako prispevale k razvoju prestopništva – agresivnost, nizka samopodoba, odsotnost samozavesti, odsotnost občutka pripadnosti določeni skupini *(Osebni dejavniki, ki vključujejo specifične lastnosti posameznikov in tudi npr. pripadnost določeni družbeni skupini, ki imajo določene skupne lastnosti (način oblačenja). (F7))*. Nekatere strokovne delavke so kot dejavnike, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja pri mladostnikih, navedle tudi slab uspeh v šoli, vpliv medijev, problem, da mladostniki niso kazensko odgovorni in ne doživijo posledic svojih dejanj kot potem, ko so enkrat stari 18 let ter vpliv razvojne stopnje, saj so mladostniki v burnem času življenja – adolescenci.

4.2.2. Podporni dejavniki mladostnikov po mnenju strokovnih delavk

O mladostnikovi podpori zunaj zavoda so strokovne delavke povedale, da imajo malo informacij, saj mladostniki le redko govorijo o podpori, ki so jo imeli prej. Poleg tega je težko posploševati podporne dejavnike, saj je veliko mladostnikov, ki ima podporo zunaj zavoda in veliko je tudi takšnih, ki nimajo nobene podpore zunaj zavoda *(Izkušnja je taka, da so imeli prej v življenju mladostniki zelo malo ljudi, ki so jih podpiral. (F14)*, *Pred časom smo imeli enega Roma, kateremu v treh letih ni prišel nihče na obisk, na izhod je šel v mladinski dom ali turistično kmetijo k nekim tujcem, da je šel saj malo ven iz zavoda. Nima nobene družine. (I31))*. Dodaten problem pa je neustrezna podpora staršev, ki jo mladostniki smatrajo kot pravo podporo *(Tudi če bodo oni rekli, da jih je družina podpirala, v vseh primerih to ni res. Lahko jih je družina podpirala tudi pri izvrševanju kaznivih dejanj, ali pa mu je mama kupila travo ipd. Sam to še ne pomeni, da je to pozitivna podpora in varovalni dejavnik. (F16)*.

Kljub temu pa imajo oz. so imeli posamezni mladostniki podporo zunaj zavoda. Na mladostnika po mnenju strokovnih delavk podporno deluje ustrezno socialno okolje, določeni mladostniki imajo podporo družine *(Primer npr. mladostnik, ki pride sem pa reče, da ima punco… To je sigurno varovalni dejavnik, da določene spremembe nekdo poskuša narediti, sprva tudi zaradi nekoga, ki ga ima zunaj. (G24))*, socialne mreže, veliko je vredno tudi to, da so mladostniki sprejeti v družbi. Po mnenju nekaterih strokovnih delavk je verjetno imela večina mladostnikov stik s podpornimi osebami že v šoli, kjer se je za mladostnika zavzela šolska svetovalna služba ali razredničarka. Strokovne delavke, sodelujoče v raziskavi, menijo, da so v veliki večini mladostniki imeli oz. imajo podporo tudi s strani CSD-ja, saj z njimi sodeluje družina in mladostnik v primeru prestopniškega vedenja *(/.../Obravnava na CSD, enako ne. Če socialna delavka ugotovi, da je problem odnos s starši lahko potem tudi starše napoti na kakšno svetovanje, seveda skupaj z otrokom. (G21))*. Podporo mladostniku pa so po mnenju strokovnih delavk nudili tudi zaposleni v vzgojnih zavodih *(Drugače pa za vsakega mladostnika, ki je bil v zavodu sem prepričana, da je bil kateri pedagog ali drugi delavec, ki se je zavzel zanj, se trudil z njim in verjel v njega. (I18))*, saj je bila večina pred prihodom v PD nameščena že v druge vzgojno-izobraževalne zavode. Podporno je bilo tudi to, da so se jim ukrepi izrekali postopoma od najmilejšega do najhujšega *(Ampak vse to skupaj ni prinašalo nobenih pozitivnih premikov, to je dejstvo. To lahko vidiš po tem, da ukrep oddaje v PD po večini sodišče izreka po načelu postopnosti, najprej se uporabi vse druge oblike pomoči in podpore, vendar, če ni pozitivnih sprememb se mladostnika namesti v zavod. Vse drugo je prej razni ukrepi, navodila - obvezno hoditi v šolo, držat abstinenco, spremenit družbo ipd. Ta navodila ti lahko izreče tudi*

že sodišče. (G20)). Ena strokovna delavka je ob tem poudarila, da je težko posploševati podporne dejavnike, saj ima vsak mladostnik drugačno podporo, npr. pri mladostniku, kjer je imel starš težave z odvisnostjo od alkohola in so bile razmere doma takšne, da ni mogel živeti doma, je bila velika podpora to, da so otroka odvzeli staršem in ga namestili v rejniško družino. Druga strokovna delavka pa je izpostavila tudi osebne značilnosti mladostnikov, ki so jim v podporo – delavnost, zaupanje in želja po končanju izobrazbe.

Glede na to, da so mladostniki kljub podpori prišli v PD, je strokovna delavka izpostavila tudi določene razloge za neuspešnost podpore. Pri tem je poudarila samo nezrelost mladostnikov *(Ampak enostavno ni bil pravilen čas, ko je bil tam, ker mladostniki v tem obdobju še niso bili dovolj zreli in če niso bili dovolj zreli niti niso mogli sprejeti te pomoči. (I19))*, ko so prejemali različno podporo in pomoč, saj je bil to čas adolescence, za katerega je značilno odklanjanje pomoči, prav tako pa mladostniki niso prepoznali svojega vedenja kot problematičnega *(Ti moraš najprej ugotoviti, da neke stvari niso v redu šele potem lahko greš v to, da poskušaš nekatere stvari spremenit. Dokler si prepričan v sebe, da delaš vse prav, čeprav vsi govorijo, da ni res, ti ne boš naredil popolnoma nič na tem, da bo bolje. (I20))*. Dodaten razlog za neuspešnost podpore v drugih vzgojno-izobraževalnih zavodih je tudi to, da mladostniki tam niso imeli takšnih omejitev, kot so v PD Radeče in so tako lahko nadaljevali z uživanjem drog in prestopniškim vedenjem *(V prejšnjih zavodih, ko mu je nekdo rekel, da nebo šel domov, je on vseeno šel, ker mu nihče nič ni mogel. So samo zabeležili, da ga ni bilo in je šel na beg. (I23))*.

4.2.3. Podpora mladostnikom v PD Radeče

Strokovne delavke so se osredotočile predvsem na podporo, ki so jo deležni mladostniki v PD.

Na mladostnika po mnenju nekaterih strokovnih delavk deluje varovalno že samo to, da so nameščeni v PD Radeče in s tem oddaljeni od dejavnikov v okolju, ki so pred tem prispevali k razvoju prestopniškega vedenja pri mladostniku *(Varovalni dejavnik je tudi to, da so v zavodu umaknjeni iz okolja, ki je v preteklosti slabo vplival nanje pa naj se gre to za družinsko okolje ali pa vrstniško okolje. (F11))*. Dve strokovni delavki sta kot podporni dejavnik izpostavili tudi same fizične ovire, ki so prisotne v PD Radeče (npr. rešetke, zidovi) in omejujejo mladostnikovo svobodo. S tem onemogočijo, da mladostnik zapusti zavod in je tako na nek način primoran tam tudi ostati in sodelovati. Nekatere strokovne delavke so kot varovalni dejavnik navedle način zavodskega življenja *(Zaradi vseh zgoraj navedenih težav, s katerimi so se soočali mladoletniki pred prihodom v zavod, je po mojem mnenju potrebno strokovno delo*

s tovrstno populacijo organizirati strukturirano, z jasnimi cilji, dnevnim strokovnim vodenjem, s ciljem celostne obravnave posameznika v najširši socialni reintegraciji. Zatorej institucionalna obravnava deluje na posameznika varovalno in hkrati tudi podporno. (G28)) ter jasno postavljena pravila v zavodu. Več strokovnih delavk pa je kot pomemben varovalni dejavnik navedlo tudi strukturiranost časa *(Pa z nekim ritualom, z nekim strukturiranim časom, ki nanje vpliva tudi varovalno, ker oni tega od prej niso bili navajeni. Npr. to, da zjutraj vstanejo, poskrbijo zase, se učijo, gredo delat itd. (G32))*. S tem, ko so mladostniki nameščeni v PD Radeče, pa imajo tudi manjši dostop do droge in izvrševanja kaznivih dejanj, kar po mnenju nekaterih strokovnih delavk na mladostnike deluje varovalno. Pri tem pa jih zaposleni v zavodu dodatno spodbujajo k abstinenci od prepovedanih drog in pripravljajo na življenje brez kaznivih dejanj. Vse strokovne delavke, sodelujoče v raziskavi, pa so poudarile tudi pomen podpore mladostnikov pri učenju veščin za življenje (npr. učenje osnovnih in zahtevnejših gospodinjskih opravil, skrbi za zdravje, nenasilne komunikacije, učenje veščin dobrih odnosov, prevzemanja odgovornosti, reševanja konfliktov, krepitev delovnih navad, učenje sprejemljivega načina življenja, učenje, da se mora mladostnik za stvari v življenju potruditi, spodbujanje k samoiniciativnosti in usmerjanje k pozitivni samopodobi.) Kot pomemben podporni dejavnik pa so vse strokovne delavke navedle kvalitetno preživljanje prostega časa, kar mladostnike učijo tudi v PD Radeče *(In v bistvu, če jim mi privzgojimo neko ljubezen do nečesa kar oni radi počnejo to pomeni, da ko bodo enkrat hodili v službo bo njihov prosti čas veliko bolj ciljno naravnan. Ker sedaj so v bistvu poznali kolege, pa so bili po gostilnah, pa so kadili travo, uživali drogo ipd. nič niso počeli. Mi jih moramo naučiti, da je preživljanje prostega časa nekaj drugega kot to, kar so poznali. (I49))*.

Mladostnika želijo usposobiti za življenje po odpustu preko sodelovanja z njim na različne načine. Pri tem so vse strokovne delavke poudarile pomen pogovorov z mladostniki *(Aktivno sodelovanje na razgovorih, individualnih in skupinskih, ki obsega različne življenjske tematike. Tudi izkustvene. (H15))*. Poleg tega so nekatere kot podporne dejavnike izpostavile tudi delavnice in izobraževanja *(Potem pa je še na primer sodelovanja in izvajanje posebnih oblik strokovnega dela z zaprtimi osebami (alkoholizem, droge, spolni delikti, samomori) (F38))*, vzpostavljanje varnega in zaupnega odnosa z mladostnikom *(Z ustvarjanjem nekih zaupnih odnosov, v tem smislu, da se vzpostavi ta odnos, da se lahko mladostnik odkrito pogovarja in sooča s svojimi težavami, ker nenazadnje je bil tudi mladostnik v življenju na hudi preizkušnji, ker verjetno zunaj ni bilo ljudi, s katerimi bi se lahko pogovoril in delal na takšen (zaupen) način. (G31))*, upoštevanje osebnega načrta mladostnika, iskanje možnih rešitev za mladostnika

in celostni pogled na mladostnikovo situacijo. Več strokovnih delavk pa je poudarilo, da je pomembno predvsem delo s perspektive moči *(Marsikdo od mladostnikov npr. v življenju ni nikoli risal in je prepričan da ne zna. In potem začne v kreativni delavnici nekaj ustvarjat in vidi, da ima veliko spretnosti. In mu rečeš tole si pa super naredil, potem pa mu daš nove izzive in nove naloge za naprej in si potem lahko mladostnik reče ja saj jaz pa to znam, meni pa to gre. In to je ta krepitev teh močnih točk za katere oni niti vedeli niso. /.../ (I48))*, kar deluje kot pomemben podporni dejavnik mladostnikov. Nekatere zaposlene pa so navedle, da je za mladostnika pomembno tudi to, da sprejme odgovornost za svoja dejanja in življenje *(In ko vidijo, da če se bodo zafrkavali, ne bodo nikamor prišli, potem nekateri začnejo razmišljat, da morajo nekaj spremenit. Drugače ne bi razmišljal o tem. (I25))* ter da se sooči z realnostjo in posledicami svojih dejanj. Po mnenju strokovne delavke pa na mladostnika deluje podporno tudi čas, kdaj je mladostnik vključen v PD, saj starejši in zrelejši kot je mladostnik več možnosti je, da bo sprejel pomoč in bil pripravljen na spremembe *(Pri nas je bolj prednost ta, da mladostniki sem pridejo v pravem času, ko se približujejo polnoletnosti ali pa so že. In takrat, ko začnejo na sodišču za kazniva dejanja odgovarjati čisto drugače kot so prej. Prvič se zavedajo, da je to sedaj pa konec igre. (I21))*. Določene strokovne delavke pa so izpostavile tudi pomen sodelovanja z družino in ohranjanje ter krepitev socialne mreže *(Telefonski stiki so možni z vsemi (številke niso preverjene), dopisovanje in obiskovanje pa je po predhodnem preverjanju s strani CSD dovoljeno s strani direktorice. Načrtovanje obiskov in izhodov izhaja iz realizacije osebnega načrta in se podeljujejo postopoma (najprej za nekaj ur, postopoma lahko že za cel dan). (G44))*. Pri tem pa je ena izmed strokovnih delavk izpostavila tudi nadzor nad stiki v primeru, da prepoznajo, da določeni stiki niso podporni za mladostnika v pravem pomenu besede, s čimer poskušajo mladostnika varovati pred neustreznimi stiki iz okolja *(Lahko pa damo obiske pod nadzor, če ugotovimo ali sumimo, da ta oseba prinaša drogo ali pa kaj drugega nevarnega, pa pregledi z detektorji in to s tem vse zmanjšujemo, odpravljamo dejavnike tveganja. (F29))*.

Pomembna podporna dejavnika sta po mnenju strokovnih delavk tudi jasno postavljeni cilji za prihodnost in načrtovanje življenja po odpustu. V PD Radeče mladostnikom omogočijo spoznavanje institucij, ki nudijo pomoč in podporo *(Sedaj tukaj se mu pa na primer razširi mreža v tem smislu, da ve na primer po odpustu na koga se lahko obrne, od katerih institucij lahko pričakuje pomoč, če jo recimo od domačih ne bo dobil. (F17))* in skupaj z njimi raziščejo možnosti nadomestne namestitve za čas po odpustu, če je to potrebno *(iskanje drugih namestitev, da ne gredo nazaj v okolje, kjer niso dobili ustrezne podpore, (F25))*. Poleg tega pa

je mladostnikom omogočeno tudi varčevanje denarnih nagrad za čas po odpustu *(za opravljanje dela prejmejo nagrado, del te nagrade porabijo za sprotne stvari, del pa se shranjuje na zaprtem delu računa, ki je namenjen za odpust iz zavoda in lažje vključevanje, (G36))*, kar po mnenju strokovnih delavk na mladostnike deluje podporno.

4.2.4. Kompetence strokovnih delavk

V raziskavi me je med drugim zanimalo, kaj je strokovnim delavkam v podporo pri njihovem delu. Strokovne delavke so izpostavile določene osebne značilnosti za katere menijo, da jim pomagajo pri njihovem delu. Večina je izpostavila empatičnost *(S tem odnosom, empatijo, ki mora biti strokovno podkrepljena, ker ne moreš ti kar božati mladostnike, pa jim govoriti, da so pridni in bogi, ampak moraš do njih pristopiti na pravilen način. (G57))*, naštele pa so še druge osebne značilnosti, kot so iskrenost, direktnost, pravičnost, korektnost, vztrajnost in veselje do dela *(To delo, ki ga delam, moraš imeti enostavno rad, ker si lahko velikokrat razočaran v življenju, pa se trudiš pa vlagaš energijo in znanje in sposobnosti. Delaš tudi preko enih zadev, pa ne gre. Potem so pa neki majhni drobci, ki te pa dvignejo pa delaš naprej, pa ne izgubiš neke energije. (G53))*. Pri delu pa jih podpirajo tudi razne sposobnosti in spretnosti, pri čemer so še posebej izpostavile komunikacijske spretnosti in strokovno usposobljenost. Nekatere so kot svojo sposobnost navedle tudi dobro sodelovanje z mladostniki, delo na majhnih korakih *(So sprotne ovire, ampak bolj pomembni so sprotni majhni uspehi. Mladostnik, ki pride brez kakršnihkoli socialnih veščin ali znanja, pa te tukaj v oči pogleda in ti reče dober dan, je že to uspeh, sploh glede na to, da so jezni na cel svet, ko so tukaj notri in tudi na nas, ki ga do prihoda sploh poznali nismo. Ampak tako je. (G56))*, izkušnje in zaupanje v uspeh pri delu z mladostniki. Pri delu pa jih podpirajo tudi določena znanja npr. poslušanja, svetovanja, iskanja rešitev, vzpostavitve zaupnega odnosa, uporabe delovnega odnosa in izvirnega delovnega projekta pomoči *(Ni to papir, ko se ti naučiš eno formulo in jo lahko v vseh primerih na enak način uporabljaš, ampak je to človek to je individuum, vsak je drugačen in je potrebno do vsakega pristopiti na drugačen način. (G59))*.

4.2.5. Ovire, s katerimi se strokovne delavke srečujejo pri svojem delu

Poleg tega, kaj strokovne delavce pri delu podpira, me je zanimalo tudi, kaj pri njihovem delu predstavlja oviro. Na to vprašanje sicer niso vse odgovorile, so se pa strinjale, da so ovire pri delu prisotne, pri čemer pa so poudarile, da jih sprotno rešujejo. Ovire so se navezovale na sodelovanje z zaposlenimi, kjer so nekatere izpostavile odsotnost posluha sodelavcev za nove ideje in odsotnost korektnih odnosov med zaposlenimi *(Pričakujem odgovornost, zanesljivost,*

korektnost in poštenost od sodelavcev, česar marsikdaj ni zaznati. (F46)). Problem jim predstavlja tudi delo, ki temelji na odločitvah, ki jih same ne zagovarjajo *(Odločitve vodstva, s katerimi se ne strinjam, pa jih moram predstaviti mladostniku so prav tako ovire s katerimi se srečujem. Zagovarjati mu stališče, s katerim se ne strinjam. (F49))* in birokracija.

5. RAZPRAVA

V tem poglavju bom na podlagi rezultatov odgovorila na predhodno zastavljena raziskovalna vprašanja. Pri tem bom ugotovitve povezala s teorijo, vključila pa bom tudi lastno mnenje. Razprava predstavlja mojo interpretacijo rezultatov. Pri vsakem raziskovalnem vprašanju bom povezala ključne ugotovitve intervjujev opravljenih z mladostniki in z zaposlenimi.

Kateri dejavniki so povezani z razvojem prestopniškega vedenja pri mladostniku?

Kot je bilo ugotovljeno v številnih raziskavah (Pečnik, 2007; Aljaž, 2009; Pajić, 2009; Gladović, 2011; Mrežar, 2013; Mezgec, 2014; Tomelj, 2014; Mikluš, 2019), tudi analiza intervjujev z mladostniki nakazuje, da je pojav prestopniškega vedenja pri vsakem mladostniku povezan z več različnimi dejavniki in ne samo z enim (pri nekaterih je bila v ospredju družina, pri drugih družba, nekje osebne značilnosti, ponekod uživanje dovoljenih in nedovoljenih drog, bivanje v vzgojnih zavodih ipd.). Ti dejavniki so se med seboj tudi zelo prepletali in povezovali. Kot poudarjata Mikuš Kos in Slodnjak (2000, str. 25), se je pomembno zavedati, da dejavniki pri različnih osebah in v različnih situacijah delujejo drugače; nekje so lahko v vlogi varoval, drugič pa nas lahko ogrožajo, se je to pokazalo tudi pri moji analizi intervjujev z mladostniki.

Analiza rezultatov kaže na to, da je najpogosteje omenjen dejavnik, ki je prispeval k prestopniškemu vedenju, družina. Nekateri avtorji (Rener, 2000; Ule, 2008) kot pomemben družinski dejavnik, ki lahko mladostnika na njegovi poti ovira ali omejuje, izpostavljajo družinske procese (kakovost starševstva, navezanost med otroci in starši, oblike nadzorovanja, izražanja čustev, družinska kohezija) in ne toliko elemente družinske strukture (razveza, zaposlenost staršev in odklonsko vedenje staršev). Dejavniki znotraj družine, ki so jih navedli mladostniki in so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja, so bili odnosi v družini, skrb za otroke, vzgojne strategije staršev in življenje s starši, ki se soočajo s številnimi izzivi. V ospredju je bila vsedopuščujoča vzgoja, kjer mladostniki niso imeli meja, pravil, kontrole, od staršev so prejeli vse, česar so si zaželeli. V nekaterih primerih pa je bilo v družini prisotno tudi nasilje nad otrokom. Na drugi strani pa so bili starši, ki so preveč nadzorovali mladostnikovo življenje, kar je prav tako povezano z razvojem prestopniškega vedenja pri mladostnikih. Več mladostnikov je kot pomemben razlog za prestopništvo navedlo tudi ločitev oz. razvezo staršev, ki je pogosto prispevala k temu, da je imel mladostnik stike samo z enim od staršev, ki ga je navadno tudi sam vzgajal. Glede na analizo intervjujev so mladostniki večjo krivdo za prestopniško vedenje pripisali ločitvi oz. razvezi kot pa družinskim procesom. V ACE študijah so raziskovali, kako so obremenjujoče izkušnje iz otroštva povezane z odraslim obdobjem

življenja (Felitti idr., 1998). Tudi mladostniki v moji raziskavi so se v odraščanju srečali z več obremenjujočimi izkušnjami, kot so težave v duševnem zdravju staršev, zloraba prepovedanih substanc ali alkohola med družinskimi člani, ločitev staršev ali razveza, prestajanje zaporne kazni družinskega člana, odsotnosti materialne in čustvene podpore s strani staršev ipd., ki so povezane z razvojem prestopniškega vedenja. Povezavo med obremenilnimi izkušnjami iz otroštva in razvojem prestopniškega vedenja pa so ugotovili tudi v ACE študijah. Ugotovili so, da imajo osebe, ki so doživele štiri ali več obremenjujočih izkušenj v primerjavi s tistimi, ki niso doživeli nobene, od 4 do 12-krat povečano tveganje za zdravje, zlorabo drog, alkohola, depresijo in samomor. Imajo od 2 do 4-krat povečano tveganje za kajenje, več spolnih partnerjev in spolno prenosljive bolezni (Felitti idr., 1998).

Krajnčan in Miklavžin (2010) ter Tivadar (2000) kot pomemben dejavnik, ki lahko pomeni razvoj tveganih ravnanj, poudarjajo še socialno-ekonomski status družine (slojevski položaj, stanovanjski pogoji). Večina mladostnikov je sicer pripovedovala o dobri materialni preskrbljenosti, posamezni mladostniki pa so govorili o slabem finančnem stanju in bivanjski stiski. Ta dejavnik pa je na posamezne mladostnike deloval različno, nekateri so začeli s prestopniškim vedenjem, ker so imeli vse, kar so želeli in so želeli preizkusiti še različne nove stvari, drugi pa ravno obratno, zaradi potrebe po denarju so v krajah videli priložnost hitrega zaslužka. Socialno-ekonomski status pa je povezan tudi z možnostmi za preživljanje prostega časa. Tivadar (2000, str. 158) piše, da je varovalno, npr. če imajo mladostniki svoje sobe, kamor povabijo prijatelje, po drugi strani pa imajo tako tudi več nadzora pri preživljanju prostega časa. Tudi zgodba enega mladostnika kaže na to, da je zaradi stanovanjske stiske pogosto zahajal na ulico, kar je, po njegovem mnenju, prispevalo k temu, da je začel s prestopniškim vedenjem. Poleg tega v moji raziskavi nekateri mladostniki govorijo o pogosti odsotnosti od doma, kjer pa niso imeli nadzora nad tem, kaj počnejo.

Drug pomemben dejavnik, ki je pri mladostnikih povezan z razvojem prestopniškega vedenja, je mladostnikova družba, saj vsi mladostniki govorijo o slabem vplivu družbe. Govorijo o tem, da jih je družba spodbudila k uživanju drog, prestopniškemu vedenju in izvrševanju kaznivih dejanj. Večina mladostnikov je imela starejšo družbo, ki je imela prav tako težave s prestopniškim vedenjem in izvrševanjem kaznivih dejanj, zato je bila tudi večina njih nameščena v zavod. Dodaten dejavnik, ki lahko prispeva k prestopniškemu vedenju, je tudi odsotnost občutka pripadnosti določeni skupini. Ena od zaposlenih je poudarila, da se to pojavlja predvsem pri mladostnikih, ki so priseljeni iz držav bivše Jugoslavije. Odsotnost občutka pripadnosti določeni skupini pa v večini primerov privede do družbeno

nesprejemljivega dokazovanja družbi. Tako se je tudi večina v raziskavi sodelujočih mladostnikov kmalu zatekla k eksperimentiranju z drogo, prestopniškemu vedenju, imajo pa tudi slabši šolski uspeh ipd. Pomemben dejavnik, ki prispeva k razvoju prestopništva, je tudi šola, predvsem z njo povezana šolska neuspešnost (Tomori, 2000, str. 103). V intervjujih sicer ne izvemo veliko informacij o šoli kot dejavniku, ki je prispeval k prestopniškemu vedenju, saj se mladostniki o tej temi niso razgovorili. Večina mladostnikov govori le o slabem uspehu v šoli, izostajanju od pouka, nekateri so šolanje celo opustili. Tomori (2000, str. 103–104) navaja, da vedenje, ki ni v skladu s šolskimi pravili, kmalu privede do izključitve mladostnika iz rednega šolanja, s čimer je otrok prikrajšan za socializacijo in povezovanje z vrstniki. To otrok pogosto nadomesti z vključevanjem med tiste, ki so takšni kot on, ostali ob robu, in ki mu ne dajejo občutka manjvrednosti in nesposobnosti. Takšni mladostniki imajo premalo samodiscipline, da bi se ukvarjali z neškodljivimi ali celo koristnimi dejavnostmi (prav tam). Prav to pa lahko povežem z mladostniki, s katerimi sem opravila intervjuje, večina je namreč s prestopniškim vedenjem začela že v osnovni šoli ter se družila predvsem s starejšimi, ki so imeli prav tako težave s prestopništvom.

Različni avtorji (Meško, 1997; Krajnčan in Miklavžin, 2010) pišejo, da pri prestopniškem vedenju prevladujejo mladi iz urbanih okolij pred mladimi iz ruralnega okolja. Tudi rezultati moje raziskave nakazujejo na to, saj je večina intervjuvanih mladostnikov iz urbanega okolja, dva mladostnika pa sta izpostavila kot pomemben dejavnik za razvoj prestopniškega vedenja prav selitev v mesto. Kot pravita je to prispevalo k razvoju prestopniškega vedenja predvsem zato, ker sta imela v mestu večji dostop do drog.

Pomemben dejavnik, ki je prispeval k prestopniškemu vedenju, je tudi uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc, katere je večina začela preizkušati že v osnovni šoli. Iz začetnega eksperimentiranja je v nekaterih primerih prešlo v redno uživanje drog. Ob tem pa so se razvila še druga prestopniška vedenja. Veliko mladostnikov pove, da so začeli s krajami, ropi, vlomi predvsem zaradi potrebe po denarju. V več primerih so denar potrebovali za nakup droge. Prestopniška vedenja so se tako stopnjevala od milejših oblik pa vse do izvrševanja kaznivih dejanj. Tudi statistični podatki kažejo, da mladoletni storilci kaznivih dejanj ta dejanja pogosto izvajajo v skupinah in so večkrat rezultat mladostniške nepremišljenosti (Bavcon in Šelih, 2003, str. 533). Pri mladostnikih je največ kaznivih dejanj zoper premoženje, v zadnjem času pa je porast nasilnih kaznivih dejanj (prav tam).

Kot dejavnik, ki prispeva k razvoju hujših oblik prestopniškega vedenja, Tomori (2000, str. 108) izpostavlja čas, kdaj se prestopniško vedenje razvije. Tvegano je, če se takšno vedenje razvije kmalu, v obdobju otroštva, in mladostnik pred tem ne doživi nekaj pozitivnih izkušenj, ki bi ga kasneje lahko odvrnile od prestopniškega vedenja. Večina mladostnikov je s prestopniškim vedenjem začela že v osnovni šoli, ki se je v nadaljevanju samo še stopnjevalo. Iz tega sklepam, da prej kot se prestopniško vedenje razvije, težje bo to vedenje spremeniti. Ali kot je povedala ena od strokovnih delavk mladostniki, ki še niso kazensko odgovorni ne čutijo posledic svojega vedenja, tega se pogosto začnejo zavedati šele, ko postanejo polnoletni in prevzamejo odgovornost za vsa svoja dejanja, v tem času pa svoje prestopniško vedenje samo še utrjujejo in stopnjujejo.

Več mladostnikov pa v intervjujih pove, da so sami krivi za prestopniško vedenje, saj menijo, da so oni tisti, ki niso razmišljali o tem, kakšne so lahko posledice takega vedenja. To je sicer v obdobju adolescence težko, ker se po mnenju številnih avtorjev (Tomori, Stergar, Pinter, Makovec in Stikovič, 1998; Pušnik, 1999; Tomori, 2000) v adolescenci povečajo možnosti tveganih vedenj, saj je za to obdobje značilno radovedno raziskovanje sveta in samega sebe. V tem času pa je mladostnik obdan z različnimi sistemi, zato je zelo pomembno, kakšen odnos razvije z njimi, ti ga lahko v razvoju podpirajo ali pa predstavljajo vir obremenitev, doživljanja nesprejetosti, neuspešnosti, čustvenih in odnosnih težav (Mikuš Kos, 1991; Mikuš Kos, 1999; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Mladostniki so v intervjujih poudarili tudi določene osebne značilnosti, ki so prispevale k razvoju prestopniškega vedenja, kot so energičnost, agresivnost, izzivalnost, vzkipljivost, naivnost, željo po adrenalinskih aktivnostih ipd. Največkrat pa so mladostniki izpostavili, da so oz. so bili hitre jeze, kar je po njihovem mnenju prispevalo k razvoju prestopniškega vedenja. O teh osebnih značilnostih pa piše tudi Tomori (2000, str. 96–97), ki jih opiše kot konstrukcijske in psihološke lastnosti, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja. Sama sem mnenja, da lahko vsak mladostnik kljub vsem prej omenjenim osebnim značilnostim, ki prispevajo k razvoju prestopniškega vedenja, razvije sprejemljivo vedenje. Pri tem pa imajo pomembno vlogo ljudje v njegovem okolju, ki ga lahko kljub prisotnosti osebnih značilnosti, ki predstavljajo tveganje za prestopniško vedenje, zaščitijo.

Večina mladostnikov je bila pred namestitvijo v PD nameščena že v druge vzgojno-izobraževalne zavode. Menim, da je lahko namestitev v zavod po eni strani podporna za mladostnika, po drugi pa ne, saj lahko posameznika stigmatizira. Večina intervjuvanih mladostnikov namreč ni bilo zadovoljnih z bivanjem v zavodu, kot so povedali sami, so nekateri

navkljub temu začeli s še hujšimi oblikami prestopniškega vedenja. Vzrok za neuspešno podporo v zavodu je, po mnenju strokovne delavke, predvsem čas, kdaj so mladostniki nameščeni v zavod. V večini primerov so mladostniki v zavod nameščeni v času adolescence, ko se upirajo ljudem, ki jih želijo nadzirati in postavljati meje. Zato so se s prestopniškim vedenjem na nek način upirali zavodu in zaposlenim, ki so želeli pomagati.

Kateri dejavniki v življenju mladostnika, ki je razvil prestopniško vedenje, delujejo podporno oz. varovalno?

Pri mladostnikih, ki so razvili prestopniško vedenje, navadno vsak najprej pomisli na dejavnike, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja. Tudi sami mladostniki v večini najprej pomislijo in govorijo o slabih stvareh, ki so se jim dogajale v življenju, pozabijo pa na podporo, ki so je bili deležni v njihovem najbolj težavnem obdobju in danes. Masten (2001, str. 235) odpornost poimenuje, kot »vsakdanji čudež«, ki ga v sebi nosi vsak otrok, družina, skupina in skupnost. V preteklosti je veljalo, da je odpornost nekaj, s čimer se rodimo, danes pa številni avtorji (Pušnik, 1999; Mikuš Kos, 2001; Kobolt in Pelc Zupančič, 2010; Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019) poudarjajo, da je to nekaj, kar se lahko naučimo, razvijemo in krepimo. Prav to pa sem v intervjujih ugotovila tudi sama, s tem, ko sem mladostnike spodbudila h govoru o podpornih dejavnikih, so sami kmalu odkrili te dejavnike in jih ubesedili. Ob tem pa so se nekateri mladostniki zamislili, ko so spoznali, kolikšne podpore so deležni in večini od njih je bilo žal za vse slabe stvari, ki so jih s svojimi dejanji povzročili tem osebam. Pomembno je, da je mladostnik obkrožen z osebami, ki mu njegove vire moči pomagajo krepiti in razvijati.

Odpornost ima tri glavne vire: notranji viri moči osebe, zunanja podpora osebe (družina, šola, socialna mreža) in sposobnosti osebe za spretno reševanje problemov (Kobolt in Pelc Zupančič, 2010). Tudi sama sem iz pripovedi mladostnikov izločila tiste dejavnike, ki so predstavljali zunanji vir podpore mladostnika, in tiste, ki so predstavljali notranji vir podpore. Nekateri mladostniki so imeli oz. imajo več podpornih dejavnikov, drugi pa bolj malo. Strokovne delavke so v intervjujih poudarile, da je težko posploševati prisotnost podpornih dejavnikov pri mladostnikih, saj je veliko mladostnikov, ki nimajo nobene podpore zunaj zavoda, veliko pa je tudi takih, ki to podporo imajo. Bolj kot o preteklih dejavnikih so mladostniki govorili o podpornih dejavnikih, ki jih imajo danes, predvsem o osebnih spremembah, ki so jih uspeli doseči.

Zunanji vir podpore mladostnikov po njihovem mnenju predstavlja predvsem njihova družina, saj je večina mladostnikov navedla vsaj eno osebo iz družine, ki mu je v podporo. Mikuš Kos

(1997) in Domiter Protner (2011) namreč navajata, da je eden izmed podpornih dejavnikov ugoden čustveni odnos z vsaj eno osebo v družini ali zunaj nje.

Družina je lahko pomemben dejavnik, ki ogroža mladostnika pri njegovem razvoju, zato je vsaka podpora družinskega člana dobrodošla, saj lahko deluje kot velika spodbuda za spremembe. Podpora družine se je kazala predvsem v primerih, ko so se starši trudili, da bi mladostnik prenehal s prestopniškim vedenjem, se zanimali zanj, ga podpirali, v enem primeru je ob odsotnosti podpore družine podporo prevzel mladostnikov brat, ki je mladostniku pomagal v najtežjih časih. Strokovne delavke so kot pomemben podporni dejavnik navedle tudi kvalitetno preživljanje prostega časa, ki je lahko pomembna preventiva pred uživanjem drog in izvrševanjem kaznivih dejanj. Kljub temu, da so mladostniki kot pomemben podporni dejavnik izpostavili družino, so strokovne delavke poudarile, da podpora družine ni v vseh primerih dobrodošla, več staršev nima znanja, kaj deluje na mladostnika podporno oz. varovalno in tako mislijo, da otroku pomagajo, a mu s tem delajo še večjo škodo.

Poleg družine je zunanji vir podpore, ki so ga zaznali mladostniki, tudi PD Radeče. Številni mladostniki so poudarili podporo pedagogov in drugih zaposlenih v PD. Več mladostnikov se je strinjalo, da so imeli v PD čas za razmislek in spremembe. V PD je podporno delovalo predvsem sodelovanje s pedagogi, saj so mladostniki od njih dobili dobre spodbude za prihodnost in podporo v dani situaciji. Pred namestitvijo v PD pa so skoraj vsi mladostniki izkusili bivanje v drugih vzgojno-izobraževalnih zavodih. Mladostniki niso omenili, da bi bili tam deležni podpore, po mnenju strokovnih delavk so se tam zaposleni zavzeli za mladostnike, vendar so bili sami mladostniki v takšnem obdobju, da pomoči niti niso sprejeli, kar povedo tudi mladostniki sami.

Mikuš Kos (1997) in Domiter Protner (2011) navajata, da so podporni dejavniki tudi šolska uspešnost in dobro počutje v šoli, podpora učiteljev/svetovalnih delavcev/sošolcev. Mladostniki o tej vrsti podpore niso veliko govorili. V preteklosti so strokovni delavci, kot so povedali nekateri mladostniki, sicer opozarjali mladostnika in se trudili, da bi mu pomagali, vendar kot sami povedo, njihovih usmeritev niso poslušali. Intervjuvani mladostniki pa povedo, da so vključeni v izobraževanje v PD Radeče, večina od njih pa ima tudi jasne cilje, da si želijo končati šolanje v PD, kar je lahko pomemben podporni dejavnik mladostnikov. Po Priročniku za mladoletne osebe ob nastopu ukrepa oddaje v PD (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017) se mora namreč vzgojni ukrep oddaje v PD izvajati tako, da mladostniku

omogoča izobraževanje in usposabljanje za delo, poleg tega pa mora imeti mladostnik možnost za športno, kulturno in ustvarjalno udejstvovanje.

Manjši del mladostnikov pa je kot podporni dejavnik izpostavil tudi družbo. Predvsem v primerih, ko mladostniki niso izpostavili družine kot podporni dejavnik. Kobolt in Pelc Zupančič (2010, str. 76–80) navajata, da na mladostnika deluje podporno vključenost in pripadnost določeni skupini, sposobnost prevzemanja različnih vlog v skupini in širše socialno okolje. Vendar je pomembno tudi, kakšno podporo mladostniki dobijo od družbe, veliko mladostnikov je namreč spoznalo, da družba iz preteklosti ni predstavljala pravih prijateljev, na katere bi se lahko zanesli.

Poleg zunanjih virov podpore so mladostniki razvili zelo pomemben in širok spekter notranjih podpornih dejavnikov. Kobolt in Pelc Zupančič (2010, str. 76–80) kot podporne dejavnike mladostnikov navajata proaktivno orientacijo (posameznik je prepričan v lasten uspeh in je samoiniciativen), razvit samoregulacijski sistem posameznika, sposobnost samokontrole nad mišljenjem, emocijami in vedenjem ipd. Mešl in Kodele (2016a) navajata še nekatere druge dejavnike, kot so npr. vztrajnost, borbenost, osebna moč, pozitivnost, organiziranost ipd. Več teh podpornih dejavnikov pa je bilo zaslediti pri mladostnikih. Mladostniki govorijo o spremenjenem načinu mišljenja, ki se kaže kot spoznanje, da uživanje drog in izvrševanje kaznivih dejanj ne prinese nič dobrega, danes pa imajo tudi drugačne interese in vrednote, kot so jih imeli včasih, ko sta jim bila pomembna le denar in zabava. Začeli so se zavedati, da sami oblikujejo svojo usodo, zato morajo najprej oni sami priti do določenih spoznaj in sprememb. Spoznali so, da so več stvari v življenju naredili narobe, za katere jim je tudi žal. Mladostnikom je pomemben podporni dejavnik tudi njihova pozitivnost in optimističnost, saj je večina mladostnikov prepričana v to, da jim bo uspelo, pri tem pa jih usmerjajo jasni cilji za prihodnost, ki si jih je zastavila večina mladostnikov. Večina ima cilj, da konča šolo, se zaposli, si ustvari družino ipd. Ob tem pa jih podpira tudi njihova misel, da so že naredili določene spremembe, da imajo danes drugačne interese, vrednote ter želje za prihodnost, da znajo ravnati z jezo, da so močni in sposobni narediti določene spremembe v svojem življenju.

Kakšna je vloga strokovnih delavcev PD Radeče pri krepitvi dejavnikov, ki so mladostniku v podporo in blaženju dejavnikov, ki mladostnika na njegovi poti ovirajo oz. zanj predstavljajo tveganje?

Mladostniki so povedali, da so jim zaposlene strokovne delavke v PD v veliko podporo, prav tako so se s tem strinjale tudi strokovne delavke. Izpostavile so številne dejavnosti in dejavnike,

ki na mladostnike nameščene v PD delujejo podporno. Prvo varovalo mladostniku predstavlja že sama namestitev v PD, saj so tako oddaljeni od dejavnikov, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja pri mladostniku. Tako imajo manj možnosti za izvrševanje kaznivih dejanj, uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc in so deležni spodbud za abstinenco od prepovedanih drog. V Priročniku za mladoletne osebe ob nastopu ukrepa oddaje v PD (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017) je zapisano, da obravnava na vseh ravneh temelji na upoštevanju hišnega reda in osebnega načrta mladostnika, pri tem pa je pomembna tudi abstinenca od psihoaktivnih snovi.

Delo z mladostniki je organizirano tako, da omogoča usposabljanje za življenje na prostosti in jih odvrača od ponavljanja kaznivih dejanj. Glavni cilj je, da bodo mladostniki po prestajanju kazni živeli v skladu z veljavnimi pravnimi in moralnimi normami (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017). Strokovne delavke pa so še bolj nazorno predstavile, kako poteka usposabljanje mladostnikov za življenje na prostosti. V ta namen mladostnike učijo različnih veščin za življenje, od najbolj osnovnih stvari, do bolj zahtevnih opravil, krepijo njihove delovne navade, jih učijo veščin dobrih odnosov, prevzemanja odgovornosti, nenasilne komunikacije, reševanja konfliktov, spodbujajo jih k samoiniciativnosti ipd. Poleg tega pa je za mladostnika podporno tudi načrtovanje življenja po odpustu, spoznavanje institucij, ki nudijo pomoč in podporo, iskanje nadomestnih namestitev za čas po odpustu in varčevanje denarnih nagrad za čas po odpustu.

Strokovne delavke so kot podporne dejavnike navedle tudi dejavnosti, ki so zapisane v Priročniku za mladoletne osebe ob nastopu ukrepa oddaje v PD (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017). Zapisano je, da program temelji na skupinskih in individualnih oblikah pomoči in na sodelovanju z zunanjim okoljem. Cilji so vzgojno-izobraževalni ter usmerjeni k socialni integraciji mladostnikov. Celotno delo z mladostniki je strukturirano na način, da se jim kvalitetno zapolni celoten dan. V vsakodnevne dejavnosti vključujejo delo, izobraževanje, vzgojo in načrtovanje prostočasnih dejavnosti. V PD se lahko vsi mladostniki vključijo v izobraževanje (osnovnošolsko, nižje poklicno ali srednje poklicno izobraževanje). V delavnicah (mizarski, kovinarski, ličarski, kuharski ipd.) poteka tudi delovno usposabljanje, tako lahko mladostniki ob odhodu iz zavoda dobijo potrdilo o delovni usposobljenosti (Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij, 2017). Strokovne delavke so v intervjujih bolj poudarile podporo, ki jo prejmemo mladostniki v zavodu in ne toliko sodelovanja z okoljem. Kot zelo pomemben podporni dejavnik so strokovne delavke navedle strukturiran čas in pa kvalitetno preživljanje prostega časa, česar mladostniki pred namestitivijo v zavod niso bili navajeni.

Strokovne delavke so menile, da se s tem mladostniki naučijo, da si lahko koristno zapolnijo in organizirajo čas. Poleg tega pa se z vključevanjem v razne aktivnosti naučijo, kaj lahko vse počnejo v prostem času, ne samo, da uživajo dovoljene in nedovoljene substance ter se poslužujejo prestopniškega vedenja.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019) navajata, da se mladostnik v procesu pomoči nauči prevzeti odgovornost za svoja dejanja in se odločiti, da ne bo ravnal nasilno. Pokazatelji učinkovite pomoči bi bili novo učenje, spremenjeno vedenje, več samospoštovanja, manj stresa in več moči za obvladovanje življenja (prav tam). To so poudarile tudi v raziskavi sodelujoče strokovne delavke, in sicer, da mora mladostnik najprej priti do spoznanja, da mora v svojem življenju nekaj spremeniti, mora se soočiti z realnostjo in posledicami svojih dejanj, da vse to spozna, pa je pomemben tudi čas. Mladostniki so v PD po navadi nameščeni, ko so blizu polnoletnosti in navadno se šele takrat začnejo zavedati, da je zadnji čas za spremembe. To prispeva k temu, da začnejo na svoja dejanja in trenutni položaj gledati drugače kot prej, ko se niso zavedali, da delajo kaj narobe.

Pomemben poudarek pri podpori mladostnikov so strokovne delavke dale tudi socialni mreži. Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 170) navajata, da je socialna mreža otroka ključni vir pomoči in jo je za uspešno pomoč potrebno upoštevati. Pri tem pa se je pomembno zavedati, da to niso samo starši in njegovi najbližji. Socialna mreža otroka je lahko po eni strani vir moči, prijateljstva samospoštovanja, v nasprotnem primeru pa je lahko vir stresa, pritiskov, izkoriščanja in zlorabe, zato jo je pri vsakem posamezniku potrebno posebej raziskati. Glavna naloga socialnih delavcev je, da odkrijejo, raziščejo in mobilizirajo otrokove socialne mreže ali pa soustvarijo nove (prav tam). V PD se zavzemajo za ohranjanje socialne mreže in krepitev mladostnikove socialne mreže, kar uresničujejo z obiski, izhodi, možnostjo dopisovanja in telefonskih klicev. Zavedajo se namreč, da je socialna mreža mladostnika lahko pomemben vir motivacije za spremembe mladostnika. Pri tem pa so pozorni tudi na to, ali so stiki za mladostnika podporni. V primeru, da ugotovijo, da oseba, ki prihaja k mladostniku na obisk nanj ne deluje podporno v pravem pomenu besede, lahko stike izvajajo pod nadzorom, s tem pa zmanjšujejo dejavnike, ki prispevajo k prestopništvu. Kot so navedle strokovne delavke je pomembno sodelovanje tudi z družino, saj kjer rešujejo probleme s prestopniškim vedenjem otrok oz. mladostnikov, so ranljivi tako mladostniki kot tudi družina sama.

Pomembno je sodelovanje z mladostnikom, da so vključeni v pogovore in v njih tudi aktivno sodelujejo. Kot so navedle nekatere strokovne delavke, je pomembno, da se vzpostavi varen in

zaupen odnos, kjer se mladostnika spodbuja, išče možne rešitve, spodbuja k odkrivanju in krepitvi lastnih sposobnosti. Loreman (2009) poudarja koncept spoštovanja otroštva. Koncept se nanaša na to, da se otroka sliši, da dobi pravico do resničnosti, ima pravico do vseh čustev in se ga obravnava resno s strani odraslih oseb. Zato je zelo pomembno, da delamo z otrokom in vsemi drugimi udeleženimi v problemu in ne zgolj zanj, brez njegovega glasu (prav tam).

5.1. Prispevek in omejitve raziskave

Prispevek raziskave vidim predvsem v tem, da sem poleg dejavnikov, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja, na katere se navezuje večina raziskav, raziskala tudi podporne dejavnike mladostnikov. Te dejavnike sem raziskala s perspektive socialnega dela, saj sem upoštevala perspektivo mladostnikov, pomen krepitve moči in podpornih dejavnikov v življenju mladostnika, pozorna sem bila na vse dejavnike, ki so povezani z življenjem mladostnika, med intervjuvanjem sem preverjala razumevanje in uporabljala jezik socialnega dela, pri tem pa sem upoštevala tudi ugotovitve ACE študij, ki so bile izvedene v tujini. Prispevek vidim tudi v tem, da sem v raziskavo vključila zaposlene strokovne delavce v PD Radeče in raziskala, kako blažijo dejavnike, ki so mladostnika spodbudili k prestopniškemu vedenju in kako krepijo podporne dejavnike mladostnikov. Menim, da je bil ustrezen tudi oris zakonodaje na področju dela z mladimi, ki so razvili prestopniško vedenje, saj je obdobje, ko nastaja nov zakon o obravnavi mladostnikov in se porajajo vprašanja, kateri zakon je sedaj v veljavi za obravnavo mladostnikov.

Največjo omejitev raziskave vidim v tem, da rezultatov ne morem posplošiti na celotno populacijo, saj je bil vzorec mladostnikov (5) in zaposlenih (4) majhen. Zaradi situacije COVID-19 nisem mogla opraviti več intervjujev z mladostniki, saj se je PD zaprl za zunanje obiskovalce. Kot omejitev bi navedla tudi izbor vzorca mladostnikov, ki je obsegal mladostnike, ki so želeli sodelovati. Zavedam pa se, da bi lahko z intervjuvanjem drugih mladostnikov prišla do drugačnih ugotovitev. Po analizi intervjujev sem ugotovila, da bi mi pri moji raziskavi prišle prav še druge informacije, na katere med intervjuvanjem nisem bila pozorna. V primeru, da bi še enkrat opravljala intervjuje z mladostniki, bi si vnaprej pripravila vodilo za intervju, ki bi bilo delno standardizirano in ne bi imela zapisanih samo določenih tem, o katerih se želim z mladostnikom pogovoriti.

Odgovore zaposlenih sem zaradi COVID-19 sitaucije pridobila preko elektronske pošte, ki sem jih v večini lahko dopolnila preko telefonskega pogovora (v enem primeru tega nisem mogla izvesti, kar je vplivalo na obseg in vsebino dobljenih informacij). Zbiranje podatkov na ta način

mi je predstavljalo veliko oviro, saj s strokovnimi delavkami nisem imela osebnega stika in se je bilo težko razumeti brez dodatne razlage in podvprašanj.

6. SKLEPI

V tem poglavju bom predstavila ključne ugotovitve raziskave, izvedene z mladostniki v PD in tam zaposlenimi strokovnimi delavkami. Ugotovitve se nanašajo le na vzorec mladostnikov in strokovnih delavk, ki so sodelovali v raziskavi.

- K razvoju prestopniškega vedenja pri mladostniku je prispevalo več različnih dejavnikov in ne le eden.
- Vsak dejavnik različno deluje na mladostnika, enemu mladostniku je lahko določen dejavnik v podporo, medtem, ko drugemu mladostniku enak dejavnik predstavlja tveganje za razvoj prestopniškega vedenja.
- Dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja pri mladostnikih, so družina, družba, uživanje dovoljenih in nedovoljenih drog, osebne značilnosti, bivanje v vzgojnih zavodih, šola ipd.
- Mladostniki so se v družini soočali z različnimi izzivi, kar je prispevalo k prestopniškemu vedenju (ločitev oz. razveza staršev, vzgojne strategije staršev, alkoholizem, starši, ki se soočajo s težavami v duševnem zdravju, prestajanje zaporne kazni s strani staršev, priseljenost družin ipd.).
- Pomemben dejavnik, ki je prispeval k razvoju prestopniškega vedenja, je tudi slab vpliv družbe, saj je mladostnika nagovarjala k prestopniškemu vedenju.
- Prestopniška vedenja so se pri večini mladostnikov stopnjevala, vsi mladostniki so začeli z uživanjem drog pogosto že v osnovni šoli, kar je preraslo v izvrševanje kaznivih dejanj.
- Večina mladostnikov je izpostavila, da so bili včasih zelo impulzivni in so se hitro razjezili.
- Večina mladostnikov je bila pred namestitvijo v PD nameščena že v druge vzgojno-izobraževalne zavode.
- Mladostniki v svojem življenju prepoznajo notranje in zunanje vire podpore. Viri podpore se razlikujejo, kot se razlikuje tudi količina podpore, ki so jo deležni mladostniki.
- Notranji viri podpore pri mladostnikih so predvsem spremenjen pogled na življenje, jasni cilji za prihodnost, prepričanje v uspeh in zavedanje, da je njihova prihodnost odvisna od njih samih.

- Pomemben dejavnik zunanje podpore je po mnenju mladostnikov družina oz. posamezni družinski člani, v primeru, ko mladostniki nimajo podpore družine, je pomembna podpora družbe. Pomemben vir podpore so tudi strokovne delavke v PD.
- Strokovne delavke so izpostavile problem neustrezne podpore mladostnikov, predvsem staršev, ki nimajo znanja, kaj mladostniku predstavlja pravo podporo in kaj ne.
- Podpora mladostnikom v PD poteka preko vzgoje, izobraževanja, usmerjanja in pogovorov z mladostniki. Na mladostnika deluje podporno strukturiranje časa, kvalitetno preživljanje prostega časa, jasno postavljena pravila in meje.
- V PD podporne dejavnike mladostnikov krepijo z ohranjanjem in krepitvijo socialne mreže, pomembno je tudi sodelovanje z družino.
- V PD se mladostnike »opremlja« za življenje na prostosti, odvrača se jih od kaznivih dejanj, spodbuja se jih k abstinenci od prepovedanih drog, uči se jih raznih veščin za življenje (vzpostavljanja odnosov, komunikacije, vsakodnevnih opravil ipd.).

7. PREDLOGI

- Koristno bi bilo več pozornosti in izobraževanj nameniti parom, ki se odločajo za starševstvo ali pa so v začetnem obdobju starševstva, saj v tem času potrebujejo največ podpore in znanja, kako skrbeti, varovati in vzgajati svoje otroke. Razni izzivi v družini so namreč pogosto razlog za razvoj prestopniškega vedenja.

- Potrebno bi bilo tudi več preventivnega dela v šolah v obliki delavnic, izobraževanj na temo obvladovanja jeze mladostnikov, primerne komunikacije med mladostniki, dovoljenih in nedovoljenih substanc, kaznivih dejanj in kvalitetnega preživljanja prostega časa. Predlagam, da bi bil večji poudarek na delavnicah na izkustvenem učenju, kar bi mladostnikom omogočilo večjo vključenost v same delavnice in pridobitev novih znanj za ravnanje. Znanja obvladovanja jeze, primerne komunikacije in kvalitetnega preživljanja prostega časa bi bilo smiselno podkrepiti z izkustvenim učenjem na vsakdanjih praktičnih primerih.

- Za nadaljnje raziskovanje predlagam raziskovanje na večjem vzorcu mladostnikov. Predlagam, da raziskovalec mladostnike pozna že pred opravljanjem intervjujev, v mojem primeru se je to izkazalo kot zelo dobro, saj je bila komunikacija bolj sproščena, pridobila pa sem tudi kar goste besedne opise. Glede na to, da so mladostniki v večini primerov pripovedovali o svojem življenju zelo prepleteno, bi bilo smiselno vodilo za intervju bolj strukturirati, saj bi bili kot intervjuvanci lahko tako bolj pozorni na določene informacije in bi jih res pridobil od vseh mladostnikov. Glede intervjujev z zaposlenimi pa predlagam, da se razišče, kako drugi zaposleni v PD Radeče (učitelji, delovni inštruktorji) in zunanji sodelavci zavoda (psiholog, psihiater, zdravstveni delavci) prispevajo k podpori mladostnikov.

- Predlagam izvedbo raziskave na temo podpornih dejavnikov pri osebah, ki so bile nameščene v PD ali druge vzgojno-izobraževalne zavode po Sloveniji, in jim je uspelo zgraditi novo življenje ter niso zašli nazaj k izvrševanju kaznivih dejanj.

8. UPORABLJENA LITERATURA

Adverse Childhood Experiences (ACEs). (b.d.). Pridobljeno 27. 09. 2019 s https://www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/acestudy/index.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fviolenceprevention%2Facestudy%2Findex.html

Aljaž, I. (2009). *Psihosocialne značilnosti mladoletniškega prestopništva* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Andrejč, A. (2014). Negativni učinki razveze staršev na otroke in mladostnike. *Socialno delo*, 53(1), 25–41.

Antončič, E. (2005). *Medvrstniško nasilje in prestopniško vedenje otrok in mladostnikov.* V Črnak-Meglič, A. (ur.), *Otroci in mladina v prehodni družbi: analiza položaja v Sloveniji* (str. 261–279). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.

Bavcon, L., & Šelih, A. (2003). *Kazensko pravo. Splošni del.* Ljubljana: Uradni list RS.

Blum, P. (2001). *A teacher's guide to anger management*. London, New York: Routledge Falmer, Taylor & Francis Group.

Brinc, F. (2000). *Pojavnost mladoletniškega prestopništva v svetu in v Sloveniji*. V Šelih, A. (ur) (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih* (str. 113–135). Ljubljana: Bonex.

Centers for Disease Control and Prevention. (2019). *Preventing Adverse Childhood Experiences: Leveraging the Best Available Evidence.* Pridobljeno 20. 12. 2019 s https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/preventingACES-508.pdf

Constable, R., & Lee, D. B. (2004). *Social work with families: content and process*. Chicago, Illinois: Lyceum Books Inc.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2000). *Socialno delo z otroki in mladoletniki med pomočjo in prisilo*. V Šelih, A. (ur.), *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih* (str. 77–88). Ljubljana: Bonex.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2003). Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42(4/5), 199–203.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2011). *Soustvarjanje v delovnem odnosu: izvirni delovni projekt pomoči.* V Šugman Bohinc, L. (ur.), *Učenci z učnimi težavami: izvirni delovni projekt pomoči* (str. 15–35). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino soustvarjanju želenih izidov in družinske razvidnosti.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N. & Možina, M. (2005). *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Dekleva, B. (2010). Mladinsko prestopništvo v Sloveniji v mednarodni primerjavi. *Socialna pedagogika,* 14(4), 383–404, 461–493.

Domiter Protner, K. (2011). Vloga šole pri prepoznavanju izpostavljenosti otrok nasilju v družini. *Socialno delo*, 50(5), 317–327.

Družinski zakonik (DZ) (2017). Ur. l. RS, 15/2017, 21/18 – ZNOrg, 22/19 in 67/19 – ZMatR-C.

Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American Journal of Preventive Medicine, 14*(4), 245–258.

Fenwick, E. & Smith, T. prevedel Kalčič, U. (1997). *Adolescenca – Priročnik preživetja za starše in mladostnike.* Ljubljana: Založba Kres.

Filipčič, K. (2000). *Obravnavanje otrok, (domnevnih) storilcev kaznivih dejanj.* V Šelih, A. (ur) (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih* (str. 165–180). Ljubljana: Bonex.

Gladović, S. (2011). *Obravnava mladostnika s težavami v odraščanju* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Hrovat Kuhar, E. (2015). *Vsak želi biti srečen le, da mnogi ne vedo kako! (Odnosi v družini).* V Mrgole, A, Švaljek, Z., Vilotič, A. & Breitenberger, N. (ur.), *Odgovori sodobnim izzivom odraščanja: zbornik ob 25-letnici delovanja TOM telefona* (str. 103–115). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.

Jug, V. (2015). Osebnost in vrednote pri mladostniških prestopnikih. *Anthropos*, 47(1/2), 9–34.

Kandare Šoljaga, A. (2017). *Najstniki: praktični vodnik za starše*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kazenski zakonik (KZ-1-UPB2) (2012). Ur. l. RS, 50/2012 – UPB, 6/16 – popr., 54/15, 38/16, 27/17 in 23/20.

Kazenski zakonik (KZ-UPB1) (2004). Ur. l. RS, 95/2004 – UPB in 55/08 – KZ-1.

Kobolt, A. (2010). *Izstopajoče vedenje, šola, družbeni kontekst.* V Kobolt, A. Caf, B., Brenčič, I., Lesar, I., Rapuš Pavel, J., Pelc Zupančič, K., Peček, M., Metljak, U., & Potočnik, Š. *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* (str. 7–23). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Kobolt, A., & Pelc Zupančič, K. (2010). *Od individualnih razlik preko drugačnosti do psihosocialnih težav ali uravnoteženega razvoja.* V Kobolt, A. Caf, B., Brenčič, I., Lesar, I., Rapuš Pavel, J., Pelc Zupančič, K., Peček, M., Metljak, U., & Potočnik, Š. *Izstopajoče vedenje in pedagoški odzivi* (str. 55–86). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Krajnčan, M., & Miklavžin, P. (2010). *Zdravje mladostnikov*. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje.

Lisec, M. & Metelko Lisec, T. (2004). *Vzpostavljanje programa socialnega treninga: vsebina, načrti in dileme.* V Meško, G. (ur.), *Preprečevanje krimninalitete: teorija, praksa in dileme* (str. 223–234). Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani.

Loreman, T. (2009). *Respecting Childhood*. London: Continuum.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic. Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56(3), 227–238.

Mesec, B., Rape, T. (ur.) & Rihter, L. (ur.) (2009). *Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo*. Ljubljana: FSD.

Meško, G. (1997). *Družinske vezi na zatožni klopi?.* Ljubljana: Educy.

Mešl, N. & Kodele, T. (2016a). *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti.* Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mešl, N., & Kodele, T. (2016b). Udejanjanje sodobne doktrine socialnega dela. *Socialno delo*, 55(3), 109–122.

Mezgec, Š. (2014). *Povezanost med prestopniškim vedenjem in kvaliteto družinskih odnosov pri mladostnikih* (Diplomsko delo). Ljubljana: Teološka fakulteta.

Mihevc Ponikvar, B. & Rok Simon, M. (2009). *Zdravje mladostnikov in mlajših odraslih.* V Rakar, T. & Boljka, U., *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009* (str. 95–110). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport

Mikluš, M. (2019). *Vpliv družinskih dejavnikov na razvoj mladostniškega prestopniškega vedenja* (Magistrsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Mikuš Kos, A. & Slodnjak, V. (2000). *Nesreče, travmatski dogodki in šola: pomoč v stiski.* Ljubljana: Dzs.

Mikuš Kos, A. (1991). *Šola in duševno zdravje.* Murska Sobota: Pomurska založba.

Mikuš Kos, A. (1997). *Psihosocialni vidik trpinčenja otrok*. V Satler, A. J., *Trpinčen otrok*. Ljubljana: Meridiana.

Mikuš Kos, A. (1999). *Teoretični koncepti nastanka in vzdrževanja psihosocialnih in psihiatričnih motenj v otroštvu.* V Kraševec Ravnak, E. (ur.), *Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov* (str. 15–41). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.

Mikuš Kos, A. (2001). *Psihična odpornost, varovalni dejavniki in procesi ter obvladovanje travme*. V Samec, T., & Slodnjak, V. (ur.), *Psihične travme v otroštvu in adolescenci* (str. 36–48). Ljubljana: Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše in Inštitut za psihologijo osebnosti.

Ministrstvo za pravosodje. (2020). *Zakon o obravnavanju mladoletnih storilcev kaznivih dejanj*. Pridobljeno 6. 1. 2020 s https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebina/386157?disposition=inline

Moore, C. (2014). *The resilience breakthrough: 27 tools for turning adversity into action.* Austin, Texas: Greenleaf Book Groups Press.

Mrežar, A. (2013). *Dejavniki odraščanja pri mladostnikih v Prevzgojnem domu Radeče* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Mrgole, A. & Mrgole, L. (2016). *Izštekani najstniki in starši, ki štekajo: starši – tukaj in zdaj*. Kamnik: Zavod Vezal.

Pajić, S. (2009). *Socialni dejavniki, ki vplivajo na nastanek mladoletniškega prestopništva* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Pečnik, T. (2007). *Vloga družine pri mladostniškem prestopništvu* (Diplomsko delo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pinter, B. (2015). *Spolnost in telesno dozorevanje mladih.* V Mrgole, A, Švaljek, Z., Vilotič, A. & Breitenberger, N. (ur.), *Odgovori sodobnim izzivom odraščanja: zbornik ob 25-letnici delovanja TOM telefona* (str. 35–46). Ljubljana: Zveza prijateljev mladine.

Poštrak, M. (2006). Nasilje kot sporočilo. *Šolsko svetovalno delo* 11(3-4), 3–8.

Pravilniku o izvrševanju vzgojnega ukrepa oddaje mladoletnika v prevzgojni dom (2000). Ur. l. RS, 73/2000, 127/06 in 74/09.

Pušnik, M. (1999). *Vrstniško nasilje v šoli.* Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Rener, T. (2000). *Ranljivost, mladi in zasebno okolje*. V Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M. & Tivadar, B. *Socialna ranljivost mladih* (str. 91-118). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino: Aristej.

Statistični urad Republike Slovenije. (2018). *Obsojene mladoletne osebe.* Pridobljeno 20. 12. 2019 s https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/

Švab, A. (2006). *Družinske spremembe.* V Rener. T., Sedmak, M., Švab, A. & Urek, M. *Družine in družinsko življenje v Sloveniji* (str. 63–87). Koper: Založba Annales.

Tivadar, B. (2000). *Mladost kot problem: dejavniki prestopniškega vedenja*. V Ule, M., Rener, T., Mencin Čeplak, M. & Tivadar, B. *Socialna ranljivost mladih* (str. 143–171). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino: Aristej.

Tomelj, J. (2014). *Odklonsko vedenje* (Diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vede.

Tomori, M. (2000). *Psihosocialni dejavniki pri mladoletniškem prestopništvu*. V Šelih, A. (ur) (2000). *Prestopniško in odklonsko vedenje mladih* (str. 89–111). Ljubljana: Bonex.

Tomori, M., Stergar, E., Pinter, B., Rus Makovec, M. & Stikovič, S. (1998). *Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih.* Ljubljana: Psihiatrična klinika.

Ule, M. (2008). *Za vedno mladi?: Socialna psihologija odraščanja.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij. (2017). *Priročnik za mladoletne osebe ob nastopu ukrepa oddaje v prevzgojni dom.* Pridobljeno 4. 4. 2020 s http://mp.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/UIKS/Vsebina_strani/2017_Prirocnik_za_mladoletnike.pdf

Uprava RS za izvrševanje kazenskih sankcij. (2019). *Prevzgojni dom Radeče*. Pridobljeno 4. 4. 2020 s https://www.gov.si/drzavni-organi/organi-v-sestavi/uprava-za-izvrsevanje-kazenskih-sankcij/o-upravi/prevzgojni-dom-radece/

Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1-UPB1) (2006). Ur. l. RS, 110/2006 – UPB, 76/08, 40/09, 9/11 – ZP-1G, 96/12 – ZPIZ-2, 109/12, 54/15 in 11/18.

Zakon o kazenskem postopku (ZKP-UPB4) (2007). Ur. l. RS, 32/2007 – UPB, 47/13, 87/14, 8/16 – odl. US, 64/16 – odl. US, 65/16 – odl. US, 66/17 – ORZKP153,154, 22/19 in 55/20 – odl. US.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1) (2004). Ur. l. RS, 69/2004 - UPB, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US, 82/15 – odl. US, 15/17 – DZ in 30/18 – ZSVI.

9. PRILOGE

9.1. Vodilo za intervju z mladostniki v PD Radeče

Glavo vprašanje: Opiši mi tvojo življenjsko zgodbo.

Teme, ki me znotraj glavnega vprašanja zanimajo:

- Podporni dejavniki/dejavniki, ki so prispevali k razvoju prestopniškega vedenja
- Družina
- Šola
- Prijatelji
- Socialno okolje
- Osebne značilnosti

9.2. Vodilo za intervju s strokovnimi delavkami v PD Radeče

Kakšno delo obsega vaše delovno mesto?

Pri mladostnikih, ki so razvili prestopniško vedenje, se je v njihovem življenju nabralo, kar nekaj dejavnikov, ki so prispevali k temu, da je mladostnik začel s prestopniškim vedenjem. Kateri so po vašem mnenju in glede na vaše izkušnje sodelovanja z mladostniki v PD Radeče tisti dejavniki, ki mladostnike na njihovi poti ovirajo oz. predstavljajo tveganje zanje?

Kaj pa nanje po vašem mnenju deluje varovalno, podporno?

Kako vi vidite vašo vlogo pri zmanjševanju/odpravljanju teh dejavnikov oz. pri krepitvi tistih dejavnikov, ki so mladostnikom v podporo in pomoč?

Kaj bi zase rekli, da vas pri delu z mladostniki v PD podpira (znanja, veščine, spretnosti ipd.), kaj vam pa predstavlja največjo oviro (ovire)?

9.3. Odprto kodiranje

9.3.1. Intervjuji z mladostniki

Št. Izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Nadkategorija	Tema
A1	*Na začetku sem itak v Bosni žveu, fotr me je prpelu od dol sem, ker ni mel tko popolnega nadzora nad mano.*	Želja očeta po nadzoru nad sinovim življenjem	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
A2	*Začel sem čike kadit in alkohol pa to. Pol ko sem pršu sem v osnovno šolo ajde neki časa je še šlo. Po enem letu sem začel kadit travo. Ni bla še tak panika, nisem še tako redno kadil, če je kdo od starejših tko kadil sem šel zraven. Pol se je pa začel počasi. Itak ne moreš skos kaditi na tuj račun moreš tudi sam kdaj.*	Začetek kajenja cigaret, uživanja alkohola in kajenja trave v OŠ	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
A3	*Drugače mi ni nič manjkal karkoli sem rabu za oblečt, za jest, za pit sem mel, denarja tko mi pa ni dal. Sem reku rabim denar za čike, mi ga ni dal, pol se je sprijaznil s tem in je šel v trgovino mi kupu čike in mi jih dal.*	Materialna preskrbljenost	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
A4	*Ni mi dal pa denarja tko sploh, ker je vedu, da bom šel še kej druzga kupt.*	Nadzor nad denarjem s strani očeta	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
A5	*Ja in tako se je začelo majhne tatvine, sitne stvari.* *Pol pa kolesa, motorje, na koncu pa že avto, ropi, vlomi v stanovanja. Dobro to še nekako lahko zbežiš pred policijo,*	Kraje Ropi Vlomi	Oblike		Prestopniško vedenje
A6	*pol so se pa začela še hujša dejanja. Sem začel s kokainom, s trdimi drogami.*	Uživanje drog	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
A7	*Ja in pol je bilo vse dražje, vse več in več denarja si rabu.*	PV[12] zaradi potrebe po denarju za nakup droge	Razlog		Prestopniško vedenje
A8	*Pol so se pa začeli pretepi, izsiljevanja za denar, ni da ni.*	Pretepi Izsiljevanja	Oblike		Prestopniško vedenje
A9	*Ko sem šel od doma enkrat in ko me je policija dobila itak otrok sem bil. So me slekli in me slikal, pa so me vprašal zakaj imam modrice. Pa sem reku, da*	Laž o nasilju s strani očeta	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika

[12] V kodiranju (odprtem in osnem) bom na določenih mestih za prestopniško vedenje uporabljala okrajšavo PV.

	sem jih od fotra dobil, ker nisem bil priden.				
A10	*Pol so pa fotru dali prijavo ne, mene so dali v krizni center, ker ne morem bit več doma, ker je fotr nasilen.*	Bivanje v kriznem centru	Namestitev v krizni center		Ukrep za varstvo koristi otroka
A11	*Sej fotr mi je ful zameril, se ni sploh hotu z mano pogovarjat neki časa. A mene so dobil v bistvu za tatvino. Sploh nisem vedel, da se bo tako izšlo.*	Zamera očeta zaradi laži	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
A12	*So me dali v stanovanjsko skupino Preddvor malo naprej od Kranja.*	Bivanje v vzgojnem zavodu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
A13	*Ja na X v Ljubljani. Tam, ko fotr živi tam sem hodu v osnovno šolo. Pol ko sem šel v zavod so me prestavli, da sem bil tam v osnovni šoli v Preddvoru. Pol pa v srednjo šolo bi mogu it v srednješolsko skupino pa me niso dal. Sem bil priden nisem neki kršil pravil. Ampak so me obdržal tam v osnovnošolski. In se je začelo počasi. Men se ni več dalo bit tam, dipizdil mi je vsega. Pa sem naredu enepar pizdarij notri in sem zvedu, da me bojo dali v Logatec.*	Nezadovoljstvo z bivanjem v vzgojenem zavodu kot povod za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
A14	*In js sam od sebe nisem obiskoval šole. Ker sem vedu, da v Logatcu ne morem bit, če ne bom obiskoval šole. Pol sem bežu od pouka,*	Izostajanje od pouka	Oblike		Prestopniško vedenje
A15	*ko sem šel na izhode sem se vraču dva tri dni kasneje, sploh me ni blo pravočasno.*	Begi iz zavoda	Oblike		Prestopniško vedenje
A16	*In se je spet vse obrnilo, spet sem začel krasti, kokain, vse.*	Kraje Uživanje drog	Oblike		Prestopniško vedenje
A17	*Pol sem bil pa doma nisem šel v Logatec sem dubu nadzor socialnega varstva, ker so me nagnal iz te skupine, ker ni bilo obvezno.*	Nadzorstvo organa socialnega varstva na domu	Nadzor organa socialnega varstva		Ukrep za varstvo koristi otroka
A18	*Sem bil neki časa doma, nič ni blo bolš. Šel sem petek vn nedeljo nazaj.*	Ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva ni omejil prestopniškega vedenja mladostnika	Nadzor organa socialnega varstva		Ukrep za varstvo koristi otroka
A19	*Ja hodu sem ja pol sem se še enkrat vpisu, zdej tuki delam že tretjič. Kovinarsko.*	Kovinarska nižja poklicna šola		Šola	Življenjski svet mladostnika

A20	*Ja in ne isto je blo, doma nič ni blo bolš, skos z istimi kolegi smo okol lutal.*	Pohajanje s prijatelji		Družba	Življenjski svet mladostnika
A21	*Stric me je skos neki zmerjal, obtoževal neki, šel mi je na živce.*	Slab odnos s stricem	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
A22	*Sem se z njim skregal in sm mu ukradu zlato in to.*	Kraje	Oblike		Prestopniško vedenje
A23	*In pol tudi doma nisem živel. Ene 10 dni sem kr lutu, sm se drogiru, nisem spal ne nič. Šou sem do kolega se stuširat, lutu sem po Ljubljani.*	Brezdomstvo		Način življenja	Življenjski svet mladostnika
A24	*Živel sem sam skoraj dve leti pa pol. Zdej mi je ful bed ko grem na izhod pa fotru rečem za denar, zdej pr 19. Pri 16 pa nisem rabu denarja od njega. Čeprav on mi je tut daju ja. Sma se zmenila tako js sm dal za stanovanje on pa mi je kupu hrano za čez cel mesec.*	Finančna podpora očeta	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
A25	*Dostikrat se mi je pa nardil, da sem bil majmun sm si naredu denar pa sem ga zagonu za drogo.*	Nepremišljeno zapravljanje denarja za drogo		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
A26	*Pol mi je spet pomagal.*	Podpora očeta		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A27	*Pol so me pa opozorili iz socialne, ker bi mogel vsak mesec hodit na razgovore in nism. Nikamor nism hodu. Pa so me opozoril. Pa že policaji so me opozorili, ko so me poznali po centru. So rekl, ne se delat budale, ko ne boš dobr končal dva tri mesece boš delal tako pa boš zaprt. Pa js nisem jebu sploh.*	Neupoštevanje opozoril policije in CSD-ja	Zavračanje podpore	Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A28	*In je prišlo opozorilo od socialne, da če ne bom začel delat šolo, da me bojo dal v prevzgojni dom. Pa sem se vpisal v šolo. Sem šel za pomočnika kuharja al peka. Pa sem začel delat tisti program pa sem hodu v šolo. Vsak dan en mesec pa pol, nisem ne špricu ne nč.*	Vpis v šolo zaradi zahteve CSD-ja		Šola	Življenjski svet mladostnika
A29	*Kadiu sm travo pa dilu to je pa to.*	Preprodaja drog	Oblike		Prestopniško vedenje
A30	*Dva mesca pa nisem vzel nobene trde droge, sam od sebe, ker sm se počutu na koncu že kot ena žival. Ko da nisem več ista oseba, ker me je tok prevzelo tisto. Na nič druzga nisem razmišljal, nisem imel več*	Spoznanje, da droge škodujejo zdravju		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	čustev ne do fotra ne do nobenega.				
A31	*Moj kolega je šmrku zraven mene js sm kadiu travo, ko smo šli vn. Pa mu rečem dej mi sam eno mejhno črtico, da me želja mine. Nebom js več. Sam tok, da me mine, ker sem meu ful željo. In mi ni dau, ker je meu dost sam za sebe. A pol je blo še hujš. Mogoče, če bi mi dau bi me minla tista želja. Js sm mel za kadit, js sm hotu it naprej.*	Skupno uživanje drog		Družba	Življenjski svet mladostnika
A32	*Pol je pršu pa en drug kolega, ko je bil isto tuki notr.*	Veliko prijateljev je bilo/so v PD		Družba	Življenjski svet mladostnika
A33	*Sm reku dej poklič ga, da pride z avtom, da se bomo zapeljal okol. In človek je pršu in sploh ni vedu kaj se dogaja. Se je prpelu in smo se pelal v gozd, zvleku sm ga iz avta, pretepu sem ga ko kanto. Rebra sm mu zlomu, nos sm mu zlomu… Pol smo na enem parkirišču mal pošmrkal in to. Vsi smo bili pod vplivom droge. Takart človek sploh ne razmišlja. Takrat lahka nardiš vse.*	Uživanje drog kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
A34	*Pa družba je to, ko zapadeš enkrat noter je slabo. Ja to so bili isto vsi starejši od mene, vsi so že prej neki počel kradl pa to. Js pa nisem nobenga tko poznal tam na Raku. Tam so vsi isti, tam je tako čudno naselje. Vsi neki mutijo, mujatorji težki. Čefurji, Srbi, Makedonci, Albanci, ni da ni, malo je Slovencev. Tam tut murje ne zahajajo tolko. Ja itak slabo so vplival.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
A35	*Sej je to moja odločitev bla tut. Sej me ni noben prsilu, da grem js krast.*	Lastna odgovornost za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
A36	*Je biu pa eden od razlogov zihr družba ja.*	PV zaradi slabega vpliva družbe	Razlog		Prestopniško vedenje
A37	*So ti pa kateri prijatelji pomagali, te podpirali in rekli kaj je prav? Ja meu sem prijatelje, sam to ni to itak ne poslušaš.*	Neupoštevanje nasvetov			Zunanji vir podpore
A38	*Ma dol v Bosni se je vse to začel. Dol ko sm hodu tja na vas v osnovno šolo. Tam je finta, da do petega razreda hodiš v osnovno šolo tako na vas, pol od petega razreda naprej pa greš v mesto. Sej js sm v mestu*	Nadaljevanje šolanja v mestu prispevalo k PV	Razlog		Prestopniško vedenje

	sam šesti razred naredu, pa me je že mogu fotr vzet sabo. Sam je mislu, da bo tuki kej bolš. Js sam, da sm pršu v mesto, da nisem bil na vasi sm takoj začel drugo zgodbo…				
A39	*špricanje…*	Izostajanje od pouka	Oblike		Prestopniško vedenje
A40	*Prej fotra nism velik vidu.*	Odsotnost očeta	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
A41	*Zdej je nisem vidu že ene dve leti pa še neki. Ma ne vem, če se nista zastopla pol bolš, da sta šla narazn.*	Odsotnost mame	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
A42	*Sam ne vem, če bi bla oba tuki bi biu pol usaj kdo z mano. Js sm biu velik sam in pol sm biu uzuni pa tko.*	Odsotnost kontrole s strani staršev	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
A43	*Ja fotr me je bol vzgaju ja. Mtka me ni nč kej uzgajala tut dol ko sm biu u Bosni, ni nč kej skrbela za mene.*	Odsotnost vzgoje matere	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
A44	*Sej moj fotr ni napačn človek. Moj fotr sploh nikol ni nč kej tko. Nobenga ni grdo pogledu, ne krade ne nč. Dela non stop. Njegovo življenje je isto težko, zdej sm zvedu, da je neki bolan pa to.*	Delaven in pošten oče	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
A45	*Ni mi nič manjkal. Mel sem vse. Res je da mi ni dajal denarja, ker je vedu kam ga dajam. Ampak, ko sm rabu kej za oblečt, za jest, za pit, karkol me je pelu v trgovino in reku zber si in mi je kupu.*	Materialna preskrbljenost	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
A46	*On ne kadi in sm ful batine dobivu sam zato kr sm čike kadiu. A na konc se je še s tem sprijaznil. Ajd kadiš čike, js ti bom kupoval čike sam ne kradit.*	Oče želel narediti vse, da bi sin nehal krasti	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
A47	*Js sm začel kradit na začetku, da sm lahka kupu čike. Pol iz čiku je šlo v travo. Ni več blo sam za čike. Ko je blo že prepozno mi je pol on začel dajati čike ampak js sm že za travo kradu.*	PV zaradi potrebe po denarju za nakup droge	Razlog		Prestopniško vedenje
A48	*V bistvu s časom sm spoznal, da sploh nism tok slab človek kukr si eni mislijo. In si tudi sam včasih mislim o sebi.*	Osebna moč		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A49	*Sam da nisem znal dat te energije pač vn.*	Želja po adrenalinskih aktivnostih kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
A50	*Sploh, da nisem fotra poslušal.*	Neupoštevanje pravil	Zavračanje podpore	Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

A51	*Lahko sm dober, če hočem to js vem.*	Osebna moč		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A52	*Zdej pa sploh ne, ko sm neki časa preživel tuki in sem mel neki časa za razmislek.*	V PD čas za razmislek		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A53	*Včasih si nisem predstavljal, da bom js delal nekje za 700-800€, zdej bi šou delat. Zdej bi šel wc pucat za 400€ na mesec, da mam neki za na izhod. Sploh si nisem tega predstavljal. Takrat mi ni bilo to tako js sm ful denarja zapravu. Nisem znal cenit. Zdej pa vidim, ko grem na izhod. Zdej pa vidim kaj lahko dobiš za 50€.*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A54	*Ja bolš da sem z njo, ko da hodim okol in zapivam denar. V tem času ja punca me ful spodbuja tako, da ne delam bedarij.*	Podpora punce		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A55	*Pa fotr itak že cel čas.*	Podpora očeta		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A56	*Pa tuki tut toršice. Sej tudi drugi zaposleni so okej. Toršica iz skupine mi je zdej ful pomagala, ko sem bil v tretji skupini, sem bil eno leto pri njej.*	Podpora pedagoginje v PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A57	*Kaj pa drugi prijatelji? To js ne gledam nič. Mam js prijatelje vse. Ampak js ne računam več na njih. Tokrat sem se zanašu na njih pa ni blo nič. Mam jih, cenim jih tko kot oni mene, se pa ne zanašam na njih.*	Odsotnost prave podpore prijateljev		Družba	Življenjski svet mladostnika
A58	*Kaj bi sam rekel, da bi moralo biti drugače, da ne bi začel s prestopniškim vedenjem? To pa ne morem rečt, to je moja luda glava bila. Mogoče ja, če bi bila drugačna družba. Sam ni mene je že od majhnega taka družba vlekla. Že dol ko sm bil že, ko sm bil otrok sem bil s starejšimi in sm z njimi pil ko so oni pili. Niso kadil trave ne čiku. Js sm bil kr z njimi in z njimi hodu. V vasi tudi so bili vsi starejši, samo ena sošolka je bla par dni mlajša. Vedno sm hodu s starejšimi. Družbo bi malo spremenil.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
A59	*Nisem razmišljal pa poslušal. Sej so mi vsi govoril, kaj me bo doletelo čez čas. Že ko sem v osnovno šolo pršu je pršu do*	Neupoštevanje nasvetov	Zavračanje podpore	Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	mene socialni delavec in mi je že takrat reku.				
A60	*On je takoj vidu, ko sm pršu sem v Slovenijo, da sem problematik, da se rad stepem, tako da izzivam, da udarim prvi.*	Agresiven Izzivalen		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
A61	*Me je takoj poklicu v kabinet, ko sm neki ušpiču in mi reku naj nardim 10 sklec. In sm naredu za foro in pol mi je reku ne se zajebavat, končal boš v kakšnem zavodu in boš šel samo še na hujše in hujše. Na koncu pa, če tam ne boš pršu k pameti boš šou pa v Radeče. Tam pa verjamem, da ti ni lušno. Mi je že takrat reku v osnovni šoli v sedmem razredu, da če se bom delu norca, da bom tu končal in res je bilo tako. Isti dan ko sm pršu sem ga je fotr klicu pa mu reku, da grem v Radeče. Pa mi ga je dal na telefon in mi je reku sm ti reku.*	Opozorilo socialnega delavca v šoli		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A62	*Moram drugač razmišljat. Moram ni druge. Zdej sm bil na izhodu me kličejo, da grem krast z njimi. Lahek denar lahko bi bilo sam raje sem brez denarja pa ostanem tu notri še. Ne smem več zdej tudi nimam vize, lahko me naženejo iz države. Zdej iščem delo da grem delat. Pa za vikend da bi delu preko študentskega servisa.*	Zavedanje, da sam oblikuje svojo usodo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A63	*Šolo bom končal tu.*	Odločen, da konča šolo v zavodu		Šola	Življenjski svet mladostnika
A64	*Od novega leta sem vse nehu. Včasih sem tudi tu notri kadil afgan. Tudi s terapijo sem nehal. Ne rečem, da ne spijem kaj zunaj ampak ne v klubih. S punco v hotelu par piv. Ne opijam se da sem pijan. Nisem si mislil, da bom bil z njo. Za vikend sem spoznal njene starše.*	Sprememba načina življenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A65	*Morm se potrudit nimam od tega nič.*	Zavedanje, da sam oblikuje svojo usodo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
A66	*Zadnjič je bil en tu na neki predstavitvi en X. Bil je na heroinu in tuki tut in use še veliko hujš. Pa je razlagu zgodbo kako je šel v Španijo v komuno in je lutu in pol na konc se je ozdravu. In on je prosu Boga, da bi bil rad boljši človek. In je pršu kamor je bil*	Podpora osebne pripovedi		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	namenjen. Mi je dal lekcijo. Pa fulkrat sem se zamislu vmes tko.				
A67	*Od takrat tudi js molim bogu zvečer preden grem spat.*	Molitev		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Nadkategorija**	**Tema**
B1	*Vse se je začelo dogajati, ko sem js končala dvoletno zvezo s fantom.*	Prenehanje partnerske zveze kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
B2	*Pol se mi je nekak v glavi zmešal, ker nisem mela nikogar, ki me drži nazaj. Nisem mela pravil, nisem mela nič.*	Odsotnost pravil	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
B3	*Hodila sem v osnovno šolo, začela sem kadit in travo in čike.*	Začetek kajenja cigaret in kajenja trave v OŠ	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
B4	*Pol sem se začela drogirat, ker sem misnla, da ga bom kao pozabla, ker sem bla ful navezana na njega.*	Uživanje drog zaradi stiske ob izgubi partnerja	Razlogi		Prestopniško vedenje
B5	*Ja in tko se je začel, droge so se vpletle,*	Uživanje drog	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
B6	*druga družba, slaba družba.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
B7	*Od njih nisi imel nobenega napredka samo, da gremo kej narest ovo, ono.*	Spodbujanje k prestopniškemu vedenju	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
B8	*In valda doma starši so bili čist vn iz sebe. Itak so bolani in pol te še to bol prizadene, ko se začneš drogirat, da pozabiš na skrbi. Tko da ja. Obadva sta zbolela, depresivna sta ne vem, kako se točno reče. Ja, ne vem, nista mela pol glih nadzora nad mano.*	Starši, ki imajo težave z duševnim zdravjem	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
B9	*Ampak deveti razred sem komi nardila, ker ta droga pa vse to ti mal zbriše možgane in spomin in to.*	Slab uspeh v šoli		Šola	Življenjski svet mladostnika
B10	*Ženske družbe nisem neki mela dve so ble kolegice to pa je to, bl sm mela ta krog fantov od starejših do mlajših, vse genracije. Ne rečem, da so oni mene zavedl sam tko pride, tako je, sam sebe zavedeš, ker se pustiš zavedit. Niso oni nič krivi. So bli pa bol slaba družba ja, niso dobr vplival.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika

B11	*Razum je kriv, kaj ti misliš, kako ti misliš naprej z življenjem. A hočeš propadit in bit klošar al hočeš pa neki ustvart in zdej mi je žal za vse trenutke, ki sem jih nardila in psihe svojim staršev.*	Zavedanje, da sama oblikuje svojo usodo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
B12	*Takrat sem bla ful energična, poskočna, vse se je dal z mano pogovarjat, lahka bi šla kamorkol, vse se je dal z mano. Kr mal preveč, ker sm pol use hotla delat in probat. Če mi je kdo kaj reku takoj sm mu zabrusla nazaj. Če enkrat ko mi kolega ni pesu jointa sem mu rekla, ta pepelnik ti bom razbila na glavi, če mi ne daš. In pol smo se neki skregal tam. Ful hitr sm se razjezila, impulzivna sm bla.*	Energična Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
B13	*Aha in pol si želela poizkusiti tudi drogo? Ja tko, da pozabim na te skrbi s fantom. Ja in isto družba oni misljo, da jim je dobr, ko to uzamejo in pol sm si še js probala.*	PV zaradi slabega vpliva družbe	Razlog		Prestopniško vedenje
B14	*Zdej mam ful super odnos sej pravim, da mi je ful žal za stvari, ki sm jima jih delala prej. Zdej bi usak trenutek bla z njimi in tko, mi je ful žou za tiste stvari.*	Izboljšanje odnosa z družino	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
B15	*Kdo pa te je vzgajal? Ja onedva. Noben me ni neki bol.*	Vzgoja obeh staršev	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
B16	*Js nisem mela mej,kar sm hotla so mi kupl. Vse najnovejše stvari, js sm jih mela vedno prva. Men je blo to v redu. Sam fora je v tem, da ti hočeš še in še in hočeš gluposti probat, k niso več normalne. K itak veš, da dobre stvari maš in pol greš v gluposti. Tko da ti je pol uno bol zanimivo, ko se neki dogaja, kukr to ko neki dobiš. Rečeš neki, da bi meu pa dobiš.*	PV kot posledica tega, da je imela vse, kar je želela	Razlog		Prestopniško vedenje
B17	*Sej pa zdej isto dobivam stvari, sej to je normalno pr men doma ampak tko no.*	Materialna preskrbljenost	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
B18	*Ne vem, ko sem bla mejhna. Fotr vedno se je neki vedno zaletaval prot men llll in pol me je mtka branla. Ampak to ni blo tko, to je blo tko, da vidjo da mi postavjo meje ampak niso mi postavlal mej. Če mene po cel teden ni blo doma, tko ko zdej gledam, pa nista nič rekla. Cel teden sm bla pr fantu. Pa ne*	Starši se trudijo postaviti meje	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika

	vem, sej pol so mi tupil v glavo, sam mi niso mogl stupit. Tko da.				
B19	*Sej mi je rekla mami, ko sem šla v Radeče, boljše, da bi te js tepla kukr pa, da si zdej pod njihovih krovom.*	Obžalovanje načina vzgoje s strani staršev	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
B20	*Če bi te nasploh vprašala, kaj je razlog, da si začela s prestopniškim vedenjem, kaj bi rekla? Potrtos to je to, iskala sm srečo v nečim, kjer jo nikol neboš dubu. V drogah. Sam dubu boš pa druge katastrofalne stvari.*	Uživanje drog zaradi stiske in iskanja sreče	Razlog		Prestopniško vedenje
B21	*Ne vem oni (strokovni delavci) bi zihr rekl ne vem, da zato ker mi niso ble postavljene meje to pa je to.*	PV zaradi odsotnosti meja	Razlog		Prestopniško vedenje
B22	*Onedva (starša) bi rekla, da mi je bilo vse dano. Mela sem vsega pouno rit.*	PV kot posledica tega, da je imela vse, kar je želela	Razlog		Prestopniško vedenje
B23	*Ko si v pubrteti itak ne maraš mtke in te stvari. In pol ko sm dejansko prhajala k seb zdej ko sm 18 stara in kontam drugač v življenju. Ko mislim neki narest iz sebe pa ful vidim navezanost med mano in mamico in v nekih stvareh tut s fotrom. Vidm to povezanost. Da se jim lahko zaupam in tko.*	Izboljšanje odnosa z družino	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
B24	*Ne prjatle ne, ne tuki vse odpade samo familija ti je ob strani. Tuki se pol vidi, če si mel uzuni prijateljstvo tuki vidš se pokažejo pravi obrazi. To hočm rečt.*	Odsotnost prave podpore prijateljev		Družba	Življenjski svet mladostnika
B25	*Drugač mi je pa včasih tudi družina stala ob strani sam ne tok, ko sem delala te stvari. Zdej mi isto samo familija. Samo familijo mam js svojo in tko da mi je tko ne daj bog da se jim kej zgodil. Pa mi je ful tko ko ful mal časa preživljam z njo glih zdej ko sm pametna ratala. Ful mi je žal za nazaj.*	Podpora družine		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
B26	*Ne v PD mi ni noben. Odvisno od ljudi lahka maš tut tuki koga, sam men ni noben tuki v podporo. Ti moraš biti sam sep podpora al pa da maš koga od doma, da te podpira.*	Odsotnost podpore zaposlenih v PD	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
B27	*Men je familija v podporo. Meni oni če men nebi rekl nekih stvari js nebi sploh.*	Podpora družine		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
B28	*Kdo sploh njih tuki notr posluša, noben. Vsak misl s svojo glavo in to je to. Ker tuki*	Osebna moč		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	te dejansko naučijo te stvari. Ker ti zuni ko maš ti vse pod nosom vse droge, vse. Sej ne rečem da tle je ni. Če res neki nočeš, če si prepričan v to valda, da neki ne boš naredu				
B29	*in plus tega, če maš pa še podporo od doma je ful vlka stvar.*	Podpora družine		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
B30	*Ma isto fora je to 16 sem bla stara, ko sem pršla sm. 14, 15 do 16 js sm se tok znorela in šla po teh partijih, da mi zdej ni več, da bi šla po partijih. Res mi ni, ne da se mi več gledat istega folka. Ne da se mi. Hočm si ustvart svojo familijo in to je to. In delat in met svojo plačo in izpit za avto in to je to. Nebom več hodila nikamor edin potovala bom mal po svetu, pa po trgovinah. Ker se mi ne da sploh. Tuki končam šolo, pol grem delat pol bomo pa vidl.*	Jasni cilji za prihodnost		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Nadkategorija**	**Tema**
C1	*Doma je blo kar težko. Zarad tega, ker oči je alkoholik. Mami pa je invalidsko upokojena*	Oče alkoholik Mama invalidsko upokojena	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
C2	*in smo ful težko žvel skupi, zarad fotra kr je skos piu, hodu vn ni se mu sploh dal ukvarjat z mano in tko.*	Zelo težko življenje v otroštvu	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
C3	*In pršla je enkrat socialna in je use uzela mene sestro in šli smo.*	Odvzem otrok	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C4	*Pol sm šou stran v rejniško družino. Najprej v X v eno rejniško družino, k eni gospe stari.*	Namestitev v rejniško družino	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C5	*Tam mi ful ni blo ušeč in sm začeu delat pizdarije.*	Nezadovoljstvo z življenjem v RD	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C6	*Ta gospa me je tut ful tepla, ko sm biu pr njej.*	Nasilje s strani rejnice	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C7	*Najprej sm začeu delat pizdarije v šoli, ker sem vedu, da bo pol socialna vidla, da mi tam ni ušeč in to in pol so me vrgl vn iz te rejniške družne.*	Nezadovoljstvo z življenjem v RD kot povod za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C8	*so rekl, da grem v zavod Malči Beličeve v Ljubljani na Viču. No pol sm šou tam, tam sem biu*	Bivanje v mladinskem domu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo

	dobre dve leti in kr enkrat tam smo mel nek dogodek in je prišla ena rejniška družina tam.				koristi otroka
C9	*Ja in je rekla, da z veseljem, da bi me uzela ja. Sm reku js, da bom šou tja in da bom priden in to.*	Navdušenje nad zanimanje rejnice	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C10	*Sm biu neki cajta tam sm začeu hodit tja za vikende najprej sm biu tam neki urc pol se je pa spremenil v spanje, da me je pelala na počitnce in tko, da sm biu tam pr njej. Ful mi je blo ušeč.*	Zadovoljstvo z RD	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C11	*In pol sm tm začeu pizdarije delat v Ljubljani tm ko sm biu v tem zavodu. In so me vrgl vn iz tega zavoda tam sm biu tri leta in pol so me vrgl še v en zavod Smlednik.*	Bivanje v vzgojno-izobraževalnem zavodu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
C12	*Sm šou tja sm biu tam neki cajta ta rejnica je pršla za mano je rekla, da bo šekr z mano, da mi bo stala ob strani.*	Podpora rejnice		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C13	*Sm biu neki cajta tam in spet se je to prerastl v pizdarijo ker men sploh ni blo ušeč tam.*	Nezadovoljstvo z bivanjem v vzgojenem zavodu kot povod za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C14	*In so rekl glej ti boš biu tle neki cajta bomo rekl, da si biu pridn in boš šou nazaj domou živet.*	Lažna obljuba zaposlenih, da bo lahko šel domov	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
C15	*In po treh letih so mi rekl, da bom mogu it še v en zavod Logatec in men se je utrgal.*	Bivanje v vzgojno-izobraževalnem zavodu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
C16	*In sm biu tam res do 9. šolskega razreda. Biu sm priden res učiu sm se pridn sm biu res, delu sm kar so mi reklu use. In po treh letih so mi rekl, da bom mogu it še v en zavod in men se je utrgal. Zapadu sm v droge kazniva dejanja in se mi je nabral neki sodiš in pol so me premestil še v Logatec.*	PV kot posledica nezadovoljstva ob premestitvi v drug zavod	Razlog		Prestopniško vedenje
C17	*Rejnica me je še vzemala sam eni fantje so me nagovoril, če ma ta rejnica kej denarja. Men je bla ta rejnica ful ušeč js ji nism hotu ukradit sam sm pod prisilo drugih ji mogu ukradit.*	Kraje	Oblike		Prestopniško vedenje
C18	*Ker ona je mene tut ful razvajala, vsak mesec mi je kupla za oblečt, za obut, če sm hotu leptop, telefon use sm dubu. Na počitnice me je pelala, sm hodu v kino vsak vikend. Pol je pa ugotovila, da sm ji js uzeu*	Podpora rejnice		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	to. Me pa ni hotla vržt vn, šekr me je mela rada.				
C19	*Js sm meu pa ful rad denar, da ga štejem, da ga mam v roki, da ga štejem in to. Odvisn sm biu od denarja, ker sm biu pr njej in sm dubu kar sm hotu in me je razvadla.*	Posledica tega, da je dobil kar je želel, je bila še večja želja po denarju	Razlog		Prestopniško vedenje
C20	*Enkrat smo šli na kosilu k botru in to in še botru sm ukradu celo denarnco denarja in eno uro sm mu ukradu.*	Kraje	Oblike		Prestopniško vedenje
C21	*Ker ona mi je bla kot matera. In me je mela tko rada ko, da bi bil njen sin. A js sm zajebu. Še dan dans mi je žou, skor usak dan se spounem na njo valda da mi bo težko.*	Zelo dober odnos z rejnico	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C22	*In v Logatcu so se pol kopičla ta kazniva dejanja začel sm več kradit, šmrkat sm začeu kokain, kazniva dejanja so se povečala. Oboroženi ropi, agresija, reket – vzemu sm ljudem stvari k nebi smeu, prsilu sm jih v to, da so mi dal stvari, pol sm začeu v Italiji kradit in to pa v Ljubljani, v trgvinah in to. In so se kopičla kazniva dejanja.*	Ropi Kraje Uživanje drog Oboroženi ropi Nasilje	Oblike		Prestopniško vedenje
C23	*Men je blo pa sam uživancija, da mam denar in da ga ubijam. Da grem v klub, s kolegi al karkol.*	Pomemben denar in zabava		Interesi	Življenjski svet mladostnika
C24	*Doma sem bil neki časa, sam mi itak ni blo všeč, ker mamo mejhno bajto – večstanovanjska hiša in ni placa da se umaknem kam. In sm biu skos uzuni in to in sm prhaju ob 3-4ih ponoč domou.*	Bivanjska stiska	Bivališče	Družina	Življenjski svet mladostnika
C25	*Fotru ni blo to ušeč in pol sm v Logatcu dobu še enkrat poročilo za Radeče. In še enkrat me je spustila in je rekla to bo pa zadnja možnost. In spet se nisem držal in sm začeu delat pizdarije. In pol spet sam v četrto pa ni šlo več tko, da bom mogu it v Radeče.*	Premestitev v prevzgojni dom	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
C26	*Dost stvari sem tle spoznau, da morm bit priden,*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C27	*ful sm se zdej začel s familijo pogovarjat, s fotram sm si zdej ful bolš. To mi je ful ušeč a ne. Tko sm se začeu z družino razumet, odkar sem tle, ker tle sm začeu razmišljat, da me bo to spravl naprej na noge.*	Izboljšanje odnosa z družino	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika

C28	*hitr tut vzkipim.*	Vzkipljiv		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
C29	*Ampak tlele, ko sm pršu v Radeče sm biu najprej do useh agresivn in to, nism hotu da se spustijo v moj osebni prostor, da mi hočjo pomagat in to.*	Zavračanje pomoči v PD	Zavračanje podpore	Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C30	*Js če bom bil tle notr bom enga napadu fiks. Tak sm ne morem zdržat v zaprtem prostoru.*	Agresiven		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
C31	*Enkrat sem bil v Ljubljani sem ostal brez prevoza domou, lah bi šou prespat h komu ampak nism hotu, hotu sm domou. In me je ona pršla iskat in pelalal domou. Nevem kako je to ful težko.*	Podpora rejnice		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C32	*Pol sm šou tle še dostkrat na pogovore k psihologinji žiučn sm biu skos napet pa to. Pa sm se šou pogovarjat pa to.*	Podpora psihologinje v PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C33	*Zej morem pa tle gradit zaupanje do drugih ker sm ga podru na začetku do drugih pa to, pa ga morm zdej nazaj dobit pa je ful težko.*	Zavedanje, da mora na novo pridobiti zaupanje		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C34	*Ena je 28 druga pa 8 let. Ta mlajša je pa isto neki odtujena pr sorodnikih al neki. Al to sploh niso sorodniki taki bol mutavi ljudje,*	Sestra v rejništvu	Struktura	Družina	Življenjski svet mladostnika
C35	*sam lahko jo pač preživljajo.*	Slabo finančno stanje	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
C36	*Ker moj fotr dela v eni firmi in služ svoj dnar zase, sam mami je pa invalidsko upokojena in ne more.*	Oče dela Mama invalidsko upokojena	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
C37	*Ne da se ji ne da ne more, ona bi use nardila za mene in za sestro in to js to ful cenim kar je za mene nardila.*	Želja mame po skrbi za otroke	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
C38	*Tut fotra zdej cenim.*	Spoštovanje očeta	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
C39	*Sam moj fotr je biu enak 12 let zaprt ubiu je človeka, kr več jih je ubiu sam to zdej ni pomembn. U vojski je biu. In pol itak ceu življenje in sranje in to iz Bosne so ga vrgl in pol je mogu v Slovenijo tuki se preživljat in je blo itak celo življenje stresno in pol vse v alkohol zapija in to. Sam js cenim da si za svoj denar zapiva*	Življenje z očetom, ki se je soočal s številnimi izzivi	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
C40	*sam fora je pr njemu, da ko je pijan se začne ful dret. Če ne boš copata pospravu v sekundi,*	Vpitje očeta	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika

	se bo dru dokler ga ne boš pospravu.				
C41	*Hotl so nas že vržt iz stanovanja. Veste kakšne sosede mamo Bosance, tračalice. Zdej se bomo preselil.*	Nerazumevanje s sosedi	Bivališče	Družina	Življenjski svet mladostnika
C42	*Tam mam isto kolege dobr starejši so 25, 30, 35 let. Všeč mi je ta stara družba, da so starejši in to. Ne maram se družit z mlajšimi in to. Mi je ful zanič. Ni mi všeč moja ta 17, 18… Starejši so mi ful ušeč, ko mi pomagajo in to.*	Starejša družba		Družba	Življenjski svet mladostnika
C43	*Ja valda ja. Mam enga prjatla, ko je šou zej v Celje sedet.*	Prijatelji z izkušnjo PV		Družba	Življenjski svet mladostnika
C44	*To mi je tok dobr prjatu, če bi biu on tuki notr js bi sfuru ne. To sm js ful cenu. On je isto biu u Logatcu. Zdej je on šou v Celje v zapor za pol leta in sm reku, da ko bo pršu vn, da bom tut k njemu hodu vn na izhode in to. Da mi bo pomagu in to. 23 je star. Starejši valda. Ganju me je, karkoli sm naredu narobe vedno mi je pomagu, z njim sm se lahko pogovoril, domou sm šou k njemu. Tko rad me je meu skos mi je daju stvari. Pomagu mi je.*	Podpora prijateljev		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C45	*Ja pa na začetku sm js kriviu svojo družino, ker če maš ti normalne starše, ki delajo pa to valda, da ne boš pršu do tega. Lahko boš če boš meu recimo tako družbo.*	Življenje s starši, ki se soočajo s številnimi izzivi kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C46	*Sam js sm zarad družbe use začeu.*	PV zaradi slabega vpliva družbe	Razlog		Prestopniško vedenje
C47	*Js pa nism meu denarja pa sm zato začeu kradit*	PV zaradi potrebe po denarju	Oblike		Prestopniško vedenje
C48	*ampak tut ta razlog je biu starši pa to. Dajal so mi lažna upanja pa to. Da mi bojo pomagal, zrihtal to in to, če bom priden, da bom pršu iz zavoda. Neki so mi govoril a niso tega nardil. Men je blo pol takrat usejn za use za ceu svet. Pol je pa šlo vse to naprej. Sej ne rečem da so krivi starši za vse to.*	Odsotnost podpore staršev kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C49	*Velik sem tut sam kriv, js sm najbol sam kriv, da sem zapadu v čike, travo, kazniva dejanja in trde droge.*	Lastna odgovornost za PV	Razlog		Prestopniško vedenje

C50	*Ampak povod pa je biu ta družina valda. Ja starši so krivi ja.*	Starši razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C51	*Koliko si bil pol star ko si šel v rejniško družino? Drugi razred. 15 let sem biu po teh sranjih pol veste, kako mi je.*	Začetek rejništva v 2. razredu	Rejniška družina		Ukrep za varstvo koristi otroka
C52	*In on ma ful folka uzad za sabo in pol sm tut te njegove prjatle spoznau in sm dubu neko zaščito in pomagal so mi in to. Če mi je kdo težiu, so rekl pust tamauga, ko boš dubu batine. To mi je blo ful všeč in to. Pomagal so mi ne. Ful cenm js to. Ker takrat mi noben ni mogu pomagat in on mi je res ful in to ful cenm.*	Podpora prijateljev		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C53	*Ja ta tršica v skupini. To je najboljša toršica.*	Podpora pedagoginje V PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C54	*Ampak js se ful težko navežem na enga človeka, pač nevem kak naj to povem. Na eno učitlco sm rabu 3-4 let da se navežem na njo. Zdej sm sicer starejši in pride to mal bol hitr. In če vidm, da mi pomagajo in to mi ni usejn je bolš in me naprej vod, da sm priden in to.*	Taževe pri vzpostavitvi stika z osebo		Osebna značilnost	Življenjski svet mladostnika
C55	*Men je drugač ta PVS ta celica mi je spremenil glavo. Voljo mi je dal začel sm drugač razmišljat, ker sm biu sam tam v sobi. Js vem da lahko tle sfuraš, če si govoriš priden bom, nebom dubu UZ pustu bom to družbo nebom se drogiru in bi sfuru.*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C56	*Ja ful hiter se razjezim, tak vzkipliv sem pa to.*	Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
C57	*Js bi se drugač opisu kot zlo dobrga fanta, ker sm dost spremeniu pr sebi.*	Osebna moč		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C58	*Ja učasih sm se pa ful hitr razjeziu pa to,*	Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
C59	*vseeno mi je blo do življenja, sm hotu tut trikrat samomor narest.*	Odsotnost volje do življenja		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
C60	*V tem obdobju zdej sm se pa ful spremeniu, drugačno mam razmišljanje bolj starejši sem več razmišljam. Pa pogovarjam se s človekom pa to, pa ubogam ga.*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C61	*Itak js vem če bi vn pršu mam zagotovljeno službo v Avstriji, ker sm iz X. Js bi si takoj najdu*	Jasni cilji za prihodnost		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	službo, kupu avto izpit bi takoj naredu, v stanovanje bi šou, živel bi življenje.				
C62	*Tle use poznam že od prej sam ene dveh ne poznam. V Logatcu sm biu že prej z njimi.*	Poznavanje mladostnikov že iz drugih zavodov		Družba	Življenjski svet mladostnika
C63	*Pol bom pisu sodnici, ko bom naredu šolo, da sm se pobolšu, da sm priden pa da najdem službo in si začnem gradit življenje.*	Prepričanje v uspeh		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C64	*Sam uzuni je težko, če nimaš nobenga, če moraš use sam narest. Pa sam si služit denar za kruh in to. Js se ful znajdem uzun pa to vedno sm meu za jest. Mami pa oči sta mi redko kupila kako coto al pa čevle al pa kej. Mogu sm si use sam zrihtat. Meu sm za jest meu sm obleke meu sm dobre kolege vse sm meu.*	Odsotnost materialne podpore s strani staršev	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
C65	*Ja valda kolegi. Meu sm js v Ljubljani, js poznam tri Ciganska naselja, ko mam ful dobre kolege od tam. Cigani ful dobri ljudje. Iz X mam isto prjatle pa iz Y največ. Lahka se h komu zatečem pa tko pa mi pomaga pa to.*	Podpora prijateljev		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C66	*Ampak največ morm na seb delat. Js tak vem, da mi bo ratal. V droge itak več nebom šou, ker droga ti daje lažno upanje. Te zadane nasmejan si, vesel si pol ti je pa spet bed.*	Prepričanje v uspeh		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C67	*Js sm samo kokain, ekstaziti ko sm hodu na partije muska pa to, tehno to mi je blo ful ušeč. Pa travo sm pa LSD.*	Uživanje drog Kajenje trave	Uživanje dovoljeni in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
C68	*Ful sm meu rad adrenalin. Da bežim pred policijo to mi je blo ful ušeč. Da sm ukradu pol sm pa teku to mi je blo ušeč. Ni blo nč dobrga v tem. Js sm meu učasih ko sm kradu slab adrenalin in ko sm kradu sm teku, teku in kozlau. Ker me je slab adrenalin gnau, ker sem vedu da delam slabo in me lahko dobijo.*	Želja po adrenalinskih aktivnostih kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
C69	*Itak vem da enkrat bo bolš js to vem.*	Prepričanje v uspeh		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
C70	*Sam to me še gor drži enkrat mi je rekla vzgojiteljca enkrat bo že sonček zate posvetu. Pa js vrjamem da bo, da bo šlo na bolš.*	Podpora pedagoginje v PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

C71	*Izhode bom pa js izkoristu sam za družino. Za to kar mi največ pomen. Z družino morm bit pa zdej ceu cajt morm jim pomagat, sestri in to. Sestri morm ful pomagat da mi nebo zabluzila, ko je zdej z enim fantom, ko se ful drogira pa pije.*	Velik pomen družine	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
C72	*In ona mi isto ful stoji ob strani in to.*	Podpora sestre		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Nadkategorija**	**Tema**
D1	*Pa dobro sm odraščau meu sm use, nič mi ni falilo. Za pit, jest, igrače, obleke, to sm meu. Biu sm prskrbljen za vse.*	Materialna preskrbljenost	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
D2	*Pol sm tam šou, da bi se v redno osnovno šolo vpisu v 9. razred. Pol sm tam začeu tko kadit travo, konzumirat prepovedane substance.*	Začetek kajenja trave in uživanja drog v OŠ	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
D3	*Pol tam nisem redno končau 9. razred ampak sm se upisu v Ljudsko univerzo. Večerno, nočno šolo, da po izpitih končaš osnovno šolo. In ko sm biu tam, nisem naredu itak nič, sm naredu neki predmetu. Ampak sm isto delu umes še v pekarni in tako, da sem delu samo nočne od 9ih zvečer do 6ih zjutri. Pouk je biu pa itak en teden zjutri en teden popoldne, tako kot tuki delam. In nisem folgu več pol.*	Delo v pekarni kot vzrok za opustitev šolanja		Šola	Življenjski svet mladostnika
D4	*Pol sm pustu šolo.*	Opustitev šolanja		Šola	Življenjski svet mladostnika
D5	*Pol se je začelo sm biu nameščen v vzgojni zavod Logatec*	Bivanje v vzgojno-izobraževalnem zavodu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
D6	*tam sem meu pa dosti begu, dosti pozitivnih urinskih testov.*	Uživanje drog Begi iz zavoda	Oblike		Prestopniško vedenje
D7	*In so mi pač pisali strožji ukrep, predlog za Radeče so mi dal.*	Premestitev v Prevzgojni dom	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
D8	*Ja ni mene nikol šola dosti zanimala. Pač tako ajde kakšna zgodovina, športna. Šola mi ni nič pomenla, da bi se trudu. Sam zdej mi je pa žau da nism naredu normalno osnovno šolo. Devetletko in pol da bi se upisu tri plus dva al pa karkoli.*	Odsotnost zanimanja za šolo		Šola	Življenjski svet mladostnika

D9	*S starejšimi sm se družu. 25 - 30 let.*	Starejša družba		Družba	Življenjski svet mladostnika
D10	*Ma prjatli, ni pravih prjatlu. So ampak to kar sm meu jaz za prjatle zdej vidim, da to sploh niso pravi prjatli. Znanec vrjanta. Ko si v težavah jih ni nikjer. A ko pa smo meli, ko je blo use uredi si biu dobr al karkoli, smo bli skupi. Ko pa je pršl do kakšnega problema, jih pa ni blo. Zdej isto, ko vidjo da sm se spremeniu jih ni več, te gledajo tut tko uno, da so ljubosumni, da si se spremeniu, naredu neki zase.*	Odsotnost prave podpore prijateljev		Družba	Življenjski svet mladostnika
D11	*Slabo, zelo slabo so vplival na mene.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
D12	*Biu sm ful naiven pa tudi ne vem kako bi to povedu. Hitr sm biu za use. Biu sm pač tko, da so me lahko hitro nagovorili v karkoli. Naiven.*	Naiven		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
D13	*Prej mi je biu pomembn denar za drogo, da sm hodu žurat. To so ble neke navade.*	Pomemben denar in zabava		Interesi	Življenjski svet mladostnika
D14	*Nism se za nič trudu, vse sm uzeu zlahka. Nisem se meu za kaj trudit, nism meu volje. Sej normalno ko ti konzumiraš neki dlje časa ti je usejen za use.*	Odsotnost volje do življenje		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
D15	*Sam zdej mam jasne cilje za vse.*	Jasni cilji za prihodnost		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
D16	*Ful hitr sm se razjeziu, sej se še zdej ful hitr sam premislim dvakrat preden se razjezim.*	Danes zna ravnati z jezo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
D17	*A prej sm biu pa prou uno eksploziven, hitro sm se razjeziu. Nevem za neko malo stvar, glupost, npr. me je kdo mal grdo pogledu sm js znoru.*	Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
D18	*Takrat nisem kadiu pa to nč. Travo sm kadiu pr ene 11 pa pol, nism kadiu probu sm no. Čike sm pa začeu, kosm biu 12.*	Kajenje cigaret Kajenje trave	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc		Prestopniško vedenje
D19	*Vzgajala sta me oče in mama. Starš ni samo eden, more bit oče in mama. Dok so živeli moji starši skupaj sm večino časa preživel z mamo, ker oče je delal pa to.*	Odsotnost vzgoje očeta	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
D20	*Oče je pa delu non stop. Tudi za vikende je šou pol s stricom mal fušat pa to.Tako, da sej me je oče isto vzgajal, sam se ni neki*	Odsotnost vzgoje očeta	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika

	dosti zavzemal zame. Al je biu utrujen al neki.				
D21	*2016 sta se ločla. Štiri leta nazaj. Večino časa sm biu pa z mamo in bratom. Zato je pol tudi šlo vse tko.*	Odsotnost očeta	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
D22	*Pol tut, ko smo se v Z preselil družba in to lažji sem meu dostop do usega do droge in to. Prej sm živeu na vasi je blo čisto drugo okolje. V Z sm pa spoznau več ljudi starejših, mlajših. Večji dostop do usega.*	V mestu večji dostop do droge	Razlog		Prestopniško vedenje
D23	*Kaj misliš, da je potem razlog za tvoje prestopniško vedenje? Kaj bi moralo biti drugače včasih, da ne bi začel s prestopniškim vedenjem? Moru bi bol bit doma z družino in ne tok bit okol.*	PV zaradi odsotnosti od doma	Razlog		Prestopniško vedenje
D24	*Al pa ko so me dali v Logatec že tam sfunkcionirat in da me nebi mogl dat sm. Tam je biu bol odprti sistem. Tam ni paznikov, greš vsak vikend domov. Tam sm biu eno leto. In v tem enem letu je šlo samo na hujše.*	Neučinkovitost zavodskega dela	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
D25	*Sej js sm biu priden nisem delu nobenih problemu tako, sam sm meu dosti begu, pozitivnih urinskih testov… Sej sm meu kdaj kakšne izapde do drugih.*	Uživanje drog Begi iz zavoda	Oblike		Prestopniško vedenje
D26	*Družina ne, družina mi je vedno stala ob strani,*	Podpora družine		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
D27	*mame nisem poslušal, ni mi mogla do živega prit, ni me mogla ustavit. Je ona meni postavljala meje pač pravila pač sam js se jih nisem držau. To mi je zdej žau. Mogu bi jo upoštevat, poslušat jo, mogu bi nardit šolo in ne bi pršl do tega.*	Starši se trudijo postaviti meje	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
D28	*Mogoče so res starši kej tako krivi. Sej so se oni tut dost kregal pa to in zato so se tut ločli niso se razumeli. Trpeu sm tudi jaz, psihično nekako po eni strani, da non stop poslušaš, da se nekdo krega in pol sta se ločla. Na nek način ja sm bežau iz tega.*	PV zaradi nesporazumov staršev	Razlog		Prestopniško vedenje
D29	*Sej sm biu tut js za da se ločta, ker bolše da se ločta ko, da se usak dan kregata.*	Podpiranje ločitve	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
D30	*Sam učasih ti pride tko razmišljaš zakaj jaz ne morem met tko normalne družine pa tko. Sej ni zdej tko da nimam staršev sam rad bi vidu, da bi*	Želja po skupnem življenju staršev	Struktura	Družina	Življenjski svet mladostnika

	bli vsi skupi kakšna družina bi bla. Drgač pa bolš, da se ločta kukr da js poslušam to in usi trpimo.				
D31	*Dobr ne vem tko okej. Ne kregam se z njimi, vidjo da sm neki naredu za šolo, da sm na izhodih, da hodm na izhode. Vidjo da se trudim. Pač uredu se razumem.*	Dober odnos s starši	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
D32	*Ma usi dobro usi, oče malo majn ker je biu tudi on zarprt neki časa no.*	Prestajanje zaporne kazni s strani očeta	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
D33	*Pač nono, nona, mama, punca in še dan danes mi usi stojijo o strani. Punco mam še kr isto od takrat.*	Podpora družine		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
D34	*Ja je še vedno pač. To je on meu neke svoje fore. To ga je primlo ko sta se ločla in to. Meu je 11 let službo uno, ko je biu gradbenik. Zna delat tko s kopači in to. Je meu normalno plačo in to tko dobro, sam je šou pol on isto malo tako delat take stvari. Pred ločitvijo je delau normalno use.*	Oče po ločitvi začel s kaznivimi dejanji	Opis staršev	Družina	Življenjski svet mladostnika
D35	*Ja normalno ja. Sej mu hodim na obiske.*	Obiski očeta v zaporu	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
D36	*Planiram zdej tu začet izpit za avto delat, šolo da zaključim še ta en izpit nardim. Pol pa valda ja da grem na izpust. Prit vn se zaposlit. Delat, živet s punco. Normalno vse. Upam da bo use tko.*	Jasni cilji za prihodnost		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
D37	*Itak morm najprej prvo sam, na seb neki delat pol pa bo.*	Zavedanje, da sam oblikuje svojo usodo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Nadkategorija**	**Tema**
E1	*Pol sm dobiu svojo prvo mačeho, fotr se je pač drugič poroču. Pol je tole žensko dau stran, ker je zbolela za rakom. Pol sm živeu neki časa pri teti, fotrovi polsestri, stric je neki časa skrbeu za nas.*	Skrb za mladostnika prevzeli sorodniki	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
E2	*Pol se je še tretjič poročiu, tuki so se pa začele težave. Karkol, da sm naredu je blo narobe. Ne vem doma opravki, na njivi, karkoli sm delu ni blo prou.*	Nerazumevanje z očetovo novo partnerko	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E3	*Ne vem vn nisem hodu do devedga razreda sploh. Takrat sm že začeu mal bežat vn od*	Begi od doma Uživanje alkohola Kajenje cigaret	Oblike		Prestopniško vedenje

	doma, s prjatli vn, spit kakšno pivo al pa kej, skadit kaki čik.				
E4	*Ker sm si šou delat, da mam za čike za normalno hrano, ker s to fotrovo tretjo ženo je blo haus. Ni ti hotla kuhat, ni hotla prat sm si use mogu sam.*	Odsotnost skrbi očetove nove partnerke	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
E5	*Pol sm šou pa delat, sm pustu šolo sploh. Sm po cele dni delu.*	Opustitev šolanja		Šola	Življenjski svet mladostnika
E6	*Takrat je pol enkrat moj fotr pršu dol v Bosno mu je rekla ta tretja žena, da so jo klical iz šole, da me ni v šoli. Je pršu dol me je najdu kje delam pa me je uzeu domou. Je reku, da pač spakiram stvari in naslednji dan grem v Slovenijo.*	Želja očeta po nadzoru nad sinovim življenjem	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
E7	*Ne živel sm v isti hiši kukr on zdej živi pač s to ženo. Tam sm meu svojo sobo še manjšo kukr je to. Sm meu pojstlo, TV stari tri programe na njemu in en star radio.*	Skromno življenje	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
E8	*On je zvedu, da sm pustu šolo, da ne hodm več v šolo. Da sm začeu delat. Ni me sploh vprašal zakaj ne nič sam reku je, da si naj spakiram, da gremo za Slovenijo. Ni nč a hočem al nočen ne nič.*	Prisilna selitev v Slovenijo	Bivališče	Družina	Življenjski svet mladostnika
E9	*Pol smo pršli sm, da bomo na novo začeli kao, da bo bolš.*	Selitev zaradi želje po boljšem življenju	Bivališče	Družina	Življenjski svet mladostnika
E10	*On je fušu neki tuki, gradbenik, vem da je blo to delo sa strane. Js sm pa delu tut zraven. Da je on pobiru vs denar. In smo delal tko za vikend rečmo, da zaslužiš 200€ na dan, smo delal tut 15-16 ur dnevno. Poleti ko je blo. In sm od tega dubu enkrat tedensko v petek po 5€ in s tem se je začelo. Ne vem šou sm delat naj si on uzame polovico tega kar zaslužm. Sam če sm reku, da rabim neki za oblečt js hočm eno firmirano majco kupit ne vem za 50€. Js hočm, da mi da teh 50€, da si to kupm. Če hočm patike za 80-90€. Nism dubu. On me je pelu v trgovino in je kupu hlače, majco, trenirko in čevle za 80€. Pa še to me je uprašu, kaj mi je ušeč, sm mu povedu pa je reku, da to njemu ni ušeč in je zbral po svoje. Pol nevem zakaj me je pelu sabo v trgovino če je že*	Oče sinu ni dajal denarja, ki si ga je zaslužil sam	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika

	vedu sam kaj js rabim, kaj je men ušeč.				
E11	*Takrat sm začeu kolesa krast in use živo.*	Kraje	Oblike		Prestopniško vedenje
E12	*Nimaš stikov z biološko materjo? Ne mam zdej stike prej jih nism meu. Do 10. leta sploh nism vedu, da je živa.*	Nepoznavanje biološke matere	Struktura	Družina	Življenjski svet mladostnika
E13	*Fotr je skos govoru, da je ni. Pol pa za 10. rojstni dan je pršu povedat, da je živa, sam, da ne smemo met stika z njo. Ker, če bomo mel stik z njo, če bomo šli slučajno k njej, da lahka nanga kr pozabmo.*	Grožnje očeta glede stikov z biološko materjo	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E14	*Takrat sm biu tko sm razmišlu nima veze, če sm zdej zdržu brez nje bom tut zdej naprej. Pol se je s časom, ko sm razmišlu o temu vsak dan je bla večja želja, da bi jo vidu. No pol smo se nekak na fejsbuki najdl. Nevem al je ona mene dodala se mi zdi in smo si tam začel pisat.*	Želja po srečanju biološke matere	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E15	*In pol je biu moj 18. rojstni dan. Ne da sm šou kakšno žurko in to nardit ampak sm kufr spakiru svoje stvari. Sm meu js use papirje že takrat zrihtane. In od socialne in od zavoda. Sm se usedu tu na avtobus in sm šou u Bosno. Use sm se pozanimu kje mami živi, sm dubu naslov in sm dol šou. Ja takrat je blo pa za znoret. Vsi ti občutki, vsa ta čustva. Ne privoščim nobenemu, da vse to doživlja.*	Čustveno prvo srečanje z biološko materjo	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E16	*V Logatcu sm biu takrat v zavodu.*	Bivanje v vzgojno-izobraževalnem zavodu	Namestitev v zavod		Ukrep za varstvo koristi otroka
E17	*in glih takrat preden sm šou dol sm naredu tu eno pizdarijo, da sm dubu denar, da sm šou lah k mami, s to družbo tuki. Sm si zrihtu denar v eni noči in to je to.*	PV zaradi potrebe po denarju	Razlog		Prestopniško vedenje
E18	*Naslednji dan pa je en kriminalist dol v Bosni klicu mojo mtko, ker je reku, da je moj fotr klicu dol u Bosno, ker je en naš sorodnik pač policaj. In je sam klicu in reku, da sm naredu eno kaznivo dejanje. Pol je še on isti dan pršu dol. Mene so odpeljali pred mtko. Stala je tam zraven so mi dal lisice in me odpeljal. Takrat se mi je*	Policija prekinila stik z biološko materjo	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika

	strgalo čisto. Pol je fotr pršu in mi reku da me bo pelu na prvi avtobus pol sm pač reku, da ne želim bit sploh z njim. Pa sm reku naj mi da sam dnar za avtobus in bom sam počaku, da se bom sliku, ko bom biu na avtobusu in da mu bom poslau sliko kot dokaz. Pač da sm šou nazaj.				
E19	*Tuki sm meu sodišče za to, čez dva tedna sm ga meu. Pa smo šli na sodišče pa je fotr izrazu svojo željo, da ga sploh ne kličejo zame več, da ne želi vedet zame, kje sm a sem žiu, ne nič. Ne vem pač. Takrat smo se dobil še na kavi in to je to.*	Odpoved skrbi s strani očeta	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
E20	*Zdej bo tri leta kukr se nismo vidli. Ne vem za dva rojstna deva me ni niti poklicu da mi vošči al pa kej. Klicu sm ga iz tu enkrat sm mu sam povedu, da sm pršu sm. Nisem ga poklicu prvih par mescu, ker nisem hotu, da kdo sploh ve kje sm. Je vedu sam brat pa biuša. Onedva sta sam to vedla. Nisem reku ne mami ne nobenmu, da sm tu. Hotu sm sam sfurat to čimprej in pridit vn, da noben ne ve. Sam pol me je ono to vsak dan bol in bol grizlo, sm razmišlu da vidm kak bo biu njegov odziv, a mi bo pršu na obisk me pogledat. Da vidm a je res taki člouk kukr se je dokazu al me bo pršu pogledat. In res je tak sploh me ni pršu pogledat. Leto dni bo od takrat ko sm js pršu sm, pa ni pršu sm me pogledat, niti poklicu ni.*	Odsotnost stikov z očetom	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E21	*A brat mi pa pogosto prhaja sm. Lah bi ga šou brat iskat domou sam niti hočm ne. Ne vem z bratom mam stike, stike vzdržujem. Ne vem se slišmo usak teden vsaj ob četrtkih, ko kličem od tršice. On je edini, ko je biu in takrat v najhujših časih, obdobjih ko sm jih meu zraven, ko nism meu kaj za jesti je biu tu. Mi je prnesu in za jesti in denar in karkoli sm rabu. In zdej je z mano skos.*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E22	*V svojem stanovanju sm meu tko sobo mejhno pa kuhno pa WC.*	Samostojnost		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

E23	*Ne vem, vem sam da sm se nauču da nočem bit kot on. Da svojim otrokom ne bom delu to kar je on men delu. Sej sm ti reku npr. od unih 200€ sm dubu v petek 5€ za izhode. Pa je isto vedu, da kadim čike in use. Takrat sm meu še isto eno drugo puco in je vedu. Vedu je use pa mi je dau 5€ pa reku na tu maš za kavo. Ti je dosti. Sam ni.*	Odsotnost finančne podpore očeta	Skrb	Družina	Življenjski svet mladostnika
E24	*Ja zdej se slišmo bol pogosto. Ne vem prejšnji teden je glih mela rojstni dan. Sm šparu ceu teden na govorilnici, da sm jo lahka poklicu, da sm ji vošču.*	Pogostejši stiki z biološko materjo	Odnos	Družina	Življenjski svet mladostnika
E25	*Js mislm če bi ona bla z nami, da nebi tega blo. Da ne bi biu zdej tuki kjer sm. Če bi pač ona pa fotr žvela skp. Sam pač fotr je ful vrjeu drugim, kukr sm js zvedu. Kr to je bla cela štala stem usem. Ker je on hotu nas, da ma skrbništvo nad nami in ona je tut hotla da ma skrbništvo nad nami. In pol je on prskrbeu use datume in to ko ni bla z nami, kdaj je ni blo doma. Ampak js mu lahko prnesem use paprije za te datume, ko je bla pr zdravnikih. Pač ona je njemu to govorila ampak on to ni vrjeu.*	Želja po skupnem življenju staršev	Struktura	Družina	Življenjski svet mladostnika
E26	*Ja oči je biu tu po dva tedna je prhaju dol za vikend. Tuki sm živeu pr fotru v X. Leglo kriminala. Najprej sm pr njemu živeu pol sm šou pa na svoje. Kr je policija začela prhajat tam ko smo živel zarad teh kaznivih dejanj in vsega živega. Pol je ta lastnik te hiše izrazu željo, da se to ustau al pa se izselim.*	Kriminalno okolje	Bivališče	Družina	Življenjski svet mladostnika
E27	*Ja takrat ja, ko sm biu že pr njemu sm začeu s kaznivimi dejnaji. Začelo se je s kolesi pol pa neprej. Reketi use živo. Kr mi ni blo da mam sam unih 5€, ker rabim še za čike in to.*	Kraje	Oblike		Prestopniško vedenje
E28	*Ja oče ja. Ne vem lohk sam povem, da kar znam in kako sm uzgojen pri tem mi je pomagu ful moj brat pa sam sm se nauču. Kukr eni pravjo ulca me je naučila.*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E29	*Ja on je biu eden od razlogov, zato da sem nehu s kokainom in use živo. Eno jutro sm se zbudiu, da nisem meu ne zajest*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	ne nč. A 24h prej sm meu 800€ v žepu. Ne vem nisem se mogu premikat, kr sm biu totalka, use živo me je bolelo. Sm poklicu brata in meu sm srečo, da je delu blizu tam kjer sm js žveu. In je pršu je prosu šefa, da mu da uro pa pol in je pršu. Da je frej, da pride nazaj. Pa mi je prnesu vrečko polno hrane in še 40€ mi je fuknu na mizo. In je reku razmisli kaj boš. Vedno je mel tak normalni dostop do mene.				
E30	*Kr pr fotru je blo najprej šamaranje pol se je pa hotu pogovarjat. Jebi ga prepozno.*	Nasilje s strani očeta	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
E31	*On vedno tko mi je kupu neki in pol mi je pokazu in reku preden ne boš tega pa tega zrihtu ne boš dubu. To mi je brat reku.*	Postavljanje pravil s strani brata	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
E32	*Fotr mi je pa tko sm si prvi telefon js sam kupu sm ga sam skeširu 380€ je moj fotr ga zasegu in ga nesu od te tretje žene hčerki, ko mu ni bla nič nič nič. Je nesu njej. Moj prvi telefon v življenju. Mi je reku dokler nebom šole popravu, ko sm špricu in use ga ne dobim. Sej veš kako se to začne mal bežiš iz šole mal gor pa dol.*	Oče sina kaznoval z odvzemom telefona	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
E33	*Dol sm js naredu 9. razred, oči ga je plaču. V Sloveniji sm pa za sredno, da grem delat, to kar je on hotu. Kukr je vedno blo use kar on hoče. Gradbena sam smer težka gradbena mehanizacija. Za bager in gradbeni kamion in to. Sej po eni strani je to blo, to je uno kar zdej hočm delat. Sam takrat nism hotu. Ker me je v to silu in takrat mi ni blo to ušeč. Takrat sploh ne vem kaj sm hotu bit.*	Vsiljevanje želj očeta	Vzgoja	Družina	Življenjski svet mladostnika
E34	*Zdej ko vidm ko je šou brat nardit izpite za to in ko dela in kak služ s tem mi je žou da nisem šou nardit to. Če bi delu use drugo okej sam za šolo mi je pa žau zakaj je nism naredu.*	Obžalovanje, ker ni zaključil šole		Šola	Življenjski svet mladostnika
E35	*Enrat sm se izpisu iz šole zarad slabih ocen, pol sm se še enkrat upisu isto smer ista šola use.*	Slab uspeh v šoli		Šola	Življenjski svet mladostnika
E36	*Takrat so me isto hotl vržt vn zarad neopravičenih in slabih ocen.*	Izostajanje od pouka	Oblike		Prestopniško vedenje
E37	*Pa še zato kr sm spiu litr Jack Danielsa pred učitlco sred*	Uživanje alkohola	Oblike		Prestopniško vedenje

	pouka. In policija mi je isti dan zasegla še eno pištolo na šoli	Posedovanje orožja			
E38	*in takrat me je pršu brat iskat. On je biu isto na tej šoli, ko se je men to zgodil.*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E39	*So mi rekl, da pokličem koga od svojih, da pride na razgovor. Fotr je biu glih takrat v Bosni sm poklicu brata.Vsi so pogledal mene, pogledal njega in rekl vidva sta čist druga sveta. Ne vem on je biu priden, je delu šolo js pa… Ne sej sma res čist drugačna. Svaka mu čast on pošteno dela in zdej se bo preseliu v svojo hišo tu v Sloveniji. Je naredu sebi življenje pač svaka mu čast.*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E40	*Ko sm nehu s kokainom in to sma se z bratom nonstop dobivala in to pa fuzbal špilala. Sm šou nekak v to smer, da bi pustu kokain in pozabu na to sm se začeu mal s športom ukvarjat. Pol mi je pa to tko pomagal. Fuzbal, rokomet.*	Sprememba načina življenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E41	*Ne moj krog prjatlu je blo večino tej ko so zej tu. Iz uzuni, ko smo delal pizdarije skupi zdej smo tuki. Drugač pa moj letnik večino, meu sm enga, ko je biu starejši od mene, sam on se je zdej umiriu ma pogojno dela normalno in to. Zdej bo otroka dobu enkrat.*	Veliko prijateljev je bilo/so v PD		Družba	Življenjski svet mladostnika
E42	*Zdej sm naredu čist en zid, nism se družu z nobenm več s temi ku so zdej tuki notr in smo prej delal pizdarije uzuni. Ko se mi ni dalo več s tem, ko sm nehu s kaznivimi dejanji in sm si dubu neko žensko. Naredu sm si neki novi krog prjatlu. Sam zej ko je še ona šla, ko se je še z njo zaključlo, ne vem al se bom povezu s starimi ljudmi al kaj bo. Ne vem zej kaj bo za izhode.*	Sprememba družbe		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E43	*Vs čas ko sm biu na izhodih iz Logatca sm biu z njo. Nism hodu nikamor vn, če sm šou kej vn sm biu z njo na pjači. Bla sma doma, hodla sma na bazen in tko.*	Podpora punce		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E44	*Uf ene stvari pozitivno, ene stvari pa negativno pozitivno je to da sm vidu na koga se lahko oslonim v življenju. Na njih sem se lahko oslonu kadarkoli v življenju kadarkoli sm kej rabu, za prespat, karkoli. Sm lahko*	Podpora prijateljev		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

	šou k enmu od njih. Dok če bi fotra klicu nebi blo niti slučajno nič.				
E45	*Slabo pa pač ne vem, kar smo delal take neumnosti, kire zdej nebi ponoviu. Al pa či bi ponoviu bi šou saj mal s pametjo delat. Ne horuk v sekundi use, ko nisi razmišlu a je kamera kje. Šou si, uzeu si dnar in si šou.*	Slab vpliv družbe	Vpliv	Družba	Življenjski svet mladostnika
E46	*Use na hitr tak impulzivn. Prej sm popizdevu za vsako sitnico, mejhno stvar, nekdo me je grdo pogledu sm popizdu.*	Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
E47	*Zdej pa že besede prenašam ne poslušam sploh če mi kej ne paše. Ne gane me tok kaj si drugi misljo o men.*	Danes zna ravnati z jezo		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E48	*Temu je prispevala velik moja bivša, da sm začeu drugač razmišlat. Da sm se nauču nekatere stvari preslišat in spregledat.*	Podpora punce		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E49	*Pa prej je biu adrenalin usmerjen v napačno smer zdej bi šou raj v adrenalinski park kukr v življenje kukr sm ga meu.*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E50	*Rajš sm sam v skupini da mam mir. Nevem pač v dveh letih, obrnu sm se tko. Ja js bom prej sfunkcioniru, če bom sam kukr, če nas bo več.*	Prepričanje v uspeh		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E51	*Kaj bi rekel, da je razlog, da si začel s prestopniškim vedenjem? Ne vem kokr od večine od nas, situacija doma, stanje doma. Ločeni starši.*	Ločeni starši razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
E52	*Večina nas kar je tu smo Bosanci, Srbi, Hrvati. Ta balkanska kri, ne pustiš da nekdo upravla s tabo pol pa vidiš da si zajebu.*	Ponos in borbenost kot razlog za PV	Razlog		Prestopniško vedenje
E53	*Ne vem moj brt je ful trpeu to stanje doma kar je fotr počeu z nami on je to lahk trpeu, on je lahk to prenašu sam js nism mogu js sm šou že prvo leto. Js sm popizdu in šou po svoje*	Osebna moč		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E54	*Ja js sm prej biu tko da sm popizdevu za usako stvar, kr ene stvari. Kr neki se mi zgodi js popizdim. Dokler sm biu s to staro ekipo ni blo dneva, da se nism s kom stepu pa to.*	Hitre jeze		Osebne značilnosti	Življenjski svet mladostnika
E55	*Pa ne vem stvar je tut v men, ne vem če sm js šou na svoje živet ne bi rabu to počet kar sm. Lah bi šou delat prek študenca in to, 500-600€ na mesec.*	Lastna odgovornost za PV	Razlog		Prestopniško vedenje

E56	*Nism razmišlu. Sm poslušu preveč druge, družba me je zapelala. Takrat mi je blo to zanimivo, da se me ljudi štiri pet let starejši od mene bojijo. Da imajo neko strahospoštovanje do mene. Mislm do nas do naše ekipe, k smo učasih držal skupi. Ne vem Center je biu naš, naša generacija pa par let starejši.*	PV zaradi slabega vpliva družbe	Razlog		Prestopniško vedenje
E57	*Brat ja on mi pomaga.*	Podpora brata		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E58	*Prjatlu nimam drugač. Mam dva tuki notr ko se lah uslonim na njih, da se lahko pogovarjam z njima in se ne bo zvedlo naprej v roku 10 min.*	Malo pravih prijateljev		Družba	Življenjski svet mladostnika
E59	*Velik zaposlenih mi pomaga. Pač ne vem oni kar lahk nardijo dajo ti nasvete ti pa pol če ubogaš al pa ne to je tvoja stvar.*	Podpora zaposlenih v PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E60	*Ta moja matična vzgojitlca kaj je ona je velik nardila za mene. Skos je poleg mene, me spraševala kako sm zdej po tem, ko sm šou s punco narazen… Neke stvari zahteva sam pol pa ti pomaga. Večina je tu takih, ki ti res hočejo pomagat.*	Podpora pedagoginje v PD		Zunanji vir podpore	Življenjski svet mladostnika
E61	*Sej boš ti tut enkrat mel vse to. Če si to želiš… Sej js sm si to želeu že od vedno. Sam lej kje sm zdej. Js sm si to želeu. Meu sm žensko use, žveu sm u svojem stanovanju sam nism šou služit tko da u 17 urah zaslužiš 170€, ampak, da v 2 urah 700€. Ne splača se, pride denar hitro, ušeč ti je. Gledaš gradbenika ko se švica, ti pa se kopaš v bazenu imaš denar, lake žene… On se muči ti uživaš. Sam hitro nehaš uživat. Zdej to vidm in vem, prej pa sm vidu sam denar.*	Sprememba načina mišljenja		Notranji vir podpore	Življenjski svet mladostnika

9.3.2. Intervjuji s strokovnimi delavkami

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Tema**
F1	*Dejavniki, ki vplivajo na razvoj prestopniškega vedenja pri mladostnikih in ga na njihovi poti ovirajo in predstavljajo tveganje zanje so vpliv družine, predvsem vzgoja v družini,*	Vzgojne strategije staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih

F2	*socialno ekonomski status družine,*	Socialno ekonomski status družine	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F3	*odklonski pojavi v družini (kazniva dejanja, alkoholizem).*	Odklonski pojavi staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F4	*način preživljanja prostega časa*	Način preživljanja prostega časa	Prosti čas	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F5	*vpliv vrstnikov in šolske sredine*	Slab vpliv družbe	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F6	*vpliv medijev*	Vpliv medijev	Mediji	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F7	*osebni dejavniki, ki vključujejo specifične lastnosti posameznikov in tudi npr. pripadnost določeni družbeni skupini, ki imajo določene skupne lastnosti (način oblačenja).*	Specifične lastnosti posameznika	Osebne značilnosti	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F8	*Vendar pa vsi ti dejavniki ne vplivajo na posameznika enako, zato je potrebno problem prestopniškega vedenja razčlenjevati individualno.*	Dejavniki tveganja na vsakega mladostnika delujejo drugače	Pojavnost dejavnikov	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F9	*Kaj pa nanje po vašem mnenju deluje varovalno, podporno? Ustrezno socialno okolje*	Ustrezno socialno okolje	Socialna mreža	Podporni dejavniki mladostnikov
F10	*učenje drugačnega življenja po sprejemljivih družbenih normah*	Učenje sprejemljivega načina življenja		Podpora mladostnikom v PD
F11	*Varovalni dejavnik je tudi to, da so v zavodu umaknjeni iz okolja, ki je v preteklosti slabo vplival nanje pa naj se gre to za družinsko okolje ali pa vrstniško okolje.*	Oddaljenost od dejavnikov tveganja		Podpora mladostnikom v PD
F12	*V zavodu je manjša dostopnost do droge,*	Manjša dostopnost do droge		Podpora mladostnikom v PD
F13	*manjša dostopnost do izvrševanja kaznivih dejanj.*	Manjša dostopnost do kaznivih dejanj		Podpora mladostnikom v PD
F14	*Izkušnja je taka, da so imeli prej v življenju mladostniki zelo malo ljudi, ki so jih podpiral.*	Mladostniki v preteklosti niso imeli veliko podpore	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
F15	*Saj, če gledamo večina mladostnikov prihaja iz razbitih družin, disfunkcionalnih.*	Ločene oz. Razvezane družine	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
F16	*Tudi če bodo oni rekli, da jih je družina podpirala, v vseh primerih to ni res. Lahko jih je družina podpirala tudi pri izvrševanju kaznivih dejanj, ali pa mu je mama kupila travo ipd. Sam to še ne pomeni, da je to pozitivna podpora in varovalni dejavnik.*	Neustrezna podpora staršev	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
F17	*Sedaj tukaj se mu pa na primer razširi mreža v tem smislu, da ve na primer po odpustu na koga se lahko obrne, od katerih institucij*	Spoznavanje institucij, ki nudijo pomoč in podporo		Podpora mladostnikom v PD

	lahko pričakuje pomoč, če jo recimo od domačih ne bo dobil.			
F18	*Mogoče je v tem času navezal kakšen stik s sorodnikom ali drugimi ljudmi, ki sedaj na njega vplivajo varovalno.*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
F19	*Al pa smo iskali kakšne možnosti druge namestitve in si je s tem razširil mrežo, da ne bo šel nazaj domov, nazaj, v enako okolje, pa ne vem da bi šel k sorodnikom, v dijaški dom ali kaj podobnega.*	Iskanje nadomestne namestitve za življenje po odpustu		Podpora mladostnikom v PD
F20	*Zmanjševanje/odpravljanje dejavnikov tveganja preko priprave na življenje brez kaznivih dejanj,*	Priprava na življenje brez kaznivih dejanj		Podpora mladostnikom v PD
F21	*učenje osnovnih življenjskih veščin do zahtevnejših,*	Učenje veščin za življenje		Podpora mladostnikom v PD
F22	*usmerjanje k vzdrževanju abstinence od prepovedanih drog,*	Spodbujanje k abstinenci od prepovedanih drog		Podpora mladostnikom v PD
F23	*učenje in usmerjanje k vzpostavljanju korektnih in ustreznih odnosov,*	Učenje veščin dobrih odnosov		Podpora mladostnikom v PD
F24	*učenje nenasilne komunikacije,*	Učenje nenasilne komunikacije		Podpora mladostnikom v PD
F25	*iskanje drugih namestitev, da ne gredo nazaj v okolje, kjer niso dobili ustrezne podpore,*	Iskanje nadomestne namestitve za življenje po odpustu		Podpora mladostnikom v PD
F26	*učenje drugačnih vzorcev, kako se lahko živi zunaj brez kaznivih dejanj.*	Učenje sprejemljivega načina življenja		Podpora mladostnikom v PD
F27	*Stiki so avtomatsko po zakonu jim pripadajo ožji družinski člani – oče, mama, sestra, brat.*	Ohranjanje socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
F28	*Za druge morajo pa napisati prošnjo. Če dobimo pozitivni odgovor CSD-ja, pisno mnenje o ustreznosti stikov, povabimo potem to osebo (punca/prijatelj) na razgovor, presodimo ali bo ta oseba pozitivno vplivala nanj, v kolikor je odgovor pozitiven mu dovolimo stike in jih ne omejujemo, ko ima enkrat dovoljene.*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
F29	*Lahko pa damo obiske pod nadzor, če ugotovimo ali sumimo, da ta oseba prinaša drogo ali pa kaj drugega nevarnega, pa pregledi z detektorji in to s tem vse zmanjšujemo, odpravljamo dejavnike tveganja.*	Nadzor nad stiki		Podpora mladostnikom v PD

F30	*V zavodu dobijo tudi nagrado za mesečno opravljanje dela in 20% nagrade se jim hrani na zaprtem depozitu ta denar jim lahko pripomore pri nekem začetku novega življenja.*	Varčevanje denarnih nagrad, za čas po odpustu		Podpora mladostnikom v PD
F31	*Krepitev varovalnih dejavnikov preko omogočanje kvalitetnega preživljanja prostega časa,*	Kvalitetno preživljanje prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
F32	*učenje prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja,*	Učenje prevzemanja odgovornosti		Podpora mladostnikom v PD
F33	*krepitev delovnih navad in*	Krepitev delovnih navad		Podpora mladostnikom v PD
F34	*strukturiranje časa, načrtovanje,*	Strukturiranje časa		Podpora mladostnikom v PD
F35	*ohranjanje stikov z družinskimi člani,*	Ohranjanje socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
F36	*možnost telefonskih klicev, obiski, izpusti,*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
F37	*širitev socialne mreže v smislu, da mladostnik ve na koga se lahko po odpustu obrne.*	Spoznavanje institucij, ki nudijo pomoč in podporo		Podpora mladostnikom v PD
F38	*Potem pa je še na primer sodelovanja in izvajanje posebnih oblik strokovnega dela z zaprtimi osebami (alkoholizem, droge, spolni delikti, samomori)*	Delavnice in izobraževanja		Podpora mladostnikom v PD
F39	*in individualno in skupinsko delo z zaprtimi osebami.*	Pogovori z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
F40	*Podpora pri delu so mi predvsem moje verbalne spretnosti*	Komunikacijske spretnosti	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
F41	*in osebnostne lastnosti kot so iskrenost,*	Iskrenost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
F42	*»direktnost«,*	Direktnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
F43	*empatičnost,*	Empatičnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
F44	*pravičnost*	Pravičnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
F45	*Lažje bi izpostavila oviro pri sodelovanju z zaposlenimi kot pri delu z mladostniki –*	Ovire pri sodelovanju z zaposlenimi		Ovire na delovnem mestu
F46	*pričakujem odgovornost, zanesljivost, korektnost in poštenost od sodelavcev, česar marsikdaj ni zaznati.*	Odsotnost korektnih delovnih odnosov		Ovire na delovnem mestu
F47	*Z mladostniki načeloma dobro sodelujem, me sprejemajo, spoštujejo in vzdržujemo dobre odnose.*	Dobro sodelovanje z mladostniki	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
F48	*Ko sem prepričana, da bi karkoli mladostniku koristilo in to*	Odsotnost posluha		Ovire na delovnem mestu

	predlagam, pa ni posluha za izvedbo je velika ovira.	sodelavcev za nove ideje		
F49	*Odločitve vodstva, s katerimi se ne strinjam, pa jih moram predstaviti mladostniku so prav tako ovire s katerimi se srečujem. Zagovarjati mu stališče, s katerim se ne strinjam.*	Delo temelječe na odločitvah, ki jih sama ne zagovarja		Ovire na delovnem mestu
F50	*Neenakovredna obravnava mladostnikov,*	Neenakovredni delovni odnos z mladostniki s strani zaposlenih		Ovire na delovnem mestu
F51	*pa tudi zaposlenih.*	Neenakovredno sodelovanje med zaposlenimi		Ovire na delovnem mestu
F52	*Pritiski,*	Pritiski		Ovire na delovnem mestu
F53	*preobremenjenost z birokracijo.*	Birokracija		Ovire na delovnem mestu

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Tema**
G1	*Na njihovo prestopniško vedenje je vplivalo veliko dejavnikov tveganja, da so bili že predhodno obravnavani v institucionalni obliki vodenja.*	Povezanost več dejavnikov tveganja	Pojavnost dejavnikov	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G2	*Menim, da velik dejavnik tveganja za njih predstavlja že to, da je številčno velik delež tistih mladoletnikov, ki prihajajo oz. so njihovi starši iz bivših republik Jugoslavije in nimajo urejenega socialnega statusa.*	Priseljene družine	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G3	*Zaradi navedenega so se v obdobju pred adolescenco potrjevali na družbeno nesprejemljiv način*	Družbeno nesprejemljiv način dokazovanja družbi	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G4	*eksperimentiranje z različnimi nedovoljenimi substancami,*	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc	Prosti čas	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G5	*neuspešnost pri šolskem delu,*	Slab uspeh v šoli	Šola	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G6	*agresivno vedenje,*	Agresivnost	Osebne značilnosti	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G7	*nizka samopodoba)*	Nizka samopodoba	Osebne značilnosti	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G8	*Mladoletniki si tako niso znali poiskati svojega prostora v socialni sredini, niso znali vzpostaviti primernih odnosov z drugimi,*	Neopremljenost za vzpostavljanje primernih odnosov z drugimi	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G9	*niso bili prepričani vase*	Odsotnost samozavesti	Osebne značilnosti	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G10	*in niso razvili občutka skupinske pripadnosti.*	Odsotnost občutka	Osebne značilnosti	Dejavniki tveganja pri mladostnikih

		pripadnosti določeni skupini		
G11	*Drug delež mladoletnikov pa izhaja iz porušenih družin, razveze staršev,*	Ločene oz. razvezane družine	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G12	*kjer ni oblikovanih odnosov in predstavljajo mladoletniki »pink ponk« med nezrelimi starši.*	Odsotnost podpornih odnosov v družini	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G13	*V takih primerih so si mladoletniki večkrat nadevali različne maske, se naučili obrambnih mehanizmov (laganje, maščevanja, zavračanje krivde na druge, ustrahovanje, zapiranje vase .....).*	Razvoj obrambnih mehanizmov pri mladostnikih	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G14	*Po drugi strani pa se vedno bolj izoblikujejo mladostniki, ki izkazujejo nadaljnjo potrebo po »razvajenosti«, s katero so bili obdani velik del njihovega življenja pred institucionalno obravnavo. Nimajo oz. ne zmorejo poiskati cilja, kaj si želijo, kako do cilja priti, niso prepričani vase….*	Vsedopuščajoča vzgoja	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G15	*Vse navedene značilnosti mladoletniki ne pridobijo čez noč, ampak se oblikujejo in potrdijo skozi različna obdobja razvoja v različnih socialnih sredinah.*	Postopen razvoj tveganih značilnosti mladostnika	Pojavnost dejavnikov	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
G16	*Ja tako, vsa ta prestopniška vedenja, ki so se pojavljala predno je nekdo prišel v zavod k nam, je bil obravnavan po načelu postopnosti. V osnovni šoli je bila varovalni dejavnik lahko recimo to svetovalna služba,*	Šolska svetovalna služba	Šola	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G17	*CSD,*	Sodelovanje s CSD-jem	Institucije	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G18	*pa starši nenazadnje po svojih močeh tudi in*	Podpora družine	Družina	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G19	*širša socialna sredina, prijatelji.*	Socialna mreža	Socialna mreža	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G20	*Ampak vse to skupaj ni prinašalo nobenih pozitivnih premikov, to je dejstvo. To lahko vidiš po tem, da ukrep oddaje v prevzgojni dom po večini sodišče izreka po načelu postopnosti, najprej se uporabi vse druge oblike pomoči in podpore, vendar, če ni pozitivnih sprememb se mladostnika namesti v zavod. Vse drugo je prej razni ukrepi, navodila - obvezno hoditi v šolo, držat abstinenco, spremenit družbo ipd. Ta navodila ti lahko izreče tudi že sodišče.*	Postopno izrekanje ukrepov	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G21	*To so vsi skupaj neki varovalni dejavniki, ki bi vplival na neke*	Sodelovanje s CSD-jem	Institucije	Podporni dejavniki pri mladostnikih

	osebnostne spremembe. Obravnava na CSD, enako ne. Če socialna delavka ugotovi, da je problem odnos s starši lahko potem tudi starše napoti na kakšno svetovanje, seveda skupaj z otrokom.			
G22	*Tam ko so se neki odnosi že pred samo institucijo ustvaril in so varovalni je naša želja, da jih ohranjamo*	Ohranjanje socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
G23	*in jih nadgrajujemo. To so na primer punce, prijatelji.*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
G24	*Primer npr. mladostnik, ki pride sem pa reče, da ima punco… To je sigurno varovalni dejavnik, da določene spremembe nekdo poskuša narediti, sprva tudi zaradi nekoga, ki ga ima zunaj.*	Podpora družine	Družina	Podporni dejavniki pri mladostnikih
G25	*Tisti, ki pa ni imel zunaj neke podpore, je vzpodbuda in varovalni dejavnik način zavodskega življenja,*	Način zavodskega življenja		Podpora mladostnikom v PD
G26	*tudi same rešetke so varovalni dejavnik, ker nihče ne pride k nam prostovoljno ampak je tukaj sklep sodišča in varovalo je tudi stena, pregrada,*	Fizične ovire		Podpora mladostnikom v PD
G27	*sami ljudje, neki odnosi v zavodu.*	Odnosi v zavodu		Podpora mladostnikom v PD
G28	*Zaradi vseh zgoraj navedenih težav, s katerimi so se soočali mladoletniki pred prihodom v zavod, je po mojem mnenju potrebno strokovno delo s tovrstno populacijo organizirati strukturirano, z jasnimi cilji, dnevnim strokovnim vodenjem, s ciljem celostne obravnave posameznika v najširši socialni reintegraciji. Zatorej institucionalna obravnava deluje na posameznika varovalno in hkrati tudi podporno.*	Način zavodskega življenja		Podpora mladostnikom v PD
G29	*Ja blažimo dejavnike tveganja s celostno obravnavo.*	Celostno sodelovanje z mladostnikom		Podpora mladostnikom v PD
G30	*Preko zagovorništva na nek način, ker socialni delavci moramo biti zagovorniki tudi.*	SD kot zagovornik		Podpora mladostnikom v PD
G31	*Z ustvarjanjem nekih zaupnih odnosov, v tem smislu, da se vzpostavi ta odnos, da se lahko mladostnik odkrito pogovarja in sooča s svojimi težavami, ker nenazadnje je bil tudi mladostnik v življenju na hudi preizkušnji, ker verjetno zunaj ni bilo ljudi, s katerimi bi se lahko pogovoril in delal na takšen (zaupen) način.*	Vzpostavitev varnega in zaupnega odnosa		Podpora mladostnikom v PD

G32	*Pa z nekim ritualom, z nekim strukturiranim časom, ki nanje vpliva tudi varovalno, ker oni tega od prej niso bili navajeni. Npr. to, da zjutraj vstanejo, poskrbijo zase, se učijo, gredo delat itd.*	Strukturiranje časa		Podpora mladostnikom v PD
G33	*Že s samo namestitvijo v zavod se blaži dejavnike tveganja, ker so mladostniki na nek način odmaknjeni od dejavnikov, ki so pripomogli k prestopniškemu vedenju.*	Oddaljenost od dejavnikov tveganja		Podpora mladostnikom v PD
G34	*V zavodu z različnimi dejavnostmi blažimo dejavnike tveganja, kot je spodbujanje abstinence od prepovedanih drog in preverjanje le tega,*	Spodbujanje k abstinenci od prepovedanih drog		Podpora mladostnikom v PD
G35	*zavzemamo se za kvalitetno preživljanje prostega časa, organizirane so športne aktivnosti, kjer lahko mladostniki na pravilni način sprostijo svojo energijo (fitnes),*	Kvalitetno preživljanje prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
G36	*za opravljanje dela prejmejo nagrado, del te nagrade porabijo za sprotne stvari, del pa se shranjuje na zaprtem delu računa, ki je namenjen za odpust iz zavoda in lažje vključevanje,*	Varčevanje denarnih nagrad za čas po odpustu		Podpora mladostnikom v PD
G37	*poleg tega je za mladostnike organizirano izobraževanje - osnovnošolsko, srednješolsko, program opismenjevanja,*	Izobraževanje		Podpora mladostnikom v PD
G38	*prisotno je spodbujanje k nenasilni komunikaciji,*	Učenje nenasilne komunikacije		Podpora mladostnikom v PD
G39	*širi se znanja reševanja konfliktov, ki jim pripomore pri vzpostavljanju in vzdrževanju odnosov.*	Učenje reševanja konfliktov		Podpora mladostnikom v PD
G40	*Krepitev varovalnih dejavnikov se kaže tudi z zaupanjem in podeljevanjem nekih ugodnosti, ker on s tem načelom postopnosti preizkuša sebe in se dokazuje, sebi in drugim. To, da ga mi počasi peljemo npr. najprej v trgovino in pride nazaj in nič ne ukrade… Ja in tako lahko vidi, da je sposoben iti v trgovino in nič ukrasti. Potem gre lahko s strokovnim delavcem v Celje, s starši kam, potem gre lahko že sam... Že sam režim je postopen, iz obiska v parku je prehod na izpust za 17 ur, potem na 24 ur... Vsak posameznik mora začutiti kam je pršel s svojim trudom in kaj to za njega pomeni.*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD

G41	*Socialno mrežo ne prekinjamo, to je bistvenega pomena, jo poskušamo širiti.*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
G42	*On si mora po programu pridobit določene ugodnosti obiske, izhode in to. Ampak z namenom, da on občuti, da ne more vse imeti tako kot je imel prej, ker on tisto kar je imel, za to se ni bilo treba nič borit, ker si je vzel. Ali je ukradel ali izsili ipd., sedaj pa je on tisti, ki mora dokazati sebi in drugim, da je zmožen varovalnih dejavnikov zunaj, ki varujejo njega in se na podlagi tega dokazuje sebi in nam.*	Učenje, da se mora za stvari v življenju potruditi		Podpora mladostnikom v PD
G43	*Varovalne dejavnike krepimo s širjenjem socialne mreže,*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
G44	*telefonski stiki so možni z vsemi (številke niso preverjene), dopisovanje in obiskovanje pa je po predhodnem preverjanju s strani CSD dovoljeno s strani direktorice. Načrtovanje obiskov in izhodov izhaja iz realizacije osebnega načrta in se podeljujejo postopoma (najprej za nekaj ur, postopoma lahko že za cel dan).*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
G45	*Organizirane so razne delavnice, izobraževanja v povezavi z njihovim položajem in možnostjo za spremembe.*	Delavnice in izobraževanja		Podpora mladostnikom v PD
G46	*Pomembne so tudi spodbude zaposlenih k pozitivnim spremembam.*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD
G47	*Vse pa temelji na zastavljenem osebnem načrtu, pri tem je zelo pomembno spremljanje izpolnjevanja le tega.*	Upoštevanje osebnega načrta		Podpora mladostnikom v PD
G48	*V njihovem prostem času pa opravljam individualne pogovore z mladoletniki, skupinske obravnave v malih skupinah,*	Pogovori z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
G49	*v koordinatorstvu z matičnim pedagogom sodelujem v individualnih pogovorih s starši.*	Sodelovanje z družino		Podpora mladostnikom v PD
G50	*Ob tem pa je potrebna izredna previdnost, da se za strokovno delo uporablja delovni odnos, kajti v nasprotnem primeru obstaja dejavnik tveganja za neuspeh posameznika.*	Uporaba delovnega odnosa	Znanja	Kompetence strokovnih delavk
G51	*Za strokovno delo s tovrstno populacijo, katero ti preučuješ v tvoji diplomski nalogi, je potreben človek, ki je strokovno usposobljen*	Strokovna usposobljenost	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
G52	*in je hkrati osebnost, ki mu za ljudi je mar, ki ima občutek za*	Empatičnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk

	ljudi, ne more biti vsak na tem delovnem mestu.			
G53	*To delo, ki ga delam, moraš imeti enostavno rad, ker si lahko velikokrat razočaran v življenju, pa se trudiš pa vlagaš energijo in znanje in sposobnosti. Delaš tudi preko enih zadev, pa ne gre. Potem so pa neki majhni drobci, ki te pa dvignejo pa delaš naprej, pa ne izgubiš neke energije.*	Veselje do dela	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
G54	*Pri vsakem delu ovire so, vendar jih je potrebno dnevno pozitivno premagovati in verjeti v uspeh.*	Zaupanje v uspeh	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
G55	*Moraš pa hkrati tudi vedeti, da vsem ljudem ne moreš pomagati in zato nisi odgovoren ti.*	Zavedanje, da vsem ne moreš pomagati	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
G56	*So sprotne ovire, ampak bolj pomembni so sprotni majhni uspehi. Mladostnik, ki pride brez kakršnihkoli socialnih veščin ali znanja, pa te tukaj v oči pogleda in ti reče dober dan, je že to uspeh, sploh glede na to, da so jezni na cel svet, ko so tukaj notri in tudi na nas, ki ga do prihoda sploh poznali nismo. Ampak tako je.*	Delo na majhnih korakih	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
G57	*S tem odnosom, empatijo, ki mora biti strokovno podkrepljena, ker ne moreš ti kar božati mladostnike, pa jim govoriti, da so pridni in bogi, ampak moraš do njih pristopiti na pravilen način.*	Empatičnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
G58	*To so pa izkušnje, ki jih pridobiš z delom in dobiš občutek, kako delati.*	Izkušnje	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
G59	*Ni to papir, ko se ti naučiš eno formulo in jo lahko v vseh primerih na enak način uporabljaš, ampak je to človek to je individuum, vsak je drugačen in je potrebno do vsakega pristopiti na drugačen način.*	Izvirni delovni projekt pomoči	Znanja	Kompetence strokovnih delavk

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Tema**
H1	*Menim, da so poglavitni dejavniki slabi odnosi v domačem okolju,*	Odsotnost podpornih odnosov v družini	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H2	*v družini npr. pomanjkanje časa*	Pomanjkanje družinskega časa	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H3	*in premalo pogovorov,*	Odsotnost pogovorov	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H4	*postavljanje mej,*	Vzgojne strategije staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H5	*premalo nadzora.*	Odsotnost nadzora s strani staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih

H6	*Družba v smislu, da se mladostniki dokazujejo na družbeno nesprejemljiv način, ker jih je strah pred tem, da bi bili izločeni.*	Družbeno nesprejemljiv način dokazovanja družbi	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H7	*odvisnost,*	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc	Prosti čas	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
H8	*Menim, da so danes zatekanje k pogovorom,*	Pogovori	Dejavnosti	Podporni dejavniki pri mladostnikih
H9	*pridobivanje na zaupanju,*	Zaupanje	Osebne značilnosti	Podporni dejavniki pri mladostnikih
H10	*delovne navade,*	Delavnost	Osebne značilnosti	Podporni dejavniki pri mladostnikih
H11	*želja po končanju izobraževanja…*	Želja po končanju izobraževanja	Osebne značilnosti	Podporni dejavniki pri mladostnikih
H12	*V preteklosti pa so bili sprejetost s strani družbe.*	Sprejetost v družbi	Socialna mreža	Podporni dejavniki pri mladostnikih
H13	*Pridobivanje delovnih in učnih navad,*	Krepitev delovnih navad		Podpora mladostnikom v PD
H14	*učenje nenasilne komunikacije.*	Učenje nenasilne komunikacije		Podpora mladostnikom v PD
H15	*Aktivno sodelovanje na razgovorih, individualnih in skupinskih, ki obsega različne življenjske tematike. Tudi izkustvene.*	Pogovori z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
H16	*Vsakodnevno motiviranje k udeležbi različnih aktivnosti, tako razbremenilnih kot tudi delovnih.*	Kvalitetno preživljanje prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
H17	*Vzpodbujanje samoiniciativnosti ter pridobivanje pobud in predlogov.*	Spodbujanje k samoiniciativnosti		Podpora mladostnikom v PD
H18	*Usmerjanje mladoletnikov v pozitivno samopodobo,*	Usmerjanje k pozitivni samopodobi		Podpora mladostnikom v PD
H19	*pogovori o negativnih izkušnjah in reševanje slednjega.*	Iskanje možnih rešitev z mladostnikom		Podpora mladostnikom v PD
H20	*usmerjanje pri njihovih načrtih glede življenja po odpustu.*	Načrtovanje življenja po odpustu		Podpora mladostnikom v PD
H21	*Potem pa so še individualni in skupinski pogovori z mladoletniki.*	Pogovori z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
H22	*In pa usmerjanje in motiviranje za izpolnjevanje ciljev,*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD
H23	*Vzpodbujanje dela na zaupanju,*	Delo na zaupanju		Podpora mladostnikom v PD
H24	*oblikovanje ciljev za prihodnost.*	Postavljanje ciljev		Podpora mladostnikom v PD
H25	*Korekten odnos*	Korektnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
H26	*in vzpodbujanje k iskrenosti,*	Iskrenost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
H27	*zmožnost poslušanja*	Poslušanje	Znanja	Kompetence strokovnih delavk
H28	*in svetovanja,*	Svetovanje	Znanja	Kompetence strokovnih delavk

H29	*predlaganje rešitev, ko pride do težav,*	Iskanje rešitev	Znanja	Kompetence strokovnih delavk
H30	*pridobivanje zaupanja.*	Vzpostavitev zaupljivega odnosa	Znanja	Kompetence strokovnih delavk
H31	*Z ovirami se srečujem vendar jih skušam sprotno premagovati.*	Sprotno premagovanje ovir		Ovire na delovnem mestu

Št. Izjave	**Izjava**	**Pojem**	**Kategorija**	**Tema**
I1	*Kateri so po vašem mnenju in glede na vaše izkušnje sodelovanja z mladostniki v PD Radeče tisti dejavniki, ki mladostnike na njihovi poti ovirajo oz. predstavljajo tveganje zanje? Matična družina – pomanjkanje kontrole,*	Odsotnost nadzora s strani staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I2	*težavni znanci,*	Slab vpliv družbe	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I3	*adolescenca in s tem povezano težavno vedenje,*	Čas adolescence	Razvojna stopnja	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I4	*uživanje prepovedanih substanc in s tem povezana kazniva dejanja.*	Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc	Prosti čas	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I5	*Kaj pa nanje po vašem mnenju deluje varovalno, podporno? Zelo težko je to posploševati, nekateri mladostniki so imeli podporne dejavnike drugi ne.*	Nekateri mladostniki so imeli podporo drugi ne	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I6	*Npr. sedaj imamo v zavodu mladostnika, katerega podporni dejavniki so bili zagotovo to, da so ga odvzeli družini*	Odvzem otroka	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I7	*in ga namestili v rejniško družino.*	Namestitev v rejniško družino	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I8	*V tem času je imel več skrbnikov, ki so se trudili z njim delati in skrbeti za njega. Še vedno ima skrbnika in z veseljem reče ja to je pa moj skrbnik.*	Podpora skrbnika	Socialna mreža	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I9	*Pri tistih, ki so bili v raznih vzgojnih zavodih so bili podporni dejavnik lahko posamezni delavci, ki so se trudili z njim pa nikakor ni šlo.*	Podpora zaposlenih	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I10	*Zato ni kriv človek, ki se je trudil z njim ampak uporabnik, ki bi moral sprejet to pomoč pa je ni želel.*	Odklanjanje pomoči	Razlog za neuspešnost podpore	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I11	*Prišli so tako daleč, da so morali priti v PD iz tega izhajajoč ni bilo nič podpornega zunaj, da so zabredli kot so zabredli.*	Odsotnost prave podpore	Razlog za neuspešnost podpore	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I12	*Čeprav sem mogoče krivična, ampak teh zgodb, kaj je bilo zunaj*	Malo informacij o podpori mladostnikov	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih

	niti ne poznam, ker mladostniki nič kaj ne govorijo o teh stvareh.			
I13	*Ravno zaradi te vzgojne nemoči staršev*	Vzgojna nemoč staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I14	*in nezanimanja staršev, ker nekateri se niti trudijo ne so šle stvari narobe.*	Nezanimanje staršev za otroke	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I15	*Otrok ni imel nobene kontrole, in je delal kar mu je bilo všeč.*	Odsotnost nadzora s strani staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I16	*Si je našel starejšo družbo, ki je bila problematična, ta družba ga je nagovarjala h kaznivim dejanjem, ker so imeli oni koristi od tega.*	Slab vpliv družbe	Socialna mreža	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I17	*On pa itak še ni mogel odgovarjati za dejanja, ker je še premlad.*	Kazenska neodgovornost otrok	Pravna ureditev	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I18	*Drugače pa za vsakega mladostnika, ki je bil v zavodu sem prepričana, da je bil kateri pedagog ali drugi delavec, ki se je zavzel zanj, se trudil z njim in verjel v njega.*	Podpora zaposlenih	Ukrepi za varstvo koristi otroka	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I19	*Ampak enostavno ni bil pravilen čas, ko je bil tam, ker mladostniki v tem obdobju še niso bili dovolj zreli in če niso bili dovolj zreli niti niso mogli sprejeti te pomoči.*	Nezrelost mladostnikov	Razlog za neuspešnost podpore	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I20	*Ti moraš najprej ugotoviti, da neke stvari niso v redu šele potem lahko greš v to, da poskušaš nekatere stvari spremenit. Dokler si prepričan v sebe, da delaš vse prav, čeprav vsi govorijo, da ni res, ti ne boš naredil popolnoma nič na tem, da bo bolje.*	Zanikanje lastnih napak	Razlog za neuspešnost podpore	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I21	*Pri nas je bolj prednost ta, da mladostniki sem pridejo v pravem času, ko se približujejo polnoletnosti ali pa so že. In takrat, ko začnejo na sodišču za kazniva dejanja odgovarjati čisto drugače kot so prej. Prvič se zavedajo, da je to sedaj pa konec igre.*	Namestitev v PD, ko so mladostniki že starejši		Podpora mladostnikom v PD
I22	*In prvič so jim postavljene tudi takšne omejitve.*	Prisotnost meja		Podpora mladostnikom v PD
I23	*V prejšnjih zavodih, ko mu je nekdo rekel, da nebo šel domov, je on vseeno šel, ker mu nihče nič ni mogel. So samo zabeležili, da ga ni bilo in je šel na beg.*	Odsotnost strogih omejitev	Razlog za neuspešnost podpore	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I24	*Pri nas jih vsaj fizično uspemo zadržati tukaj notri*	Fizične ovire		Podpora mladostnikom v PD
I25	*in ko vidijo, da če se bodo zafrkavali, ne bodo nikamor prišli, potem nekateri začnejo razmišljat, da morajo nekaj*	Spoznanje, da morajo nekaj spremeniti		Podpora mladostnikom v PD

	spremenit. Drugače ne bi razmišljal o tem.			
I26	*Veliko mladostnikov si pa ne prizna in ne vidi resničnosti takšne kot je ne vidi, da starši niso opremljeni, da bi skrbeli za njega in idealizirajo svojo družino.*	Zanikanje odsotnosti podpore družine	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I27	*Lahko tudi na primer, da je razredničarka v osnovni šoli opazila nekatere stvari in je poskušala otroku pomagati po svojih močeh.*	Podpora razredničarke	Šola	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I28	*Samo ni bil pravilen čas, otrok ni bil zrel, ona pa je tudi imela določene omejitve in ji pač ni uspelo.*	Nezrelost mladostnikov	Razlog za neuspešnost podpore	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I29	*Ampak sigurno so bile osebe, ki so tem mladostnikom želele pomagati, da nebi prišli tako daleč.*	Prisotnost podpornih oseb	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I30	*Kaj pa sedaj? Nekateri imajo sedaj podporo družine, nekateri ne. To tudi ne moremo posploševati, ker imamo svoj čas tudi kakšnega otroka, ki nima zunaj nobenega pri kateremu bi lahko preživljal izhode.*	Nekateri mladostniki imajo podporo, drugi ne	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I31	*Pred časom smo imeli enega Roma, kateremu v treh letih ni prišel nihče na obisk, na izhod je šel v mladinski dom ali turistično kmetijo k nekim tujcem, da je šel saj malo ven iz zavoda. Nima nobene družine.*	Mladostnik brez socialne mreže	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I32	*Tako da ja, nekateri imajo podporo drugi ne, nekateri starši se trudijo, ampak vidi se, da niso zmožni postavljat nekih omejitev, ne razumejo tega, da morajo oni postaviti meje tudi, če se otrok ne strinja z njimi.*	Vzgojna nemoč staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I33	*Dejavnik tveganja je tudi zelo velika razlika med načinom vzgoje očeta in vzgoje matere, ko si tako nasprotuje, da je otrok čisto zmeden.*	Različne vzgojne strategije staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I34	*Potem imaš tudi takšno podporo, da lahko otrok dela vse kar mu paše, to pa tudi ni prava podpora.*	Neustrezna podpora staršev	Pojavnost podpornih dejavnikov	Podporni dejavniki pri mladostnikih
I35	*Ni mogoče da bi se v tem zavodu pojavu otrok, katerega starši bi bili vzgojno učinkoviti. Tukaj pridejo samo otroci staršev, ki niso vzgojno učinkoviti, ki ne znajo vzgajati,*	Vzgojna nemoč staršev	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih
I36	*jim ni mar za otroka, jih otrok ne zanima.*	Nezanimanje staršev za otroke	Družina	Dejavniki tveganja pri mladostnikih

I37	*Kako vi vidite vašo vlogo pri zmanjševanju/odpravljanju teh dejavnikov oz. pri krepitvi tistih dejavnikov, ki so mladostnikom v podporo in pomoč? V PD Radeče so jasna pravila pridobivanja ugodnosti prostih izhodov. Če mladoletnik izpolnjuje zahteve si proste izhode lahko pridobi, če ne si jih ne more. Lahko se prilagodijo in imajo izhode, če se ne, so ves čas v zavodu brez izhodov.*	Jasno postavljena pravila		Podpora mladostnikom v PD
I38	*Prvič v življenju jim je postavljena meja, ki je ne morejo zaobiti.*	Prisotnost meja		Podpora mladostnikom v PD
I39	*Jasno jim je povedano, da to kar so storili se ne da popravit, lahko pa so njihove odločitve in s tem povezana dejanja v bodoče drugačna. V smislu, če boš izvrševal kazniva dejanja, boš dlje v zavodu, lahko boš pristal celo v zaporu. Ali je življenje tvoje, ali je od drugih, da bodo le ti razpolagali z njim (zapor).*	Soočenje z realnostjo		Podpora mladostnikom v PD
I40	*Predočiš mu posledice njegovih napačnih odločitev.*	Seznanitev mladostnika s posledicami		Podpora mladostnikom v PD
I41	*Ob tem ima številne pogovore z pedagoginjami,*	Pogovor z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
I42	*psihološko obravnavo. Če ime psihične težave je v obravnavi pri psihiatru in mu je predpisana psihiatrična terapija, da se njegovo vedenje stabilizira.*	Sodelovanje s psihiatrom		Podpora mladostnikom v PD
I43	*Tukaj je podpora, vzpodbuda matičnega vzgojitelja in drugih delavcev,*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD
I44	*spodbujanje povezovanja z družino,*	Krepitev socialne mreže		Podpora mladostnikom v PD
I45	*opolnomočenje družine za preživljanje prostih izhodov z družino.*	Sodelovanje z družino		Podpora mladostnikom v PD
I46	*Ponujanje številnih prostočasnih dejavnosti in*	Kvalitetno preživljanje prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
I47	*krepitev mladoletnikovih močnih točk. To pa je povezan s fitnesom, telovadnico, kreativno delavnico, da hodimo na pohode ipd.*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD
I48	*Marsikdo od mladostnikov npr. v življenju ni nikoli risal in je prepričan da ne zna. In potem začne v kreativni delavnici nekaj ustvarjat in vidi, da ima veliko spretnosti. In mu rečeš tole si pa super naredil, potem pa mu daš nove izzive in nove naloge za naprej in si potem lahko*	Delo s perspektive moči		Podpora mladostnikom v PD

	mladostnik reče ja saj jaz pa to znam, meni pa to gre. In to je ta krepitev teh močnih točk za katere oni niti vedeli niso. Ne vem marsikdo npr. nikoli ni bil na nobenem pohodu po hribih in potem gre in osvoji hrib in reče to je pa men zelo všeč in da bi delal tudi to potem, ko pride ven.			
I49	*In v bistvu, če jim mi privzgojimo neko ljubezen do nečesa kar oni radi počnejo to pomeni, da ko bodo enkrat hodili v službo bo njihov prosti čas veliko bolj ciljno naravnan. Ker sedaj so v bistvu poznali kolege, pa so bili po gostilnah, pa so kadili travo, uživali drogo ipd. nič niso počeli. Mi jih moramo naučiti, da je preživljanje prostega časa nekaj drugega kot to, kar so poznali.*	Učenje kvalitetnega preživljanja prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
I50	*Velika težava je namreč to, če mladostnik ima samo šolo in nič drugega tako nima zapolnjenega časa. Ta struktura je lahko zelo močna osnova vsakemu otroku in varovalni dejavnik, ko ti strukturo vzameš stran imajo preveč časa in je lahko katastrofa. Za to pa smo potrebni mi odrasli, ki strukturiramo čas, ker otroci sami tega ne znajo. In to je v PD, da majo strukturiran čas.*	Strukturiranje časa		Podpora mladostnikom v PD
I51	*Učimo jih osnov. Kako postlati posteljo, kako se umivati, kako kuhati, prati, obešati perilo, kako skrbeti za zdravje,*	Učenje veščin za življenje		Podpora mladostnikom v PD
I52	*kako koristno preživljati prosti čas,*	Učenje kvalitetnega preživljanja prostega časa		Podpora mladostnikom v PD
I53	*kako se soočati s konflikti, kako jih razreševati, kako odreagirati ob neki neugodni situaciji.*	Učenje reševanja konfliktov		Podpora mladostnikom v PD
I54	*Hkrati sem zadolžena, da v zavodu vodim s sodelavko skupine za nenasilno komunikacijo.*	Učenje nenasilne komunikacije		Podpora mladostnikom v PD
I55	*In z mladoletniki imam skupinske sestanke, individualne razgovore, tematske pogovore….*	Pogovori z mladostniki		Podpora mladostnikom v PD
I56	*Pri delu z mladoletniki me podpira moj karakter.*	Temperament	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
I57	*Menim, da sem rojena za to delo in verjamem, da ga opravljam s srcem*	Veselje do dela	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
I58	*in strokovno.*	Strokovna usposobljenost	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk

I59	*Kljub znanjem in veščinam, ki sem si jih pridobila tekom let sem v prvi vrsti človek.*	Empatičnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
I60	*Pomagajo mi dobro razvite komunikacijske veščine,*	Komunikacijske spretnosti	Sposobnosti in spretnosti	Kompetence strokovnih delavk
I61	*moja vztrajnost in s tem mladoletnike prepričam, da se marsikaj da in da če je volja se najde pot.*	Vztrajnost	Osebne značilnosti	Kompetence strokovnih delavk
I62	*Največjo oviro zame predstavljajo nekateri sodelavci,*	Ovire pri sodelovanju z zaposlenimi		Ovire na delovnem mestu
I63	*občasno pa tudi zahteve po birokratiziranju mojega dela. Verjamem, da bi se morali pedagogi več ukvarjati z mladoletniki in ne toliko s pisanjem.*	Birokracijah		Ovire na delovnem mestu

9.4. Osno kodiranje

9.4.1. Intervjuji z mladostniki

ŽIVLJENJSKI SVET MLADOSTNIKA

Družina

- Struktura
  - Sestra v rejništvu (C34)
  - Nepoznavanje biološke matere (E12)
  - Želja po skupnem življenju staršev (D30, E25)
- Bivališče
  - Bivanjska stiska (C24)
  - Prisilna selitev v Slovenijo (E8)
  - Selitev zaradi želje po boljšem življenju (E9)
  - Nerazumevanje s sosedi (C41)
  - Kriminalno okolje (E26)
- Opis staršev
  - Delaven in pošten oče (A44)
  - Prestajanje zaporne kazni s strani očeta (D32)
  - Oče po ločitvi začel s kaznivimi dejanji (D34)
  - Starši, ki imajo težave z duševnim zdravjem (B8)
  - Oče alkoholik, mama invalidsko upokojena (C1)
  - Oče dela, mama invalidsko upokojena (C36)

- Življenje z očetom, ki se je soočal s številnimi izzivi (C39)

- Odnos
  - Laž o nasilju s strani očeta (A9)
  - Zamera očeta zaradi laži (A11)
  - Slab odnos s stricem (A21)
  - Odsotnost očeta (A40, D21)
  - Odsotnost mame (A41)
  - Izboljšanje odnosa z družino (B14, B23, C27)
  - Zelo težko življenje v otroštvu (C2)
  - Spoštovanje očeta (C38)
  - Vpitje očeta (C40)
  - Velik pomen družine (C71)
  - Podpiranje ločitve (D29)
  - Dober odnos s starši (D31)
  - Obiski očeta v zaporu (D35)
  - Nerazumevanje z očetovo novo partnerko (E2)
  - Grožnje očeta glede stikov z biološko materjo (E13)
  - Želja po srečanju biološke matere (E14)
  - Čustveno prvo srečanje z biološko materjo (E15)
  - Policija prekinila stik z biološko materjo (E18)
  - Odsotnost stikov z očetom (E20)
  - Pogostejši stiki z biološko materjo (E24)
- Vzgoja
  - Želja očeta po nadzoru nad sinovim življenjem (A1, E6)
  - Nadzor nad denarjem s strani očeta (A4)
  - Odsotnost kontrole s strani staršev (A42)
  - Odsotnost vzgoje matere (A43)
  - Oče želel narediti vse, da bi sin nehal krasti (A46)
  - Odsotnost pravil (B2)
  - Vzgoja obeh staršev (B15)
  - Starši se trudijo postaviti meje (B18, D27)
  - Obžalovanje načina vzgoje s strani staršev (B19)
  - Odsotnost vzgoje očeta (D19, D20)
  - Nasilje s strani očeta (E30)
  - Postavljanje pravil s strani brata (E31)

- Oče sina kaznoval z odvzemom telefona (E32)
- Vsiljevanje želj očeta (E33)

o Skrb

- Materialna preskrbljenost (A3, A45, B17, D1)
- Slabo finančno stanje (C35)
- Skromno življenje (E7)
- Finančna podpora očeta (A24)
- Želja mame po skrbi za otroke (C37)
- Odsotnost materialne podpore s strani staršev (C64)
- Skrb za mladostnika prevzeli sorodniki (E1)
- Odsotnost skrbi očetove nove partnerke (E4)
- Oče sinu ni dajal denarja, ki si ga je zaslužil sam (E10)
- Odpoved skrbi s strani očeta (E19)
- Odsotnost finančne podpore očeta (E23)

Način življenja

- Brezdomstvo (A23)

Osebne značilnosti

- Nepremišljeno zapravljanje denarja za drogo (A25)
- Agresiven, izzivalen (A60)
- Energična, hitre jeze (B12)
- Vzkipljiv (C28)
- Agresiven (C30)
- Hitre jeze (C56, C58, D17, E46, E54)
- Odsotnost volje do življenja (C59, D14)
- Naiven (D12)

Interesi

- Pomemben denar in zabava (C23, D13)

Notranji vir podpore

- Spoznanje, da droge škodujejo zdravju (A30)
- Osebna moč (A48, A51, B28, C57, E53)
- Sprememba načina mišljenja (A53, C26, C55, C60, E49, E61)
- Zavedanje, da sam oblikuje svojo usodo (A62, B11, D37, A65)

- Sprememba načina življenja (A64, E40)
- Prepričanje v uspeh (C63, C66, C69, E50)
- Zavedanje, da mora na novo pridobiti zaupanje (C33)
- Jasni cilji za prihodnost (B30, C61, D15, D36)
- Danes zna ravnati z jezo (D16, E47)
- Samostojnost (E22)

Šola

- Kovinarska nižja poklicna šola (A19)
- Vpis v šolo zaradi zahteve CSD-ja (A28)
- Odločen, da konča šolo v zavodu (A63)
- Slab uspeh v šoli (B9, E35)
- Delo v pekarni kot vzrok za opustitev šolanja (D3)
- Opustitev šolanja (D4, E5)
- Odsotnost zanimanja za šolo (D8)
- Obžalovanje, ker ni zaključil šole (E34)

Družba

- Pohajanje s prijatelji (A20)
- Skupno uživanje drog (A31)
- Veliko prijateljev je bilo/so v PD (A32, E41)
- Odsotnost prave podpore prijateljev (A57, B24, D10)
- Starejša družba (C42, D9)
- Poznavanje mladostnikov že iz drugih zavodov (C62)
- Malo pravih prijateljev (E58)
- Prijatelji z izkušnjo PV (C43)

o Vpliv

- Slab vpliv družbe (A34, A58, B6, B10, D11, E45)
- Spodbujanje k prestopniškemu vedenju (B7)

Zunanji vir podpore

- V PD čas za razmislek (A52)
- Podpora punce (A54, E43, E48)
- Podpora očeta (A26, A55)
- Podpora pedagoginje v PD (A56, C53, C70, E60)
- Opozorilo socialnega delavca v šoli (A61)

- Podpora osebne pripovedi (A66)
- Molitev (A67)
- Podpora družine (B25, B27, B29, D26, D33
- Podpora rejnice (C12, C18, C31)
- Podpora psihologinje v PD (C32)
- Podpora prijateljev (C44, C52, C65, E44)
- Podpora sestre (C72)
- Podpora brata (E21, E28, E29, E38, E39, E57)
- Sprememba družbe (E42)
- Podpora zaposlenih v PD (E59)

o Zavračanje podpore
- Neupoštevanje opozoril policije in CSD-ja (A27)
- Zavračanje pomoči v PD (C29)
- Neupoštevanje nasvetov (A37, A59)
- Neupoštevanje pravil (A50)

UKREP ZA VARSTVO KORISTI OTROKA

o Rejniška družina
- Odvzem otrok (C3)
- Namestitev v rejniško družino (C4)
- Nezadovoljstvo z življenjem v RD (C5)
- Nasilje s strani rejnice (C6)
- Navdušenje nad zanimanje rejnice (C9)
- Zadovoljstvo z RD (C10)
- Zelo dober odnos z rejnico (C21)
- Začetek rejništva v 2. razredu (C51)

o Namestitev v krizni center
- Bivanje v kriznem centru (A10)

o Namestitev v zavod
- Bivanje v vzgojnem zavodu (A12)
- Odsotnost podpore zaposlenih v PD (B26)
- Bivanje v mladinskem domu (C8)
- Bivanje v vzgojno-izobraževalnem zavodu (C11, C15, D5, E16)
- Lažna obljuba zaposlenih, da bo lahko šel domov (C14)
- Premestitev v prevzgojni dom (C25, D7)
- Neučinkovitost zavodskega dela (D24)

- Nadzor organa socialnega varstva
    - Nadzorstvo organa socialnega varstva na domu (A17)
    - Ukrep nadzorstvo organa socialnega varstva ni omejil prestopniškega vedenja mladostnika (A18)

PRESTOPNIŠKO VEDENJE

- Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc
    - Začetek kajenja cigaret, uživanja alkohola in kajenja trave v OŠ (A2)
    - Uživanje drog (A6, B5)
    - Začetek kajenja cigaret in kajenja trave v OŠ (B3)
    - Uživanje drog, Kajenje trave (C67)
    - Začetek kajenja trave in uživanja drog v OŠ (D2)
    - Kajenje cigaret, Kajenje trave (D18)
- Oblike
    - Kraje, ropi, vlomi (A5)
    - Pretepi, izsiljevanja (A8)
    - Izostajanje od pouka (A14, A39, E36)
    - Begi iz zavoda (A15)
    - Kraje, uživanje drog (A16)
    - Kraje (A22, C17, C20, E11, E27)
    - Preprodaja drog (A29)
    - Ropi, kraje, uživanje drog, oboroženi ropi, nasilje (C22)
    - Uživanje drog, begi iz zavoda (D6, D25)
    - Begi od doma, uživanje alkohola, kajenje cigaret (E3)
    - Uživanje alkohola, posedovanje orožja (E37)
- Razlog
    - PV zaradi potrebe po denarju za nakup droge (A7, A47)
    - Nezadovoljstvo z bivanjem v vzgojenem zavodu kot povod za PV (A13, C13)
    - Uživanje drog kot razlog za PV (A33)
    - Lastna odgovornost za PV (A35, C49, E55)
    - PV zaradi slabega vpliva družbe (A36, C46, E56, B13)
    - Nadaljevanje šolanja v mestu prispevalo k PV (A38)
    - Želja po adrenalinskih aktivnostih kot razlog za PV (A49, C68)
    - Uživanje drog zaradi stiske ob izgubi partnerja (B4)
    - PV kot posledica tega, da je imela vse, kar je želela (B16, B22)
    - Uživanje drog zaradi stiske in iskanja sreče (B20)

- PV zaradi odsotnosti meja (B21)
- Nezadovoljstvo z življenjem v RD kot povod za PV (C7)
- PV kot posledica nezadovoljstva ob premestitvi v drug zavod (C16)
- Posledica tega, da je dobil, kar je želel, je bila še večja želja po denarju (C19)
- Življenje s starši, ki se soočajo s številnimi izzivi kot razlog za PV (C45)
- Odsotnost podpore staršev kot razlog za PV (C48)
- Starši razlog za PV (C50)
- V mestu večji dostop do droge (D22)
- PV zaradi odsotnosti od doma (D23)
- PV zaradi nesporazumov staršev (D28)
- PV zaradi potrebe po denarju (C47, E17)
- Ločeni starši razlog za PV (E51)
- Ponos in borbenost kot razlog za PV (E52)
- Prenehanje partnerske zveze kot razlog za PV (B1)

9.4.2. Intervjuji s strokovnimi delavkami

DEJAVNIKI TVEGANJA PRI MLADOSTNIKIH

- Pojavnost dejavnikov
  - Dejavniki tveganja na vsakega mladostnika delujejo drugače (F8)
  - Povezanost več dejavnikov tveganja (G1)
  - Postopen razvoj tveganih značilnosti mladostnika (G15)
- Družina
  - Vzgojne strategije staršev (F1, H4)
  - Socialno ekonomski status družine (F2)
  - Odklonski pojavi staršev (F3)
  - Priseljene družine (G2)
  - Ločene oz. razvezane družine (G11, F15)
  - Odsotnost podpornih odnosov v družini (G12, H1)
  - Razvoj obrambnih mehanizmov pri mladostnikih (G13)
  - Vsedopuščajoča vzgoja (G14)
  - Pomanjkanje družinskega časa (H2)
  - Odsotnost pogovorov (H3)
  - Odsotnost nadzora s strani staršev (H5, I1, I15)
  - Vzgojna nemoč staršev (I13, I32, I35)
  - Nezanimanje staršev za otroke (I14, I36)

    - Različne vzgojne strategije staršev (I33)
- Socialna mreža
    - Slab vpliv družbe (F5, I2, I16)
    - Družbeno nesprejemljiv način dokazovanja družbi (G3, H6)
    - Neopremljenost za vzpostavljanje primernih odnosov z drugimi (G8)
- Prosti čas
    - Način preživljanja prostega časa (F4)
    - Uživanje dovoljenih in nedovoljenih substanc (G4, H7, I4)
- Osebne značilnosti
    - Specifične lastnosti posameznika (F7)
    - Agresivnost (G6)
    - Nizka samopodoba (G7)
    - Odsotnost samozavesti (G9)
    - Odsotnost občutka pripadnosti določeni skupini (G10)
- Šola
    - Slab uspeh v šoli (G5)
- Mediji
    - Vpliv medijev (F6)
- Pravna ureditev
    - Kazenska neodgovornost otrok (I17)
- Razvojna stopnja
    - Čas adolescence (I3)

PODPORNI DEJAVNIKI MLADOSTNIKOV

- Pojavnost podpornih dejavnikov
    - Mladostniki v preteklosti niso imeli veliko podpore (F14)
    - Neustrezna podpora staršev (F16, I34)
    - Nekateri mladostniki so imeli podporo drugi ne (I5)
    - Malo informacij o podpori mladostnikov (I12)
    - Prisotnost podpornih oseb (I29)
    - Nekateri mladostniki imajo podporo, drugi ne (I30)
    - Zanikanje odsotnosti podpore družine (I26)
    - Mladostnik brez socialne mreže (I31)
- Socialna mreža
    - Ustrezno socialno okolje (F9)
    - Socialna mreža (G19)

    - Sprejetost v družbi (H12)
    - Podpora skrbnika (I8)
- Družina
    - Podpora družine (G18, G24)
- Šola
    - Šolska svetovalna služba (G16)
    - Podpora razredničarke (I27)
- Institucije
    - Sodelovanje s CSD-jem (G17, G21)
- Ukrepi za varstvo koristi otroka
    - Postopno izrekanje ukrepov (G20)
    - Odvzem otroka (I6)
    - Namestitev v rejniško družino (I7)
    - Podpora zaposlenih (I9, I18)
- Osebne značilnosti
    - Zaupanje (H9)
    - Delavnost (H10)
    - Želja po končanju izobraževanja (H11)
- Dejavnosti
    - Pogovori (H8)
- Razlog za neuspešnost podpore
    - Odklanjanje pomoči (I10)
    - Odsotnost prave podpore (I11)
    - Nezrelost mladostnikov (I19, I28)
    - Zanikanje lastnih napak (I20)
    - Odsotnost strogih omejitev (I23)

PODPORA MLADOSTNIKOM V PD

- Učenje sprejemljivega načina življenja (F10, F26)
- Oddaljenost od dejavnikov tveganja (G33, F11)
- Manjša dostopnost do droge (F12)
- Manjša dostopnost do kaznivih dejanj (F13)
- Spoznavanje institucij, ki nudijo pomoč in podporo (F17, F37)
- Krepitev socialne mreže (F18, F28, F36, G23, G41, G43, G44, I44)
- Iskanje nadomestne namestitve za življenje po odpustu (F19, F25)
- Priprava na življenje brez kaznivih dejanj (F20)

- Učenje veščin za življenje (F21, I51)
- Spodbujanje k abstinenci od prepovedanih drog (F22, G34)
- Učenje veščin dobrih odnosov (F23)
- Učenje nenasilne komunikacije (F24, G38, H14, I54)
- Ohranjanje socialne mreže (F27, F35, G22)
- Nadzor nad stiki (F29)
- Varčevanje denarnih nagrad, za čas po odpustu (F30, G36)
- Kvalitetno preživljanje prostega časa (F31, G35, H16, I46)
- Učenje prevzemanja odgovornosti (F32)
- Krepitev delovnih navad (F33, H13)
- Strukturiranje časa (F34, G32, I50)
- Delavnice in izobraževanja (G45, F38)
- Pogovori z mladostniki (F39, G48, H15, H21, I41, I55)
- Način zavodskega življenja (G25, G28)
- Fizične ovire (G26, I24)
- Odnosi v zavodu (G27)
- Celostno sodelovanje z mladostnikom (G29)
- SD kot zagovornik (G30)
- Vzpostavitev varnega in zaupnega odnosa (G31)
- Izobraževanje (G37)
- Učenje reševanja konfliktov (G39, I53)
- Delo s perspektive moči (G40, G46, H22, I43, I47, I48)
- Učenje, da se mora za stvari v življenju potruditi (G42)
- Upoštevanje osebnega načrta (G47)
- Sodelovanje z družino (G49, I45)
- Spodbujanje k samoiniciativnosti (H17)
- Usmerjanje k pozitivni samopodobi (H18)
- Iskanje možnih rešitev z mladostnikom (H19)
- Načrtovanje življenja po odpustu (H20)
- Delo na zaupanju (H23)
- Postavljanje ciljev (H24)
- Namestitev v PD, ko so mladostniki že starejši (I21)
- Spoznanje, da morajo nekaj spremeniti (I25)
- Jasno postavljena pravila (I37)
- Prisotnost meja (I22, I38)

- Soočenje z realnostjo (I39)
- Seznanitev mladostnika s posledicami (I40)
- Sodelovanje s psihiatrom (I42)
- Učenje kvalitetnega preživljanja prostega časa (I49, I52)

KOMPETENCE STROKOVNIH DELAVK

- Osebne značilnosti
  - Iskrenost (F41, H26)
  - Direktnost (F42)
  - Empatičnost (F43, G52, G57, I59)
  - Pravičnost (F44)
  - Veselje do dela (G53, I57)
  - Korektnost (H25)
  - Temperament (I56)
  - Vztrajnost (I61)
- Sposobnosti in spretnosti
  - Komunikacijske spretnosti (F40, I60)
  - Dobro sodelovanje z mladostniki (F47)
  - Izkušnje (G58)
  - Strokovna usposobljenost (G51, I58)
  - Zaupanje v uspeh (G54)
  - Zavedanje, da vsem ne moreš pomagati (G55)
  - Delo na majhnih korakih (G56)
- Znanja
  - Uporaba delovnega odnosa (G50)
  - Izvirni delovni projekt pomoči (G59)
  - Poslušanje (H27)
  - Svetovanje (H28)
  - Iskanje rešitev (H29)
  - Vzpostavitev zaupljivega odnosa (H30)

OVIRE NA DELOVNEM MESTU

- Ovire pri sodelovanju z zaposlenimi (F45, I62)
- Odsotnost korektnih delovnih odnosov (F46)
- Odsotnost posluha sodelavcev za nove ideje (F48)
- Delo temelječe na odločitvah, ki jih sama ne zagovarja (F49)

- Neenakovredni delovni odnos z mladostniki s strani zaposlenih (F50)
- Neenakovredno sodelovanje med zaposlenimi (F51)
- Pritiski (F52)
- Birokracijah (F53, I63)
- Sprotno premagovanje ovir (H31)